НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА
SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
SHEVCHENKO SOCIÉTÉ DES SCIENCES
SCHEVTSCHENKO GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

Записки Наукового Товариства ім. Шевченка

Том CLXII

Збірник Філологічної Секції
т. 25

НЬЮ ЙОРК — ПАРИЖ
1954

ЗБІРНИК ФІЛОЛОГІЧНОЇ СЕКЦІЇ

Т. 25.

у виданні НТШ в ЗДА, книжка 2.

Д і я л е к т о л о г і я

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
SHEVCHENKO SOCIÉTÉ DES SCIENCES
SCHEVTSCHENKO GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

MEMOIRS

OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY

VOL. 162

Collected Papers of The Philological Section

vol. 25

NEW YORK — PARIS
1954

ЗАПИСКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

ТОМ 162

Збірник Філологічної Секції
т. 25

НЬЮ ЙОРК — ПАРИЖ
1954

Edited with support of The East European Fund, Inc., New York.

Printed in U.S.A. by "*Svoboda*", 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

ВСТУП

Філологічна Секція випускає збірник двох праць з української діялектології, що є вислідом довголітніх дослідів в надпрутському говорі та на пограниччі надсянського. Обі праці були затверджені до видання в 1947 р., а запізнились тільки через невідрадні повоєнні умовини та технічні причини.

Д-р Кость Кисілевський описав на підставі своїх мандрівок та збірних експедицій між 1919-1940 рр. говір, що досі був знаний під назвою покутсько-буковинського. Томущо він займає басейн середнього Прута, автор надав йому нову назву: надпрутський. В праці описав його прикмети, перевів розмежування двох його гнізд, східнього, зближеного до гуцульського, та західнього, що ґравітує до наддністрянського. Жива народна мова в дії, на перехрестях її різних говорів і говірок, біг ізоглос, їх кривини, острови й випусти — є основою цієї праці.

Д-р Марія Пшеп'юрська-Овчаренко описала пограниччя надсянського говору на основі своїх екскурсій з 1937-40 рр., окреслила біг ізоглос, що характеризують експансію надсянських прикмет в різних напрямах та схрещуються у мішані типи.

До обох праць додано оригінальні карти роботи Григора Колодія.

INTRODUCTION

The Philological Section presents two articles of the Western-Ukrainian Dialectology with original new maps made by Hryhor Kolodiy.

These articles show the living Ukrainian language in its development, and as it appears at the junctions of different dialects and subdialects. The dialectical centres and common isoglosses on the entire area of archaic dialect are the subjects of these articles.

The Prut Dialect has been described by Dr. Constantine Kysilews'kyj on the basis of his studies of this area for many years (beginning in 1919) and collective research travels in 1934 and 1940. The Prut Dialect on the Pokutya-Basarabian plateau has two centres in the area of the middle Prut, which are defined by the author. The peculiarities of this dialect and the lexicographical material take up a great part of this article.

Dr. Maria Pshepiurs'ka-Ovcharenko has drawn the boundaries of the Syan dialect as a supplement to her preceding work, "The Nadsyans'kyj Dialect", Warsaw 1938. On the basis of her travels in 1937-40, she has defined the course of the isoglosses, which mark the expansion of the Syan elements and show the fusion of border subdialects into special mixed types.

EINFUEHRUNG

Die Philologische Abteilung gibt hier zwei dialektologische Abhandlungen aus, in welchen die ukrainische Volkssprache der West-Ukraine besprochen wird. Mundartzentrum, gemeinsame Isoglossen, Uebergangsinseln der Dialekte bilden den Gegenstand der vorliegenden Arbeiten.

Dr. Konstantin Kysilews'kyj bearbeitete "Die Pruth-Mundart" auf Grund seiner langjaehrigen Forschung im Terrain seit dem Jahre 1919 und auf Grund der Sammelforschungen in 1934 und 1940. Die Mundart, gesprochen in der Gegend von der Hochebene Pokutien zu beiden Seiten des Flusses Pruth (Galizien und Bukowyna), besteht aus zwei Nestern, welche vom Verfasser genau abgegrenzt wurden. Sprachliche Merkmale und reichlicher Wortschatz fand in der Abhandlung originale Systematik.

Dr. Maria Pschepiurs'ka-Ovtscharenko hat den Grenzstrich der Sjan-Mundart auf Grund ihrer Forschungen in 1937-40 Jahren beschrieben. Sie gab den Lauf der Isoglossen an, welche die Ausbreitung der Sjan-Mundartmerkmale und der Mischung der angrenzenden Mundarten als eine Sonderform der Volkssprache im Grenzland charakterisieren.

Ferner wurden hier zwei Karten von Hryhor Kolodij angefuehrt.

ПОДІЛЬСЬКИЙ ГОВІР
НАДДНІСТРЯНСЬКИЙ ГОВІР
БОЙКІВСЬКИЙ ГОВІР
ГУЦУЛЬСЬКИЙ ГОВІР
ЗАХІДНЄ ГНІЗДО
СХІДНЄ ГНІЗДО
СТАНИСЛАВІВ
КОЛОМИЯ
ЧЕРНІВЦІ
ХОТИН
КАМ'ЯНЕЦЬ ПОД.
МОГИЛІВ
К. КИСІЛЕВСЬКИЙ
НАДПРУТСЬКИЙ ГОВІР
МІРИЛО
0 10 20 30
кілом
границя надпрутського говору
границя між східнім і західнім гніздом
база експедицій
границя УРСР
перехід до наддністрянського говору

Д-р Кость Кисілевський

НАДПРУТСЬКИЙ ГОВІР

Надпрутський говір належить до південно-західнього діялекту української живої мови. Говорять ним „підгірьени(е)" і „польеникьи" в басейні середнього Прута, від околиць Делятина до околиць Могилева над Дністром. На півдні межує він з гуцульським, на півночі з наддністрянським, на заході з бойківським говорами. Надпрутський говір для багатьох ізоглос є тільки посередньою ланкою між сусідніми: гуцульським і наддністрянським. Тому вкупі з ними він надає цілому південно-західньому діялектові характерестичне клеймо і забарвлює великий мовний обшир.

До тих спільнот, що в'яжуть усі три говори, належать такі особливості:

а) в ділянці фонетики:

1) підвищення -ья до -ье;

2) широке и, що сплутується з е;

3) ть, дь > кь, ґь;

4) рь в деяких положеннях;

5) поглухнення визвучних дзвінких і перед глухими;

6) короткі приголосні перед -йе, -йа, -йу, -йі у віддієслівних іменниках;

б) в ділянці морфології:

1) диспалятилізований наросток -ец;

2) -оў в орудному однини жіночого роду;

3) -ови в давальному однини іменників чоловічого і середнього роду;

4) тверда відміна прикметника;

5) -и в закінченнях іменників: на земли́, на кони́, ко́сти;

6) короткі форми займенників: ньа, нье, ны, тьа, тье, ты, сьа, сье, сы, сьи, си;

7) диспаляталізовані закінчення дієслівні: -т;

8) рухомі закінчення дієслівні: -м, -им, -йем, -ім; -ись, -ис, ісь, -йесь, -сьмо, -сьте, -смо, -сте;

9) прийменник д, ід, ид з давальним;

в) в ділянці синтакси:

1) перевага сурядности;
2) рухоме сье, (ся), сы, си в різних відтінках і складеннях;
3) перевага еліптичних речень.

г) в ділянці словництва:

подібні назви у побуті, лічбі, діях, станах;

ґ) в ділянці наголошування слів:

1) нахил до наголошування першого складу з кінця в іменниках чоловічого роду, з родового починаючи;
2) буду́, буде́ш, буде́; буде́мо, буде́те, буду́т; буу̑, бу́ла, бу́ло, бу́ли;
3) несу́, несе́; несе́мо, несе́те;
4) ка́жу, льу́бйу.

Та проте надпрутський говір творить окрему одиницю говорову, що характеризується власними особливостями. Деякі ізоглоси, що виводяться із сусіднього гуцульського говору, закінчують тут свої кола, схрещуючись з напрутськими, інші виводяться із надпрутського та біжать на північ у Наддністров'я, захоплюючи там у свої орбіти наддністрянські околиці, або з'являючись тут і там на розкинених мовних острівцях.

В надпрутському говорі розрізняємо дві групи: західньонадпрутську та східньонадпрутську. Перша має такі приблизно межі:

1) На заході: Росільна (Росыу̑на), Дзвиняч, Бабче, Битьків, Пасічна. В цих пунктах замітні теж бойківські впливи. Також Солотвина творить перехід до Бойківщини; натомість Зелена, Рафайлова та Дора розположені на межі Гуцульщини й мають гуцульські прикмети;

2) На півдні: Луг, Делятин (Дилье́тин), Заріче, Білі Ослави, Чорний Потік, Чорні Ослави, Лючки, Березови, Уторопи, Пістинь;

5) На півночі: Жураки (Джура́ки), Старуня, Волосів, Перерісль, Надвірна, Голосків, Хлібичин Лісний, Жукотин, Обертин, Чортовець, Тишківці, Городенка;

4) На сході: Городенка, Гвоздець, Назірна, Залуче над Прутом, Дебеславці, Микитинці, Пістинь.

Східньонадпрутська група зосереджена на схід від тієї межі, в напрямі Дністра; від півдня сягає до лінії Старі Кути, Вижниця, Берегомет, здовж Серету Буковинського і здовж румунської етнографічної границі. Східньонадпрутська говіркова група має виразні гуцульські основи; західньонадпрутська виявляє тенденції до наддністрянського говору. За гніздо східньонадпрутської групи треба вважати: Снятинщину—Кіцманщину, за гніздо західньонадпрутської: Коломийщину—Делятинщину.

Описуючи особливості надпрутського говору, будемо послуговуватися скороченими назвами. Тому подаємо список їх:

Балинці	Б	Замулинці к. Заболотова	Зам
Березів Нижній	БеН	Заріче к. Делятина	За
Білі Ослави	Бі-О	Зелениця к. Зеленої	Зе
Бордії	Бор	Іванівці к. Товмачика	Ів
Борівці Буков.	Бо	Іванківці на Буковині	Іван-Бук
Борщів к. Хлібичина	Б-Хл	Ілинці к. Заболотова	Іл
Буковина взагалі	Бук	Іспас к. Коломиї	Ісп
Бучачки к. Балинець	Бу	Карлів к. Снятина	Кар
Вашківці	Ваш	Кадубівці на Бук.	Ка
Вербіж Нижній	Ве-Н	Кіцмань на Бук	Кіц
Видинів	Ви	Ключів к. Коломиї	Кл
Вижниця	Виж	Колодрібка	Кол
Виноград к. Росохача	Вин	Корнич к. Коломиї	Кор
Волове	Во	Красна к. Делятина	Кр
Гвоздець	Гв	Кропивище к. Коломиї	Кро
Гвоздець Старий	Гв-С	Кулаківці	Кул
Грабовець	Гр	Кулачківці к. Гвіздця	Ку
Городенка	Го	Лашківка на Бук.	Ла
Дебеславці к. Коломиї	Де	Кути	К
Делятин	Д	Кути Старі	К-С
Джурів к. Рожнова	Дж	Луг	Л
Джурків к. Росохача	Джу	Лужани на Бук.	Луж
Дубівці на Буковині	Дуб	Люча к. Березова	Лю
Дуплиська к. Заліщик	Ду	Мамаївці на Бук.	Мам
Дядьківці к. Коломиї	Дя	Маркова к. Солотвини	Ма
Жучка к. Черновець	Ж-Бук	Микитинці	Мик
Заболотів	Заб	Мишин к. Коломиї	Ми
Загайпіль	Заг	Молодятин к. Печеніжина	М
Зазулинці	Заз	Незвиська	Не
Заліщики Старі	Залі С	Неполоківці на Бук	Неп-Бук
Залуче над Прутом	За-П	Новоселиця на Бук.	Нов-Бук

Новоселиця к. Рожнова	Нов	Топорівці на Бук.	Топ
Оршівці на Бук.	Ор	Трач к. Пістиня	Тр
Ошихліби на Бук.	Ош	Трійця к. Заболотова	Трі
Пасічна	Па	Тростянець к. Заболотова	Тро
Печеніжин	Пе	Трофанівка к. Забол.	Троф.
Пилипи	Пи	Ту(г)луків к. Заболотова	Т
Пістинь	Пі	Хімчин к. Пістиня	Хі
Прікмище к. Росохача	Прі	Хлібичин Піль.	Хл
Раковець к. Незвиськ	Ра	Хом'яківка к. Гвіздця	Хом
Рож(з)нів	Роз	Хрещатик на Бук.	Хр
Росільна	Ро	Цуцулин к. Заболотова	Цу
Росохач	Рос	Чорнавка на Бук.	Чор-Бук
Садгора, давня Садаґура	Сад	Чорний Потік	Ч-П
Синьків	Си	Чортовець к. Росохача	Чо
Сороки	Сор	Чорні Ослави	Ч-О
Стара Ушиця	С-У	Чубків на Бук.	Чу
Стрільче к. Городенки	Стр	Шепарівці к. Коломиї	Ше
Текуча к. Березова	Те	Щитівці	Щ
Тишківці	Ти	Яблінка к. Солотвини	Ябл
Товмач	То	Яблонів	Я
Товмачик	Тов	Ямниця к. Станиславова	Ям

Ізофони надпрутського говору

1. -ьа > -ье, -ьи, -і в різних положеннях:

а) після р, л, т, д, с, з, ц, дз, н.

Приклади з цілого обширу:

Порьи́док Ти, запрьигли́, царьи́; здрье́чий Л, прье́диво, прье́дива, бурьени́ Бо, Ош, Хр, царье́ Ми, паламарье́ Ти, до́хторі в родовому однини; лье́(ä)жу, блье́(ä)ха, льлье́ли, весьілье́, — але: воло́сьі Ти, житье́, гостье́тсьі, жикье́, тье́гнесьі, тье́шко, тье́миў, — але: житьа́, щáстьа С.-У; дье́куйу, схо́дьет, заво́дьет, гадье́чий; зьеблбў, ўзье́ў, зьеть, во́зьет Ош, Бо, Хр, Ти, усье́кы, кысье́, сье, песье́ Ош, Бо, Хр; челье́дно, телье́, річни́цье, рибцье́, пацье́, пáльцье(і) у родовому однини; дзье́ма, мнье́со, мнье́кше, стернье́, мінье́йут; мйе́со, коньé Ти, йагньé, — але: спаньá у С.-У

б) після ч, ж, ш, дж, й:

Приклади з цілого обширу:

Чье́сто, паничье́, зачье́ли, дыўчье́, парубчьи́(е)к Ти, чье́с Ош, Хр, Бо, шьи́(ä)пка Ми, Ти; жье́(ä)ти — тобто: жати; жье́ба,

лижьи́ла, ножье́ Ош, Хр, Бо, Ти; душье́(ä), ка́шье(і), кошье́(ä)-ра, Л. Тов, Ти, Ош, Хр, Бо, шчье́сьтьем, шче́стьа, Бук; війе́, стойе́т Лю, прийіжджьййут Л, Го;

в) після губних з йотою:

Ро́бйет, Ба́бйенка, ку́пйет, пйе́тойі, пйе́на, потра́фйет Л.; мйе́со, па́мйетка, ве́ремйе Ош, Бо, Хр; йейце́ Ош, Хр, Бо; віправйе́йут; сьвйе́то, вйеза́ти, де(и)ўйе́тойі, цьвйе́кіў;

г) після рй:

гово́рйет Ісп, ва́рйет Те;

ґ) після губних і л:

Ку́пльет, сплье́т Л; спраўлье́йе, ло́влье Трі; ро́бльет, ро́блье Іл;

д) після сьв:

сьве́то Хл, сьви́то Ош, Хр, Бо, Кіц, Ваш.

2. -ьа, -а через -ье, -е до -ьі, -ьі, -ьі(е), -і:

в спідни́цьіх Трі, Ти, трина́цьіть, спідни́цьі Зам, шьчісли́вий, нема́ чьісу́, че́льідь, чельіди́на Тр, памньіта́йут Т, жірту́йе, віглыда́йе Іл, горьі(и)че́ Ку, з бурі́нами, ко́ло пи́сарьі Хл, не доходьічи́, на́шьі ха́та Ісп, ко́шницьі, фасу́льі, ти́сьічка, два́цьіть, де́сьіть Пи, ва́шьі ха́та, Кор, кньігі́ньу, че́льідь Бе-Н, М, зови́цьі, (називний однини) Бі-О, По́льіни Ч-П, з мо́рьі, трісе́ сьі, бу́рьі (наз. одн.) Л, Би́стрицьі(е), Сиву́льі За, плисáў; куле́ші, фасу́льі Ти; зажьіда́й, ку́льі (наз. одн.) Тов, Ти, мі́сьіць, ку́рьіта, не ко́сьіт Бук, шьшчьісли́вий Ош, Бо, Хр, де́сьіть, де́віть, С. У.

Ці ізофони опанували помітно структуру надпрутського говору. Одначе на західніх випустах, що межують уже з бойківським говором і з перехідними говірками між Бистрицями і Лімницею, стрічаємося часто з бойківським варіянтом: час, поруч: не(и)ма́ чьесу́, не(и)ма́ чьісу́... Треба також підкреслити, що молоде покоління вживає підо впливом літературної мови варіянта з -а на цілому просторі надпрутського говору.

3. Найбільш характеристичні для східньонадпрутської групи говірок — то: -йе, -йі з -йа у назвуці й середозвуці на початку складу; ця ізофона виводиться із гуцульського говору і тут закінчує свій круг, з'являючись знов аж у надбужанському та західньополіському. Тільки деякі спорадичні випадки бувають теж у західньонадпрутській групі та в наддністрянському:

Йек, йе́рмарок, йе́рий, йегньі́ Ви, Іл, Тро, К-С, Кар; дві йейци́ Б, йейце́ Ку, але: йа́йці Ти, на йекьі́й Тро, йека́, йеки́х К-С, йеки́йс Кар, йе́йцьі Д, йейце́, йейечо́к Пи, йейца́, йе́блу(о)ко йе́рмарок, йе́к, Си, Кул, Залі, С, йе́йцами, йейе́ц

Бук, Ош, Хр, Бо; по́йес Де, бойе́ў сы Тро, дойе́ла сы(е) Д, стойе́т худо́ба Д...

У західньонадпрутській групі стрічаємо: -йа, напр.: йа́блынка Л, йа́ма, йармо́ За, йак Ч.-П., йа́блу(о)ко Ми, йак Кор, йа́рмарок, йа́блука Тр; пойаси́ Тр. Одначе слово: — яйце — поширене і тут і поза надпрутським говором у наддністрянському в формі: йейце́, йійце́. У східньонадпрутському деякі окремі слова, напр. я́блуко, я́сла не знають підвищення -йа до -йе. У Видинові, Рознові, Ілинцях є таке переконання, що йе́блуко, йе́сла, йе́ма — характеристичні тільки для Гуцульщини. Бувають спорадичні випадки, в яких -йа підвищене до -йі: йік Ви, йійе́ц Б, Ку; ку́пйі, йігнье́ Ви.

4. У зв'язку з підвищенням -ьа до -ье до -ы стоїть дуже поширене вживання займенників у скорочених формах: мньа, ньа, мны, мі, ны, нье, ньи, тьа, ты, тье, тьи; форми з ньа вживані постійно на Буковині; інші, підвищені фонетично явища маємо у цілому надпрутському говорі: йак ны заручи́ў Ч-П, йак мі вда́риў Ми, йа ты зло́вйу Л, би мны сы ку́лі не(и) бра́ла Тро. Щодо займенника — ся — то він теж виступає у зв'язку з підвищенням -ьа до -ье, -ы. Зокрема треба підкреслити ізофону с и та її варіянт с и(е), що всевладно опанували цілу східньонадпрутську групу і своєю кривиною покриваються з межею між східньо- і західньонадпрутською групою. На самій межі, у Дебеславцях, Трачі, Микитинцях, Іспасі бувають усі інші варіянти: сье, сьи, сы — напр.: йак вона́ сьи назива́йе, так сы здайе́, не піньe̋йе си Де; набува́йесьи Де, поди́вйу сы, шо сье ста́ло, бій сье, маў сье, він си сьмійе́, ўчьи́т си Тр.

У східньонадпрутській: си, си(е):

Займи́ла си, назива́ў си, йак си пу́стиў, йему́ си ўпа́ла па́йка; це си не ве́рне Б-Хл, зда́ўби си, зави́ла си, шье(ä) си поди́уйет Хл, поруч спорадичного сы: ги́дно сы йі́ди(е) Хл, йа си(е) тим гризу́ Заб, бойа́ў си, лишьи́йе си Зам, тілько си органызу́йе, збира́йу си іти́, сьмійа́ў си, побира́ли си, тро́хьи(і) си міни́т Трі, ба́вйе си, прикарбучье́(ä)ў си, пилува́ти си, набува́йут си, не хо́че си копа́ти, вчини́ло си Б, поруч дуже рідкого: гости́ти сы Б (єдиний приклад, записаний в часі довшої розмови з об'єктами); тро́шки(і) си сто́пит, коби си вчьи́ў, гру́бо си масти́т, не(и) мош си диви́ти Іл, купа́ти си, віродиу́ си, сьмійа́ў си Хі, то си ни би́цкайе Хі, кладе́ си, то си розумі́йе Роз, відда́ла си, посхо́ды си, диви́ли си, ми си пора́димо Ви, вступи́ си, льуби́ли си, ду́шче си хо́чье; йа си лиши́ў, жи́то си вроди́ло Т, не ду́же бойу́ си йего́ Дж, бере́ си Нов, му́сит си

косúти, бо си хáта завалúт Нов, льіпше си доробблье Нов, зачьúло си хмáрити, глýмит си, польубúў си з жьінкоў, зрáдила си, Дóўбуш си дýже розлóстиў, зробúло си йемý жьи(е)ль К-С, рік си(е) льубúіи, йак си(е) узрііи, в тот рас(з) си(е) розбольііи, вонá си(е) сховáіа, тогдú віддáіа си(е), тепéр же си погньіваіи Бук, зальіцáй си(е), сьмійé се, гне се, найíў се Бук, сьíй си(е), нéсіи си(е), веіú си(е), стрічáіа си(е), ройá си(е), родú си(е), кіáньаіа си(е), ми си(е) до вас затрудúіи, йак си(е) говорúіо, у вас си прóсит Бук, набувáти си Ош, Хр, Бо, Кіц, Ка, Бор, Ла, Луж, Неп-Бук, Сад, Топ. За Дністром в Синькові, Вільхівці, Волківцях, Івані Пустому, Ґермаківці, Заліщиках і найближчій околиці. Варіянт с ь и опанував сусідні райони. Його ізофона не велика. Вона обіймає деякі місцевини західньонадпрутського гнізда: Березови, напр. віткьи(е)дáйе сьи, помішьéйут сьи, вже сьи кінчúт, музúка сьи лишьúйе, складáйе сьи; Кро: не піньéйе сьи, учьúт сьи.

На більшому просторі живе варіянт с ь е; ізовфона с ь е дуже різноманітно укладається у західньонадпрутській групі. Вона захоплює тільки деякі острови в околиці Делятина і Коломиї, де живе теж варіянт с ь і: бúут сье, уклонú сье, йа тобі сье не позвóльу; п о р у ч: зробúў сьі, шо сьі стáне, йемý сьі, схотьíло, Л; віддáлам сье, свáтайут сье, п о р у ч: лýпит сьі, берé сьі, впихáйет сьі Бі-О, схóдьет сье, завивáйут сье, рóдит сье, п о р у ч: гордúт сьі, йа сьі буў знúщиў, йак сьі звінчáйет Ч-П; рахýйе сье, пойíде сье, не віплáчуйе сье, меньí сье пер(и)-вéрне, він сье не згóдит, йíло сье ВеН, п о р у ч: с ь и: зрізуйе сьи, вонá стрáтит Ве-Н; віхопило сье(і), п о р у ч: воно сьі мульéйе Кл, Ве-Н; дивýйу сье(і), лýшко сье накривáйе, п о р у ч: він сьі бúе Ми, бáвит сье, йа сье не(и) вертáйу, вінчáйут сье, почьестýйут сье, набувáйут сье, рахýйе сье, Лю, п о р у ч: гúрко сьи зробúло Лю, відродúли сье, приймúла сье Ісп, кокойíжит сье За-П.

Поруч цих варіянтів виступає теж у районі Коломиї: с ь і, якого ізофона межує з Підгір'ям в Молодятині, Печеніжині, Шепарівцях, Дядьківцях, Товмачику, Іванівцях; від цієї лінії на північ вона біжить у перехідні і наддністрянський говір:

Палúт сьі, дайé сьі, пер(и)вáруйе сьі, гостьéт сьі, годúт сьі, дúвит сьі, повитáйе сьі, то сьі горíўкьі напйéмо, заперíзуйет сьі М, óре сьі, сапáйе сьі, він сьі сьмійáў Тов, йа скорóмила сьі Рос, биў сьі, помолú сьі, умúў сьі, найíс(ш) сьі Ти.

Врешті треба відмітити, що в околицях на північ від Дністра закінчується в Галичині ізофона с и: Заліщики, Синьків,

Іванє Пусте, Мельниця, Волківці над Дністром, Білівці та Окопи.

На підставі записаних прикладів уважаю ізофону с и(е) за прикметну для східньонадпрутської, с ь і, с ь е — для західньонадпрутської групи говіркової. Також Я. Янув уважав їх за критерій для розмежування обох груп.

5. У зв'язку з тенденцією диспаляталізування с ь до с — в займеннику с я живе в надпрутському говорі диспляталізація с ь до с — в інших словах і положеннях:

а) у визвуці: дес, хтос, шос, колúс Трі, Хі, Дж, Нов; шьос, увéс Ви, колúс ʲкіс Т, ʲкос, цес, шос, колúс, дес Іл, Хл, шчос, (и)кос Бу, шос Ку, дес, йакьй(е)хос Хо, хтос, шос, Б-Хл, булáс, дес, шобúс Рос, Ти, колúс, набувáтис Де, йакьéс Б, дес, ʲкис Кор, йакóс, 'кіс, шос, дес Ве-Н, дес Ми, 'кес, дес, шос Я, дес, абúс, увéс, цес Лю, шос, хтос, йакьúхос Ч-П, колúс, хтос М, кобúс За, абúс, шос Бі-О, шос, кудúс, 'кис, дес Те, сес, дес Пе, шос, кудáс Дя, шос Л. хтос, мóжес За, чомýс, не обзивáłас, не сподьівáłас, тепéрес мі сказáła, то бис ме(и)нé не звáła, шос, цес, чýłас, комýс, кобúс, йакóс, чогóс; впáłас, завеłáс; не сłýхаў-йес, чос, купáła-с, не дáła-с, коłúс Бук, шос Ош, Хр, Бо, Бор, Кіц, Мам... мáła би-с Ош, Хр, Бо...

Експансія ізофони с ь до с у визвуці пішла в західньому і північному напрямі. На бойківському погряниччі стрічаємо її в таких випадках: йакóс Со, мáў-йес Ро, дес Ябл, мáў-йес, абúс так Ма; в перехідних говірках до наддністрянського говору: йакéс, дес, 'кес Не, 'кес рас перепровáдиў Ра, 'кас пáньі Ра, дес, абúс, йакьéс, йакáс Сор, шчос, дес, колúс, абúс Стр, йакáс Го, Си, Заз, Кол, Ду, Біль; кобúс То, мáла-бис Ям;

б) в середозвуці, у прикметниках і прислівниках з наростками: -ск-, -зк-, -к-: блúско, нúский, пóлский, сьілский Ви; блúз(с)ко, п о р у ч: пáньська, трофаньіўського Ку, микьú(е)-тинский Кро, кьінцкьий і кьінскьий За, угóрскій, вітцьіўский Бук; кьінцкий Ош, Хр, Бо, Бор, Ваш...

в) в середозвуці і визвуці перед у: судú, су Б, Ку, Іл, Роз, Ви, Ше, М, Ч-П, Лю Де, Біль, Ду; судá, цесý Бук, Ош, Хр, Бо, Ва, Кіц, С-У;

г) в середозвуці, в закінченнях давньої дієвідміни: йіли-смо, бýли-смо, ходúли-смо Лю, Пе, М, Ч-П, Ош, Хр, Бо, Ва, Кіц, С-У; ходúли-сте, мóже би-сте; бýли-сте Лю, Пе, М, Ч-П, За, Ош, Хр, Бо, Ва, Кіц, С-У.

Поруч наведених форм існують також форми з м'якими с ь в закінченнях, які панують у північній частині надпрутського

говору та поблизу Коломиї, напр. у Вербіжі Нижньому: ходи́ли-сьмо, ходи́ли-сьте, зйіли-сьте...

6. Диспаляталізація захопила теж звуки: ц, дз, у прикметникових суфіксах: -цк-, -дзк-; -ц- в іменниковому наростку: -ец.

Приклади: кы́нцкьий, льу́дзкьий, молоди́цкьий За, па́нцкье, льу́цкье, кіньска Ти, грома́цкье Ве-Н, тра́цкьий, нымéцкы Тр, ґрішпа́нцкы Ку, турéцка Т, стрілéцкьий Ви, коза́цкьий, бога́цкьий Бук; хло́пец, па́лец Л; отéц, сма́лец Бі-О, хло́пец М, отéц, ста́рец Пе, хло́пец Б-Н, та́нец Ісп, кінéц, направéц Де, клывéц ЗаП, хло́пец Тр, Ти, стрілéц, горнéц, пéрец, курéц, конéц Ви, Біль, Ду, ны́мец Т, па́лец, о́тец, одовéц, горобéц, горнéц, вітрéц, да́нец, конéц Бук, Ош, Хр, Бо, Кіц, Ваш, С-У.

Диспаляталізація звука ц виступає тут теж перед закінченнями іменників жіночого роду в називному і знахідному відмінку: -ца, -цу. Загально поширена тут форма знахідного -цу, натомість форма називного -ца — обмежена до східньонадпрутської групи говірок. Спорадичні випадки -ца бувають теж і в західньонадпрутській.

Приклади: а) за грани́цу Т, молоди́цу, віу̂цу́, дыйни́цу Іл, Ти, копи́цу Роз, пшени́цу Б, За-П, пиу̂ни́цу Хо, спідни́цу Де, на лави́цу, у пйа́тницу, тели́(é)цу, копи́цу Бук; моlоди́цу Ош, Хр, Бо, Бор, Мам, Нов, Бук, Луж, Ор, Чу, Сад, Біль, Ду, С-У. б) молоди́ца Іл, Те, ворожи́ца Пи, пшени́ца, йагни́ца, віу̂ца́ Залі, Си, Кол; кьерни́ца, чарівни́ца, розлу́чница, помі́чница Бук, Ош, Ор, Хр, Бо, Бор, Мам, Луж, Чуб, Сад, Біль, Ду, С. У., поруч рідких -цьу: церкоу̂цьу Бук; але на північній межі в Ти: молоди́цы(е), віу̂цьé (в називному однини). В родовому множини виступає тут -ц: молоди́ц, копи́ц. В основах чоловічого і середнього родів стрічаємо на Буковині й далі -ц: сéрца, со́нца, шевца́, сорокыі́у̂ца, вітца́, хло́пца, молодца́м, па́лца, сéрцу С. У. Врешті деякі слова бувають з твердим -ц: данцува́ти, надупцува́ти си(е), цулува́ти Бук, Ош, Хр, Бо, Бор, Ва, Виж, Ка, Кіц, Лу, Нов-Бук; танцува́ти Ти.

7. Прикметна для східньонадпрутської групи — паляталізація шиплячих, що виступає послідовно в усіх положеннях. Натомість у західньонадпрутській вона рідша, а що далі на північ, вона щораз рідша і то тільки перед е, і, и.

Приклади: а) із східньонадпрутської:

дыіу̂чьéта, тимчьи́сом, чьо, до чьо́го; шьи́(é)пка; слу́жьет, жьé(ä)ти Трі, шьшьур, шьшьупа́к, шьо, шьи́(é)пка, го́рьшы, шьчыса́ли; запроважьи́йт(и)е Ви; тачьé(ä)йу, зза чьо́го, чьому́, чьесту́йут, заlешьéйут, жьи́лувау̂, жьи́ти, шьшье(ä), шьшы Т,

до́шьчык, шьшы, на чьис, чьетве́(ä)р, Хл, чьис Заб, лишьи́ў си, вчьи́ў си, дошьшы́, шьшы, жьи́ти, жыртýйе, паруп(б)чьи́к, до ткачье́, чьо́рны, передны́шы, шьо, учье́ра, плачь, зачье́ла, чьестýйе, дождж Іл, лышьшы́на, шьшье, прошьша́ти си(е), дыўчье́, почыка́ти, кра́сьшьа, кýчьму, до́жьшьик, шьебета́ти, Іошьа́тка Бук, чьо, ґыўчье́та, шье́пка, чьес, вýшчьенке, шьчыс-лі́вий Ош, Хр, Бо, Бор, Кіц...

б) із західньонадпрутської:
чьегрье́ма, роздоро́жье, а л е: шо, шос, чолові́к, соро́чка Л; мочьи́р, шьчьо, мочьи́ло, підда́шье За, Городи́шьчье, Млачькьи́(е), про́шьчье, жье́(ä)ти, дыўчье́та, шье́рварок, кло́чье, намішье́ло сы, шье́пка Ч-П, ма́чьенка, а л е: нычо́, шо М; чьити́ну, кло́чьем, а л е: збі́же, дошч М, жьи́во, шьенува́ти, чысни́к, — а л е: шче́зби Пе, дыўчье́т Ше, жье́(ä)ти Кл, рубчье́нка Ве-Н, шье́пка, а л е: чо́боти, кола́ч маржи́на Ми, почьестýйут сье, вінчье́йут сье, а л е: вінча́йут сье; до ткачье́, дыўчье́та Лю, чьис, а л е й: час; чьисý, жье́(и) ти, жье́(а)ба Бе-Н, учьи́т сьи Кро, жьи́то, на́шы ха́та Ісп, а л е: ше Мик; с Трачье́, почье́р(е)с, сýшье, шье, чьестýйе, зачье́ли, а л е: шо Де, віўчье́(ä)р, прикарбучье́(ä)ў си, мішье́(ä)ти, мішье́(ä)йе(і)мо, в шье́пцы, ни жьиль, а л е: недруже́не Б; зачье́ла, зачьепи́ў си, жи́ти, жьиль, а л е: мужи́чкоў, шос, шьепкьи́(е), корже́чники(і) Ку; кошье́ра Ош, Бо, Хр.

Паралельні паляталізовані і непаляталізовані шиплячі виступають в перехідних говірках, а саме до бойківського і наддністрянського говорів, напр.: шье́пка, душье́, зачье́ли, бочька́ми, а л е: шо, нычо́, бли́шше, дожджик Ро, пичье́тку, а л е: чи́риз ме́н(и)е, шось (Іваниківка), жьи́ти, а л е: шо (Лисець).

Для характеристики ізофоних явищ підкреслимо те, що Борщів коло Хлібичина і Бучачки не знають паляталізованих шиплячих, напр. шо, шос, чи́сто, мýшу, дарма, що обидві місцевини належать до східньонадпрутської групи.

8. Паляталізація рь не всюди послідовна. У східньонадпрутській групі вона захоплює іменники з м'якими визвуками основ: палама́рь, пи́сарь, граба́рь, коминьа́рь, віўчьи́рь Ви; душа́рь Бук, а л е: паІама́р Ош, Хр, Бо.

В ін. випадках: кошьи́рьа Ви, на за́ўтры Т, це́рькова, прыдыўне́ Іл, порьи́док Роз; до ванькыры́ Го, у цы́сары, почта́рь Чо, горьа́чий, брье, запрьа́ў, штирьо́ма, кýрыта, варьани́цы, подві́рье, грьа́ди, вече́рьаў Бук, а л е: кошье́ра Ош, Хр, Бо.

У західньонадпрутській групі паляталізація рь поширена аж до бойківської межі: а) в іменниках з м'якими основами:

до дóхторье, царьé Тр, Бе-Н, Лю, Ми, Пе; косáрь, косарьé, склепáрь М, стольéрь, стольерьé Ч-П, Бі-О, Л, бахýрь, спузáрь Л; в інших словах: цéрьква, подвíрье, порьйд(т)кьи(і) Тр, на грьéдах Де, порьйткьи Лю, Бе-Н, верьх, по Дмйтрьу Ч-П, грье(і)дóчник, верьхнйна Бі-О, терьхь, намірьéйе, до мóры, мóрье Л; вáтрье, кýрьет, трьох, п о р у ч: вáтру Ябл,, до порьйтку Ма, царьй Рос, цéрькўа Ти.

На північ від надпрутського говору ізофона р ь захоплює великий простір, обмежуючись тільки до деяких слів і форм: порьйдок, Йýры, кýры (Угорники), паламарьéва (Іваниківка), порьйдок Біль, Ду, буряк, рьаснйй, верхь С-У, Поруч р ь існує тут р: цар, паламáр; царá і царьй, косарá і косарьй...

9. Звук л виступає в надпрутському говорі в різних відтінках артикуляції: від l до l'. Поблизу гуцульської і бойківської меж стрічаємо переважно l:

а) перед закінченням минулого часу:

бýlо, запалйlо, давálа, робйlи, дýlо Нов, взьélа, не хотьíla Бі-О, бýlо За;

б) в деяких основах:

хlóпе(ä)ц, моlокó, Паléґа, гlи(е)й, кólо, копálньу, Паўlо, пólовина, веlйкий, поlýдьішне, ме(и)lнйцеў, фléшкы Нов; боlóто, на се(и)ló, гоlóбны, дзéркаlо Бі-О, за се(и)lóм За, біlші Те, Ве-Н, найбílше, цілкóм Лю, сьтыl Ч-П...

В околиці над самим Прутом послідовне середнє l виступає в Туглукові: бýlо, вмéрlа, заlешьéйут, lázимо, моlодá, кlйкати, осlábнемо, пішlá, чоlовíк, пlátье, дálше; на цілій Буковині чути: l: зеlений, моlокó, бýlа, прálа Ош, Хр, Бо, Кіц, Сад... Поруч l в Туглукові існує в сусідніх місцевинах відтінок його, еволюція від л до l. Означую його через l'. Цей звук широко розповсюджений від Черемоша по Солотвинську Бистрицю здовж Прута. Виступає він теж у місцевинах на північ від Надвірної між Бистрицями. Натомість на схід від Бистриць l', l не знані. Нема їх теж на північній межі, напр. у Тишківцях. Приклади: на l': гуцуl'й, диl'éко, дál'и, запl'етýт, коl'éшнье,бýl'о, від поl'ýдны Б, бýl'и, кól'о, до шкól'и Хл, не бýl'о Бу, зробйl'о, заглушйl'о, пішl'й, на стыíl' Лю, поl'онькьé(й) Ч-П, мочьйl'о За, встидál'а сьі, пól'онина, буl'о, зад(е)ир(е)ивйl'о, чоl'овíк, збáвиl'о, дál'а до шкól'и, п о р у ч: за стіl, гólуп(б)цы, взьéla сье, причьикlа, зоlотóго, біlше... Л.

Треба підкреслити, що навіть у самому центрі надпрутського говору є такі місцевини, де нема ані l, ані l', як у Видинові, Трачі, Ілинцях, Пилипах. Тому ця ізофона (l), що так різно-

манітно оформлює свої кривини, не є характеристична для надпрутського говору. Вона являється продовженням гуцульської ізофони, яка на Буковині захопила великий і сукупний простір, спираючись на сусідньому румунському l; на захід від Черемоша вдержалось l тільки поблизу Гуцульщини l Бойківщини; далі на північ виступає у формі певної еволюції до l' і самого л. На південному Подністров'ї в Товмаччині переважає л.

Більш послідовним являється л перед н, ш, к, т, у словах: ме́лник Б. Те, Іл, наши́лник Ти, нача́лник, пилнува́ти Ве-Н, понеды́лнок М, Бук, си́лно Ч-П; більше Ви, Ти, Заб, Тр, Ч-П, С-У; учи́телкьи(і) Лю, кы́лко М, С-У; та в іншомовних: култу́рний Ч-П, замелду́йте Д, пи́льник і пи́лник, нача́льник Ти. В місцевинах, що сусідують з Буковиною понад Черемошем, на Буковині і спорадично в цілому надпрутському говорі вимовляють: більше як бірше, Нов, Дж, К-С, Роз, Іл, Ісп.

Ізофона р за л, що є наслідком дисиміляції звуків, виводиться із гуцульського говору та закінчує свій круг у надпрутському.

10. Послідовно є тут кь, ґь, перед і, е, и(е), напр.: кье́дали-м кырни́цы, музи́кы Б, не кьи(і)ва́ў Заб, жінкье́ Іл, та́менькы(и), перекьи(е)да́йет(и)е си Хл, нау̂кье́мило си, такьѐ, набу́ткьи(і) Т, по́клаткы, кьерни́цы Ку, на́чынкы, кожыу̂кьи́, кыслыку́ Ви, табіу̂кье́ Хі, кьи́(е)нуу̂ Роз, вут(д)кье́, лопаткье́, кье(і)птарі́ Тр, мукье́, купкье́ Зам, моклькакье́, кашкье́та Трі, банди́кы Пи, кіскье́ За-П, гускье́, парупкье́, на кьептара́х Де, такье́ Мик скье́ла, бу́кы Ісп, подушкье́, ву́стау̂кы Бе-Н, цибулькье́, порьи́ткы, книшкье́, вінкье́, закье́нули Лю, хрупкье́, такье́ Ве-Н, ка́шкьет Ше, вішінкье́ Пе, вінкье́, горі́у̂кы, кьепта́р М, кыпе(и)льу́х, підкьеда́йут Ч-П, сокье́ра, Рокье́та Бі-О, кьепе(и)льу́х, фартушкье́, бле(и)шьчынкье́ За, забау̂кье́, кьерни́ци, кьерва́, кырни́цье Л; мо́рґы, ґье́ґайе Л, М, шва́ґьер За...

Тут існує виміна: ть до кь, дь до ґь:

С Троскье́нкьи(і), Де, не кьему́йу Л, Де, кы́ло Ве-Н, кье́мйу За, кье́мльу Ти, кы́сто, поркыни́цы Бе-Н, варкыу̂ни́к, ма́кыночка, кье́шко, на сьві́кы За-П... кы́lо Ош, Хр, Бо, кы́сто, кыу̂на, кье́гне сы Ти, ґы́ти, ґье́ґы, п о р у ч: дыт(и), дье́дь(і) Т, Б, За-П, ґы́до, ґы́у̂ка, в ниґы́льу Ше, ґы́вер За-П, ґьерґье́у̂ За-П, ґы́у̂ка Тр, ґы(е)ле́тка, ґье́лкі Бук, ґье́дик Т, ниґі́лье Ти.

Артикуляційна близькість звуків ть до кь спричинила теж регресивну асиміляцію у словах: батько, бан(ь)ка, молоденька, донька, ненька, козаченько..., що являється в таких формах: ба́тьтьо до ба́ттьо Роз, Т, Нов, Дж, за ба́ньтьу (= банку, кар-

бованець), доньтьá, доньтьý Іл, нéньтьо Т, ручентьáми Трі, тонéньты Трі, молодéньтьа, козачéньтьу Т, у Фéттьа, на Фéтьтьовім, з бáньтьами Нов, скрúньтьа Ви. Ця ізофона обмежена тільки до східньонадпрутської групи говірок.

11. Прикметна для східньонадпрутської групи прогресивна асиміляція звука чь до шь у словах: ще, що, щастя, щебетали, дощ, щупак, щенюк, щіпити, щур, борщ. Стрічаємо її найчастіше в словах: ще, що, щастя, дощ: шьшьé(ä), шьшьí Нов, Дж, Роз, Іл, Трі, Хі, Т. У Трачі існує глумлива кличка на мешканців Трійці, що так вимовляють ш е: „У нас називали жінку з Трійці ш ь ш ь і — Варвара" (слова об'єкта).

Інші приклади: шьшьо Ви, Нов, дошьшьí Іл, шьчы Зам, шье(ä), шьі (без здовження), дóшьчьік Хл, шьшьур, шьшьупáк, Косташьшьýк, Свишьшьýк, шьшьіньýк, шьшьіпúти Ви, шьшьé-сьтьа (родовий відмінок), шьшьебе(и)тáти, шье сéрдиў си(е), дóжьшьик, дóшьшьик, крáсьшьа, пýшьшьинье, нешьшьасlúва, лышьшьíна Бук, шáстьа, борш С-У. В Ош, Бо, Хр, не знають асиміляції. Ця ізофона існує в бойківському, гуцульському та у східньонадпрутській групі говірок, не поза її межею, як це виявляє ставлення до неї у Трачі.

12. Поглухнення дзвінких у визвуці і перед глухими в середозвуці — явище не послідовне. На Підгір'ї, в околиці, що примикає до гуцульської границі, чуємо часто дзвінкі в зазначених положеннях. Поруч них бувають поглушені і глухі, що перевищають кількістю:

дожь, тиж не дійшлá, гé(ä)зде, міг льíсти, шиб затопúlо Но, тогíд, сад(т), дожджь, п о р у ч: морóс кнúшку, буц, не мош Іл, дожджь, сьльýб, а л е: зáрас Роз, ходú зда, гéзди, бджóли, тогíд, а л е: с садý, т хáты Хі, Тр, звíдтыў Трі, тогдú, мож, скрізь, обíд, п о р у ч: нúшче, парупкьé Де, рíшчі За-П, зáраз, над Іcп, мужчúніў, д(ъ) сóбі, а л е: дрýшка, жéртка Бе-Н, вíдци Я, такóж, зубкьé, а л е: книшкьé Лю; шчéзби, дыíдько, поблúзькы Пе, чéльедь, зріб, Лааз, під, пáрубка, п о р у ч: не мош купúти Ч-П, віз, швúдче д(ъ) хáті, біб(п), Дыіл(ъ), п о р у ч: с сльýбу, зупкá (від зубóк) Бі-О, льýдзкьими, біб, сныíзґа, сныíз(с)ка, зáныізґ(к)а, підтóки, слúмуж, дрýжка, склáдка За. В центрі надпрутського говору й на північ від нього немає випадків з дзвінкими в абсолютному положенні і перед глухими; тут наступило поглухнення і асиміляція звуків навіть у таких словах: дýшчий, нúшчий, віттáк, вітти, гóлупцы; на клáтку, лáтканье; обіт, -ду, біп, штоуп; дошч Хр, Ош, Бо; віс Ти.

13. Асиміляція звуків у носовості — рідке явище в надпрутському говорі: дрімны́, поско́ньны, з поско́дны; кла́ны з кла́дны; спорадично бувають такі асиміляції у носовості: пере́нне, за́нне Ч-П, рімний С-У.

14. Асиміляція звуків у м'якості: по кри́сьці < по кри́шцы, ў згіньцы, зьзы́сти, в соро́цьцы Л, на самокі́цьцы, пита́вісьсы, чи́сьты, сьльуб і згадані вище: доньтьа́, мале́ньтьа — у східньонадпрутській групі.

15. Дисиміляція звуків — рідке явище: трахту́йут сы Ч-П, до́хтор, до́хтыр, Трі, Тр, Т, Лю, Хр, Ош, Бо... самоды́ршчина Де, лу́мер Іл, Хр, Ош, Бо; сце, сцут, бйут-цы Л, Ґми́тра Ку; бірше — у східньонадпрутській групі.

16. Інші дрібні явища в фонетиці:

а) африкати на місці з, ж, в різних положеннях: дзеле́ний За, М, Л; дзе́ркало, дзе́рніта, дзирье́та За-П, мадзу́рка Ку, дзи́ґар Т, дзьуркá́ч Б, джури́ло Л; вроджа́й С. У.

б) епентетичне л і заник його. В надпрутському говорі стрічаємо недостачу л — епентези:

1) в дієслівних формах: поробйейут Ми, розмовйа́ла, ро́бйет, віправйейут М, Ше, Лю, лу́пйет Ше, уто́пйу си(е), поди́вйу си(е), підмовйайе, льу́бйу Бук;

2) у словах: здоро́вйе, деревйе́ний Лю, Ти, але: потра́фльу, ку́пльу і ку́пйу, ро́бле Хі;

в) нь — епентеза виступає постійно: па́м(нь)іть, мныкі́ Пе, мнье́со; але: па́мйеть Ош, Хр, Бо; земньа́ С. У.;

г) випад і недостача в: розйе́зувати Роз, озму́ Тр, Роз, Бук;

д) сплутування й та ль: байува́ти си, фа́йа, фа́йе, всыйа́ко Де;

е) сплутування й та жь: найду́йшій, середу́йшій, ду́йші Іл;

є) ир, р(і), ер, ір, ри, ро з давнього ръ, рь; ли, ло з лъ: Ирсти́на (= Христина), ирсти́ти Пе, рсти́ти, зирстьа́т Бе-Н, рішьчыньé Де, ршьчы́нье За-П, кырни́цы, кьерни́цье; Хр, Ош, Бо; дриво́, дрива́ Л, За, Ми, герды́ль Ч-П, зрижье́віли Хі, йа́блика За, ВеН, Ми, блиха́, бло́хы Ми, Л;

ж) е, и обнижені до а: трьа, трьа́ба Ви, шча́пи Іл, шча́зла, вча́ра, уча́ра Бук; манда́бурка Б; тра́ба Ош, Бо, Хр.

з) 1) і обнижене до и, ье: ги́рко Лю, дира́ Хі, ди́ри Хі, ди́рка Бук; дье́рка Ош, Бо, Хр; — 2) и збережене: ид, ис, ик: ид мо́стови Л, и́ньча, Л, М, ина́кше ВеН, Л, Б, и́ншого Пе, из плу́гом, иде́, Илько́, ине́й, ити́ Л, и́ноды Б-Хл, иду́т, Ива́на, из дру́гоў Бук;

и) а підвищене до и: диле́ко, Дилье́тин Л, За, М;

і) о підвищене до а: начува́ти (постійно), забабо́н Пе, два калачы́ Пе; бу́де начува́ти Бук;

ї) в слові чи постійна вимова: ци;

й) сплутування звуків сь—шь: шыішьть, ше́шта, шыішна́цыть, шьльуб, сьльуб Ви;

к) сплутування ць—сь: прицыга́ти, доцыга́ти;

л) подзвінчені т, к: све́дрик Іл, ґурткье́(и) За, М, Л;

м) ґ у словах: ґоспо́дар Бі-О, Пе, зґра́бло Ви.

Ізоморфеми надпрутського говору

1. Як у сусідніх говорах, гуцульському та наддністрянському, так і тут живий префікс ві: вімішьело си, вібрати, віпити, відойіт си Нов, вікосыт Дж, вірве Хл, вібйе, віго́ни, вісиплим, вібуў, віганье́ли, вітримай, вісхне, віробйе́йут, відойми́ти Рос, Ти, віросла Хо, вішива́йе Тр, вігодит, віродиў си Хі, віхопиў сы, вібуў, віробиў, віпали(е)на Бі-О, вімерза́йе, вішива́йут, вівіз, вібира́йе, відно́шуваў Ч-П, вібрали, віросла Хом, віробйе́ли Іл, вітримати Л, вікупайе сы, віходила, віграва́ў, війди, віведи, вільіта́йе Бук.

2. Віддієслівні іменники середнього роду творяться з допомогою наростка -йе, -ье: весілье́ М, Пе, Л, Нов, Дж, Ку, Ба, житье́ Лю, Б, Ч-П, Бі-О, Л, Пе, Іл, Ви; лу́ченье Ісп, шитье́, ришчыінье́ Тр, шьныіда́нье Ви, благослове́нье Б...

Цими наростками утворюються тут інші іменники середнього роду: приви́лье Л, оболо́нье, кло́чье, роздоро́жье Л, вори́нье, підкла́денье За, обісьтье́, воло́сье, кли́нье Бі-О, стру́чье, підда́шье М, здоро́вйе Лю, шьшье́стье Бук. В С. У.: ша́стьа, шча́стьа, житьа́, ли́стьа, спаньа́.

3. Вищий ступінь прикметників і прислівників утворюється з допомогою суфіксів: -ішч, -ішь, -ч: дрібны́ішчы Ве-Н, Ти, Хр, Ош, Бо, молоды́ішчу, даўны́ішчий Те, Ти, бідны́ішчий Ку, колосны́ішче Рос, убожы́ішчий Л; у східньонадпрутській групі, де шч рідке, буває: -ішь-, -ч-: старі́шый Іл, Т; моло́дчий, ме́нчий Лю; пізны́ішче, даўны́ішче Бі-О, Ч-П; ни́шче Тр.

4. Для поменшення прикметників уживається суфікса: — -оцьк-: дрібо́цький, мацьо́цький (постійно).

5. Суфікс прикметниковий -ив- виступає в таких словах: мочьи́вий, дожджьи́вий За.

6. Суфікс дієслівний -ува- вживається також у таких словах: зыі́хувати, зыі́хуйе; пилува́ти си, пилу́йе си (поспішає) Т, Іл

Коли йде мова про характеристичні морфологічні прикмети надпрутського говору, то в першу чергу треба тут відмітити ізоморфеми, що диференціюють тверді і м'які основи іменникові. Наш говір послідовно зберігає цю засаду і тільки зрідка бувають тут вийняткові приклади на сплутування обидвох основ. Тому розрізнювання твердих і м'яких іменникових основ уважаємо за критерій у визначенні границь між надпрутським і наддністрянським говорами, де сплутування основ є правилом. Натомість надпрутські ізоморфеми сягають своїми кривинами в гуцульський говір:

а) -ом, -ем в орудному II. відміни іменника: каньчуко́м, полыі́ційаном Т, кава́льером Хом, з коньеко́м Бі-О, під о́борогом Л, з мньє́сом М, але: коне́м Хі, Ве, з олыі́йем Лю, Бе-Н, токайе́м Л, корогвайе́м Бе-Н, Лю; кло́чьем М, ка́менем, Никола́йем Бук; — вийняток: ножо́м Ве-Н.

б) -ови, -еви в давальному II. відміни іменника: ид мо́стови Л, женихо́ви Ч-П, до́хторови Лю, Йурко́ви Ви, мужико́ви Бук, але: д коне́ви Л, Лю, д мерце́ви Лю, Ти, лыкаре́ви, това́ришеви Хі, Василе́ви Ви, ґоспо́дареви, отце́ви, паниче́ви, коне́ви, кодаше́ви Бук, Ош, Хр, Бо. — Вийняток: д кньє́зьови Ч-П.

в) -оў, -еў в орудному І відміни іменника: воро́ноў Хл, ли́жкоў, водоў, ко́рбоў Б, сьві́чкоў, вере́тоў, Іл, але: з вака́цыйеў, сеў Тов, за пшени́цеў, з кньеги́неў Т, Ти, з цыбу́леў, куле́шеў Ви, Б, з бри́ндзеў Ви, ву́лицеў, межеў Іл, куте́ў, доло́неў Л, капли́цеў Дж, спідни́цеў Нов, кро́ўцеў, душе́ў, з лихоў до́леў, са́жеў Бук, кисилицеў Бук. — Вийнятки доло́ньоў Л, цибу́льоў, куле́шоў Ви.

г) -о, -е в кличній формі І. відміни іменника: дыі́ўчино, ма́мко, але: не́не, ґазди́не. — Вийнятки: до́ньо Бук.

В закінченні давального і місцевого однини жіночого роду послідовне и: по земли́, в по́стели, у печі́, ид сту́дни, кньеги́ни, у ву́лици Л, За, Де, Ісп, Ви; на те́рлици За, в осе(и)ни́ Лю, на Води́ци Бі-О, на сте(и)рни́ Хл, по сьвітли́ци, півночи, по но́чи, у земли́, на поли́ци, со́ли, с пе́чи Бук, при кьерни́ци Бук; вийнятки: на посте́лы Де.

В закінченні місцевого однини чоловічого і середнього роду послідовно и: в кінци́ се(и)ла Л, на тижни́ Ше, на кони́ Ми, Лю, на гре́бени, при мерци́ Бе-Н, при гости́нци, у боршчи́ Хл, на по́ли Лю, Бе-Н, Ч-П, Бі-О, на со́нци Іл, ў коши́, на кове́рци, у по́ли Бук, при старини́ Т.

В надпрутському говорі бувають залишки двоїни: дві йейцй Б, п о р у ч: дві йейцы Бі-О; дві снасты, дві хаты Пе, дві копйци Хі, два молóка Л, три трýбцы Бук, три корóмислы Рос, дві недьіли Хл, Де, три хаты..., чьегрьéма Л, штебльéма За, родичьéма Бі-О.

В родовому множини часті чоловічі закінчення в відміні жіночій: до ступíў Л, трýнвіў, хмáріў, с гóріў Л, шчéпіў Хом, шйньіў Заб, фóтіў Іл.

У відміні прикметника послідовно збережені тверді основи, з якими сполучилися м'які, утворивши з ними один тип: тутéшний, дольíшний, горíшний, льíтний Ч-П, серéдний Ви, сйвий, сйний, сйна, сйне Л, М.

Рідко подибуємо давні номінальні форми прикметника: — пóвен Л.

Ступенюючи прикметник або прислівник, уживають тут слівець май в різному значенні: дуже, багато, більше; гірше в значенні: більше, дуже: май бйстрий, май бíлший; культýрний май нáрід Ч-П, май просьвíчений Бе-Н, май льíпший Хі, май пашнé Хл, шье май зеlена, шье май ранéнько Бук; май бiлший Ош, Бо, Хр, Кіц, ґíрше зймний Бе-Н.

У формах дієслова замітні ізоморфеми: 3. особа множини закінчена на -ьет, -йет, -ье, -е(и), -и, -і: мíсьет, сплььет Л, рóбльет Де, слýжьет Трі, Тр, прихóдье(ä)т Т, рóбйет Іл; держьéт Пе, кóсьет За, молóтьет Бі-О, хотьéт, рáдьет сье, розхóдьет сье, говóрьет, заплатьéт, бáвйет сье, йідьéт, знóсьет Ч-П, кýрьет, пальéт, рóбйет М, лýпьет, рóбьет Ше, не хотьéт Ключ, хóдьет, голóсьет Ми, стойéт Лю, вáрйет Те, хóдьет, голóсьет Бе-Н, говóрйет Ісп, пáльіт Л; — садьé Ку, Ти, не хотьé, білье, рóблье Іл, Ти, сьвйетьé, принóсье, дадьé, мýсье, бáвйе(и) си Б, рье(ä)дьé, платьé Т, пlатьé, кýрье(ä), мýсье, больé Т, фальй, йідьй, дадьй, вхóдьи Ви; нóсье, лýпйе, сварьйé Тр, сварйé, хóдье, рóблье Хі, сýшье, кóсье, рóбйе, білье, голóсье Де, лóвлье Тр, кôсье, рôбйе кýпйі Ви; дзвóньа Бук, похвальá, погудьá, не нóсьа, не рóбйа кýпьйі Ви; дзвóньа Бук, похвальá, погудьá, не нóсьа, не рóбйа Бук, йідьá Бук, хóдьа, нóсьа Іванє П.

Широкий простір занімають форми минулого часу утворені з закінченнями: -йем, -йес, -смо, -сте; -м, -с, -сь, -сьмо, -сьте, -им, -ись, -ис, -сме, -сте, -йім, -йіс, — що можуть бути рухомі: — ходйв-йем Хл, Ве-Н, віддáв-йем Т, співáв-им, ходйв-им, бýв-им Лю, побйв-йем Л, тай-йем переймйў Л; ше-м не вйдыў Ісп; віддáв-йем Т; гадáв-ем ти дáти Бук; бýв-ем, ходйв-ем С.-У.; ходйв-йім, ходйв-йіс Ти, ходйлисти(е) Ти; — віддáла-м сье За, не

бу́ла-м Лю, Де, купи́ла-м За, не сказа́ла-м Рос, вже-м сы набу́ла Рос; відда́ла-м сы Ти; пита́в-ісь-сы Л, аби-с се сповіў Тов, намаза́lа-с Бук, тепе́р-йес ми(і) сказа́lа Бук, йа́к-есь мене́ не спо-до́баў Бук, ходи́ў-йес Ош, Бо, Хр; бу́ла-с С. У.; ходи́ли-смо Тр, дереўце́-смо уви́ли М, ходи́ли-смо Ми, були́-смо С. У., трима́ли-сьмо Іл, купи́ли-м Зам; ходи́ли-м Ти, ходи́ли-сьмо Ве-Н, Лю, взьє́ли-смо Ч-П, ви́дыіли-м Тр, бу́ли-м Т; кьє́дали-м Б, вісипли-м Рос, ми мали-м прийі́хати Рос; роби́lи-м, ходи́lи-м, йі́lи-м Хр, Ош, Бо, зробльу-м, ку́пльу-м С. У.; ходи́ли-сте(и) М, трима́ли-сти(е) Іл, бу́ли-сте Де, Лю, ходи́ли-сьте ВеН, аби́-сти(е) зна́ли Рос, аби́-сте ласка́ві Б, би́-сте го післа́ли Л, купи́ли-сте, йак-сте гости́ли Бук.

Найбільше замітні ізоморфеми майбутнього часу, що складається з форм допоміжного дієслова б у т и, а поруч них бувають теж форми: меш, ме, мемо, мете, мут:

В 1 ос. однини знане тільки: буду́ ви́дыіти;

в 2 ос. однини поруч: буде́ш ви́дыіти — меш ви́дыіти.

в 3 ос. однини поруч: буде́ ви́дыіти — ме ви́дыіти.

В Березові Нижньому: бу́ду іти́; буде́мо трібува́ти Кор, буду́т, буде́те(и) йти Де, Трі, буде́ бра́ти, не бу́деш молоти́ти Тр, бу́дут па́сти Ви, буду́т склада́ти Хл, не ме роди́ти п о р у ч: він буде́ скрипі́ти Л, (рідко) буде́мо си́віти Л, ме́мо роби́ти і буде́мо роби́ти Л, буде́те сиды́іти і ме́те зна́ти Бі-О; ме́те йти Б, Ку, Троф, Лю, меш плати́ти Т, не ме приходи́ти Нов, ме́те ма́ти Ісп, ме́те йти Те, Де, ме́те ви́дыіти Лю, меш писа́ти Лю, ме́те ході́ти Бе-Н, ме́мо йти Тр, не меш бі́гати Тр, Хі, Іл, меш ході́ти Кол, Щ, ме йти́ Бук, суда́ мем заходи́ти Бук, меш банува́ти, меш ма́ти Бук.

Замітне тут утворення майбутнього часу з допоміжного дієслова і неозначеної форми; рідко трапляються інші випадки. Тому такий майбутній час є типовий для надпрутського говору. На північ від нього чується уже також допоміжне дієслово в сполуці з давнім дієприкметником.

Бувають теж рідкі форми з б и х головно у східньонадпрутському: шо ше(ä) бих не в слу́жбі, тей бих зароби́ли Дж, бих маў, бих да́ла Нов, була́ бих не сиды́іла, аби́х да́ла до шко́ли Іл, аби́х так опрова́дилі, світи́lа бих, до́ки бих не зга́сla, шо бих го коха́lа, чей бих найшlа, співа́lа бих співано́чку, йак бих зазу́lечка, ў лысі бих кова́lа Бук, коби́х знаlа, чей бих найшlа Бук; в Хр, Ош, Бо, не вживають „бих".

В надпрутському говорі подибуємо такі форми теперішнього часу: не но́сьу Т, не пу́стьу тьа, злє́тьу, перелє́тьу Бук, зно́-

сьуйе Дж, нóсьу, хóдьу, пýстьу Хр, Ош, Бо, Кіц, Сад, Мам, Ваш, Си, Заз, Кол; си́жу Іл, ви́жу Бук, сажý Бук, порáжу тьа Бук.

Рідко можна почути тут форми в сполуці із слівцем — сми: пішóў сми Роз, Іл, пас сми Ви, никólи сме(и) тобі праўду не казálа, lиш сме(и) тобі раз сказálа Бук; в Хр, Ош, Бо, не вживають „сми".

На Буковині бувають такі форми: хто рóбе(и), ци світе(и), сlýжба се(и) сlýже(и), клóнье(и) голóўку, lóме(и), чос хóде(и) засмýчений, шо рóбе(и), кóсе(и), на вóду се хи́lе(и), ци мені се ви́де(и), lýбе(и) — не забýде, нóсе(и) — нóсит Бук, хóде(и) за пlýгом Бук, схóде(и), нóсе(и), прóсе(и) Бук, Ош, Бо, Хр, Сад, Ваш, Кіц. На Бук. та в Снятинщині (Русів), часто: не маш (маєш).

У відміні займенників замітні форми: тоў, мноў, за собоў Луг, Ви, Хр, Бо, Ош; цеў, неў Ви, свойéў Пи, поруч свойóў Тр; мéйі Л, твéйі Л, За, свéйі Бі-О, п о р у ч: мóйі(е) донькьé(и), за мóйі Ч.П, мóйі жінкье(и) Лю, у мóйі мáми Де; мóйі Хр, Ош, Бо; за мóйі пáмйіти Ти; йегó Л, М, в нéго Ісп, за нéго Л, за нéго Пе, з нéго Л, до сéго Л, За; в нéго Бук; йемý Рос, Л, Ч-П; д нéму Л, Ч-П; і вна, ўнá, унá Ви; збирáйут йі; тей йі трісну Л, дадьéт йі, а йі скьедáйут, дайé йі Л, д ньíй, ими́ло йі нóги Л, по ньу Ч-П; ішли́ ўни́ Л, бо вни́ Бі-О, були́ би ўни Ви.

Скорочені форми особових займеників: заби́та ми головá Рос, вже би ми бýти За, захóпиў (м)ны дождж; він ны заручи́ў Ч-П, йак мі удáриў Ми; він ты убйé Л, зашчынкáй ны Рос, заби́ў мны Рос, коби́-сте мнье не втройíли Рос, дáйте м(и)ны пóкій Рос, поби́ла ньа дóльа, дáла-с ньа, дай ньа Бук; не льýбит го Л; дайé му йíсти Рос, дыíдько го óзме Л, най ти даст Л.

Поруч займенника с е й ВеН, вживається ц е й ВеН, Де, с е с, ц е с Пе, Тр.

Поруч займенника той, тот Пе, Т, Ми, Роз, Лю, Хл, Бук, — сесьá, цесьá Пе, тотьí Хі, тоти́ Ку, Л, ти дри́ва Л, на ты пýшчы Л, сесé Рос, сесéй Л.

Займенник весь має середній рід: всьо, Хом, Рос, Л; и́ньший Хр, Ош, Бо; и́ньчий, йéнчий Л.

Числівники кількісні: йедéн, одéн, йідéн; йіднá, однó дривó Л; йедéн М, одéн Пе, ВеН, Ти; йіднý Лю; однá Ти; два, дві недыíлі Бі-О, Пе, дві недыíли Ви, в двох Ч-П, в обóх Л; три, трóйе жéньцыў, трох Іл, з трьома Бук; штíри Хі, Кл, БеН, Ти; штирьомá кіньми Бук; пйеть Бе-Н, Пе, Рос, Ти; пйетьмá; пйé-т(и)ро; шішть Ви, шісь(зь), шість Ми, Ти; дéвйіт БеН, дéвіт С.У; дéсыт Л, дéсьіть Де, Бе-Н, Ти, Рос, С. У.; одинáцьіть Пе, Ти; три-

нáцыть Зам; пійтнáцыть Ви, пйетнáцыт Л; вісымнáцыть Рос; двáцыть Пе, Рос, Ти; трúцыть Рос, Ти, сóрок; пйедесьéть Ви, Рос; шідисьéт Рос; сымдисьé(і)т Хі, сымдесьéть Л; вісымдисьéть Рос; девіди(е)сьéть Рос, Ти; сто, двíста, трúста, тúсьіча.

Числівники порядкові: пéрший, пéрвий, трéтий, четвéртий, пйéтий, девйéтий, одинáцьітий Пе, трéту Бук, трéте Бук.

Деякі прийменники виступають тут частіше, як в інших говорах і говірках, — напр.:

о: о цым си росхóдит Нов, о пізны óсени Ку;

в: в тым си росходит Заб;

зза — в значенні — через: не(и)мá зза чьóго Т;

про — в значенні — через, на: про грім не рóбйет Л, про сьвьéто Де;

д: д ный, д конéви, д тóму, д тый Л, д мéны, т хáты Ве-Н, д вéчеру, д мерцéви Лю, Ти, д мéні, Ти, д сóбі, д нéму БеН, т хáты Б, Кро, д хáкы, д нéму Ку, Ми;

ид: ид ты Л;

ід: ід вустаўкам Л;

к: к сóбі Бо, Хр, Ош;

крізь: крізь лазú Де, крізь дьéрку Тр, крізь дýчку Ви, крузь нéго Іл;

по: по ньу М.

Між сполучниками найбільш уживані:

1. єднальні: і, и, тей, тай; тей Т, Ку, тай Л, и плáче Л, тій Ви;

2. протиставні: але, а, áли Ви;

3. наслідкові: жи Ве-Н, Л, шьо Ви, шо Л, жо Л;

4. питальні: ци, цы Ви, ци Лю, Тр, йек, йік, йек кáете(и) Т, ци Ч-П, чо Л, Лю, шьо Ви;

5. намірові: аби, би; би-с не плáкаў БеН, жéби;

6. бажальні: кобú, кобú-с даў За;

7. порівняльні: хоть-хоть; хоть так—хоть инáкше Л, гі Ч-П, гі той За, то сы йімý сьвíтит, гі Л;

8. наказові: найІсп;

9. додатково-пояснялльні або висказові: А він сказаў, шо будé Іл; сказáў, шо пáнна такá крáсна Л.

Деякі частки, характиристичні для надпрутського говору:

1. -ко після дієслів для підсилення і ступенювання відтінків у значенні: ідьіт Бе-Н, ходú-коІсп, Лю; в Ти: ходú-но судá;

2. адú, адьіт; адú йа собі зарóбйу Б-Хл, адú йа тепéр Т, Ти; адú пішóў Я, адú впáла Лю, адú і не взьéла Кор; адú Бо, Ош, Хр, Бук; адьіт йа не гóдна знáти Де; адьí: —адьí йа мáйу Іл;

3. ка́е(и): — а йі́му, кае(и), не даў Л; ка́ўу Ти;
4. раху́йесы Ти.

Особливості надпрутської синтакси

1. Досліджуючи синтаксу, запримічуємо перевагу сурядности над підрядністю, що однаково проявляється в цілому надпрутському говорі. Напр.:

День пе́р(е)ит(д) сьльу́бом від полу́дны іду́т проси́ти, — кньезь з дру́жбоў на кони́, кньеги́ні пішкі з двома́ друшка́ми, до сьльу́бу іду́т бойа́ри на п(е)ире́ды пішкі з музи́коў, за ни́ми кньезь з одни́м дру́жбоў на ко́ньех, а зза́ду фі́ра с сва́хами і між ни́ми дереўце́ піт(д) це́рьквоў чьисту́йут сье, пото́му всы ра́зом до молодо́йі з музи́коў і там опсипа́йут віўсом, Ми.

Пе́ршойі дни́ни гульа́ли, вінкье́(и) ши́ли дыўча́та і хло́пцы, се(и)стра́ молодо́го з бе(и)рві́нку дві коси́чкьи(і), шти́ри зубкье́(и́) чиснику́ дрібо́нького завива́йут на па́лиц, наўхре́ст склада́йут, йак звіздка, шти́ри коси́чкье(и) шо́ўку, дві по бока́х по дві, а пйе́та всер(е)ди́ны, пришьчыіпа́йут на би́нду, зве́рхы кладу́т, привйе́зуйут ци ма́ма, ци та́то, Лю.

Т(е)пе́р ішли́ пушьчье́ми, тримси́н найшо́ў сту́дньу і йему́ сы схотыіло пи́ти и найшо́ў перце́ дильаменто́ве, Л.

Ади́ йа т(е)пе́р стари́й, йа си lиши́ў, доньтьа́ вме́рла. Голо́дний рік ть(кь)е́мльу, на́рід бідува́в ду́же(и), на́тини рва́lи, вари́lи тей йі́lи, Т.

Поlови́ну гро́ший відбира́йе, два кыіlо во́ўни lише́(ä)йе си ду́рно, то ве(и)lи́кьий раху́нок, Нов.

2. Дуже поширені в обидвох групах безсполучникові речення:

Знена́видыіў си на́рід, оде́н на дру́гого ворогу́йе, коlи́с льуби́lиси, сходи́lи си, Т.

Тут в другому реченні пропущений сполучник: бо, в третьому реченні сполучник протиставний: а.

Нади́бали йа́блінку, ду́же(и) кра́сна, ныко́ли йа́бличка не вро́дит, Л.

У другому реченні пропущено сполучник уступки і займенник: хоч, що.

3. Часто бувають теж еліптичні сполуки, в яких пропущено цілі частини фраз, або окремі слова, які легко реконструювати:

Прийшли́ на одно́ місце і та́менька шось бе(и)ньчи́т, Л. — Тут пропущене: чу́йут, а... Ходи́ли, ходи́ли и зробиў сьі па́рубок, Л. Тут пропущено цілу фразу.

4. В будові підрядних речень запримічується часто примітивізм конструкції:

Мене́ зане́сло, бо йа му́шу зна́ти, чо со́ныічко че́рвоно сходит, бо йа будў стра́чений, Л.

Тут будўт три буте́льки(і) ві(и)на́, черво́не, біле і зеле́не. Йак там ка́е(и), панна буде сьі купа́ти, напйе́ сьі того вина́ і ста́не пйе́на, а вона́ ныіко́ли не пи́ла, а ко́льір всьільа́кый, Л.

Треба підкреслити, що інтонаційні і кінетичні засоби відграють тут допоміжну ролю еквівалентів пропущених слів і сполук. Нахил до еліпс виправдується замітним ритмом мови, що зближається до гуцульської розтяглости, особливо в надграничних пунктах (напр. на південь від лінії: Мишин—Березови) та в цілому східньонадпрутському говорі.

5. Улюблені вставні слова:

а) а-ди́, а-дыі́, а-дыіт, а-ди(е)віт — без окресленого значення, напр.: а-ди, йа собі заробиў Б, Хл, а-ди, йа тепер беру Т, а-ди́, пішо́ў Я, а-ди́, впа́ла Лю, а-ди́ і не взье́ла Те, а-ді ма́йу Іл, а-ди́, сли́ўка, зайацыі́ пойіли ВеН, а-ди́ от по вели́цыідни Нов, а-ди́, ге́нди ха́та, Хі, а-дыіт, йа не го́дна зна́ти(е) Де, а-дыіт, шьо він ка́же(и) Б, Во;

б) ка́е(и): йа йі(е)му́, ка́е(и), не даў Л, Ви; ка́у: дрімни́й, ка́у. Дж.

в) раху́йе сьи, ВеН, рідше сьі Ти; рахува́ти Ку;

г) не-знаў БеН;

ґ) значи́т Хом;

д) бой-йе́ За.

Останнє знане тільки на західніх випустах до перехідних говірок.

6. У складно-підрядних реченнях уживаються постійно деякі сполучники, напр.:

а) в реченнях мети: аби́; йа будў проси́ти, аби́-сте(и) да́ли зна́ти Ч-П; найдыіт сокье́рку, аби́-м ві́кна протье́ў Л.

б) в питальних: ци, чо; пита́йе(і)мо сьі, ци ти хо́че(и)ш іти́ за се́го па́рубка, Ч-П; ідў зна́ти, чо со́ныічко че́рвоно сходит, Л.

в) в реченнях причини: шо (= бо): там у пу́шьчыі штоўб скрипи́т, шо порохна́вий, Л.

г) в реченнях способу для порівняння — гі: То сьі йе(і)му́ сьві́тит, гі мак би збе(и)ра́ў Л.

ґ) -шо- в реченнях означальних: т(е)пе́р найшли́ вни кьерни́чку, нечи́сту, шо води́ сьі ньіхто́ не на́пйе Л.

7. Складений присудок іменниковий постійно в називному відмінку іменної частини: І ста́ла ла́дна вода́ За, і стаў кра́шчий і ду́шчий Л; вона́ ста́ла пйе́на Ви.

Як допоміжні дієслова вживаються тут: бу́ти, ста́ти, взье́ти сьі, зачье́ти... взье́ти — підсилює деколи друге дієслово: взьеў, вікупаў сье Л.

8. Складня відмінків тут дуже часто прикметна:

а) -піти́ води́ — в значенні — по воду, Гв. Вона́ пішла́ води́, Гв. Ст.; але: піти́ за водоў — в значенні: утонути. Міха́йло пішо́ў за водо́ў Гв. Ст.

б) говори́ти, зізна́ти, зна́ти за ко́го, напр. Говори́ли за не́го Тов; як ти не зьізна́йе(і)ш за то́го пта́ха Л; зна́йеш за то пе(и)рце́, за то́го пта́ха Л;

в) да́ти кого за шчо: да́ли го за гайово́го Л;

г) Замітний родовий при дієслові бути, що має, мабуть, значення часткове: мо́же дес бу́ло дошчу́ Хі;

ґ) Прикметник — прикрий — лучиться з додатком з допомогою прийменника -на-: при́кра на плач За.

9. Між другорядними членами речення бувають замітні обставини:

а) часу і б) місця: різ(д)вйе́ними сьвйе́ти набува́ємо си Т; йа ви́дьіў малим хло́пцем Бі-О; се́лами не не(и)су́т Тр.

Ізолекси надпрутського говору

Дослід ізолекс виявляє семантичний їх розвій від значення, вживаного в гуцульському, до значення в наддністрянському говорі. Буває теж синкретизм у значенні. Можна це виказати на словах, що означають ч л е н і в с і м 'ї. І так: 1. Родина:

ґье́ґьі — не́ньі Т, Роз (давніше), Б, Ку; Си, Заз, Кол.; Іванє П., Волківці, Мельниця: дьа́дьа і ма́ма; не́ньа Т; н. бу́ла ма́тка Т.

дье́дьі — не́ньі Роз, (давніше), Ти; дье́дьу і не́ньу! Т; дье́дику! Т; дье́дьа (знах.) Дж; дье́дье Ош, Хр, Бо;

дье́дьі — не́ньі поруч та́то й ма́ма Трі; дье́дьо, не́ньа; не́ньо — ма́ма Бук.

дье́дьі і ма́ти Тр; дье́дье, не́ньо і ма́ма Ош, Бо, Хр;

дье́дьі і ма́ма Де, За-П, Хі; поруч та́то й ма́ма Хі;

та́то — ма́ма Ми, Бі-О, За; та́то й ма́мо М, Ч-П;

та́то й ма́ти Л, оте́ц—ма́ти пла́че Бук, оте́ц Бук; пе́ред вітцем и пе́ред ма́тереў Бук;

оте́ц — ма́ти, вітца́ Бук, ма́йеш отца́ — ма́ти Бук;

не́ньо, ма́ти, не́ньа — не́ньа (мати) Бук, не́не! Бук; не́нечко (батько), до не́нечка Бук; мій не́нечко, не́ньо Бук, Ош, Хр, Бо; не́нько Бук; не́не! Бук (мамо);

ма́ма і дыід(т) у значенні: баба й дідо в Ти; натомість тут „ба́ба" має значення „прабаби".

В Кулачківцях і Старому Гвіздці селяни називають батьків: дье́до, не́ны; шляхта називає батьків: та́то й ма́ма.

Про батьків кажуть діти: стариньé наші Бе-Н, Лю; при старини́ Т, Не, старшина́ Ч-П; старі́ Тр, мойі́ старі́ Ми; ма́мко мойа́ старе́нькайа Бук (пісня), ма́мко! Бук.

Весільні батьки: ба́тьтьо й ма́тка Роз, Т; пе́ред батька́ми і пе́ред матка́ми Бук (весільні свахи, свати).

Свідки при шлюбі: куми́ Б.

Звертаючись до старшого чоловіка кажуть: ву́йку! Л, Лю, Бе-Н, За-П, Тр, Хі, Рос, Зал. С, Си, Заз, Іванє П., Ош, Хр, Бо; нана́шко(у)! Рос; в Ти нема того;

до жінки: ву́йно! Лю, Бе-н, За-П, Тр, Хі, Ош, Хр, Бо; нана́шко! Рос; в Ти нема того;

до старших людей: бадьі́ко, бадьі́чко і те́то! Бук; тьі́тко! Бук; ба́дьу! Хр, Ош, Бо; ба́дьу Гавриле! Хр, Ош, Бо.

Звертаючись до рівного віком: ку́ме;

до рівної віком: ку́мо, жі́нко Бе-Н.

Чоловік — жінка: чолові́к, жі́нка Л, Лю, Бе-Н, жона́ Бук; жі́нка, з жо́нкоў Бук, ца дити́на — lу́ба дружи́на Бук.

Мачуха: з ма́чухоў Бук.

Хресні батьки: нана́шко, нана́шка Тр, За-П, Де, Лю, Ч-П, За, Хр, Ош, Бо; ба́дько — ма́тка Бук; ба́тько і матка в Залі Ст, Кол, Си, Печорні, Дзвинячі, Касперівцях.

Хресний син, дитина, свояк: фіі́ін За-П, фін Бук, Ош, Бо. Хр, фіна́ Ош, Хр, Бо.

Сім'я, свояки: ро́дичі, хатні́ ро́дичі Ч-П, ро́дичі Ош, Хр, Бо, Ти; роди́телы Бук; рі́дна роди́на Бук; роди́на, фамі́лийа, фамілійа́нт=свояк Ти.

Значення слова дыі́до, ґыі́до є теж різноманітне, залежно від певних запозичень із сусідніх говорів: 1) це назва діда. Поруч того дыі́до означує теж: 2) шваґра (дыі́до, ме́йі се(и)стри́ чолові́к) — За, Бі-О; 3) дядько: дыі́до М (те́ти(е)н чо(у)ло́вік. В Кулачківцях: та́то й ма́ма можуть теж означати діда й бабу. Поняття: шва́ґер має різноманітні назви: шва́ґьер Тр,

зьеть Ми, Лю, За-П, Ку; дьідо За, Бі-О; той шо „тримáйе сестрý" — шваґьер у Залі Ст; тéтин чоловíк — то дьід, дьідо, Залі Ст, Си, Печорна.

Значення слова не(и)вістка буває теж різне: а) невістка, синова; б) братова. В першому значенні виступає воно загально, напр. Бі-О, Ч-П; в другому: За, Ку, За-П.

Значення слова зьеть (швáґьер) подано вище, але поруч нього воно виступає як „зять" загально; відци такі утворення:

зьетнúй син За-П, зьéтыў син За-П, зьéтевий Бук;

стрийки: стрий і стрúйна Ти;

вуйки: дьідьо і вýйна Ти;

стрий, дядько: стрий Л; вýйко Бук, Ош, Бо, Хр;

дядина: вýйна Ош, Хр, Бо, тéта Хр, Ош, Бо; вýйна або тéта Ти;

чоловічий брат: дьівер М, Бе-Н, За, Бі-О; ґьівер За-П; дьівір Ч-П;

чоловіча сестра: зовúцье За-П, Тр, Лю, Ми, Бе-Н, За; зовúцье пішлú;

жінчина сестра: свість За, Бі-О, Ч-П, свісьть М, За-П;

тесть, теща: тесьть За, Лю, Тр, Залі. С, Си, Кол, тéшьчье За, Лю, Тр, Залі. С, Си, Кол; нема того в Ти, натомість: сват і свáха;

свекор, свекруха: свéкор, све(и)круха За, Ку, Ми, Лю; Залі. С, Заз, Си, Кол, Бук; свéкра Лю, свéкір Бук, свекрýха Бук;

первий брат: пéрвий брат Ми, Лю, За-П, Хр, Ош, Бо; пéрший брат Бі-О, брат у пéршім Бі-О;

перва сестра: пéрва се(и)стрá Бі-О, Хр, Ош, Бо;

стрийний брат: брат у дрýгім Бі-О, Хр, Ош, Бо;

хресні родичі: кум, кумá (загально); хоч обидві назви мають теж значення титулу.

В слові чéльеть(дь) буває двояке значення: а) жінкú Ч-П; б) служба Рос, чаłáдка Бук (сімйа с слýжбоў); в) дитина.

Назву парубка знають в Молодятині, Рознові, Тишківцях, Буковині (парубóчкіў) Ош, Хр, Бо; натомість у Лузі вживають тільки: ле(и)ґьінь, в Залучі н. Прутом: лéґьінь, в Зелениці: łéґьінь, Па, К-С, лéдьінь, хłопец Бук, с хłóпцами Бук, łеґьíник Бук.

Слова бахур не має всюди пейоративного значення. Це молодий парубок: бáхур, бахурьé М; бáхурем Кор.

Дьіўчьé, дьіўчина, Бук; ґьíўка в Ти; але пейоративно: — дьíўка, ґьíўка Трач; бахурьй(é) — дітиска в Ти.

Байстрюк має назву: байстру́к в Ти, бе́нькарт; тільки по найдальших виступах: ко́пе(и)л; копе(и)ли́цье (байстрючка) з бойківського говору і на Буковині; копелька́к Хр, Ош, Бо.

Господар, господиня: ґазда́, ґазди́нье — всюди вживане; за ґоспо́дарьа, за ґосподи́ньу Бук, ґа́здо! Бук, ґосподи́ньа Бук, ґа́зди, ґазди́ньа Бук; ґоспо́дареви тай ґосподари́сьі Бук.

2. Праця:

Виробнича лексика різноманітна, відповідно до зайнять. — Підгіряни: во́зьет бо(у) тукье́(и́) на клобука́х, шо ма́йут пе(и)ре́дну і за́дну тычку; цапіна́ми і ґрі́фами саджье́йут на клобукье́(и́), кладу́т пільгу, слупо́к, качье́йут на гору́ і ланца́ми привйе́зуйут за е́се(и)кы і гачкье́(и́) Л.

Вислови: іти́ в бу́тин (загальний на Підгір'ї) Л, За, Лю; працува́ти в бу́тины; працу́йе в б., ро́бит ша́йтури Бі-О; працу́йут в го́рах Ч-П, іду́т в шу́хьи(е) Лю, рі́жут шу́хье(і) Ч-П; чолові́к іде́ до ро(у)бо́ти в лыс, в фі́рес Л; згатье́йут до лушне́(ä)ць — до ку́пи по сто штук Л; ризува́ти дрива́ Л, ме́че сье до ри́зи Л, ро́бйет ри́зи, спуска́йут до риґашье́(ä) Л.

Зимою дехто зайнятий домашнім промислом:

ро́бйет лишкье́(и́) зы слйу́кьи(і), бу́ка, йа́блыінкьи, кьили́ма (рід твердого дерева, як акація), ро́бйет полу́бічкьи(е) (бо́дны) с сме(и)ре́кьи(і), дышчи́ни, бе(и)рбени́цы на сор(у)ви́цьу (сыль), на же(ä)нти́цьу; ро́бйе колотыу́кьи́(е́), мотови́ла, самото́кьи(е), сну(о)валкьи́(е́), коше́ликьи(е), кошылі́ Л, йе́ньчы ши́йут шли́йі, ро́бье мотузи́, во(у)жи́шьчы, посторо́нкьи(е), вол(о)во́ди Л; в Дебе́славцьех ро́блеьт вере́ти.

Час сінокосів — це найважливіша пора: сынокоси; коса́рь М, Л, Бі-О, Ч-П; косары́ ко́сьет на поко́си Бі-О, ву́лицье косарье́ назива́йе сы ру́чька Бі-О, ко́сьет косо́ў За; коса́, ку́шка, брус, тока́й (брусо́к), токайе́м заправйе́йе жило́, кле(и)па́йе ко́су, кли(е)ве́ц, кли(е)у́цье́; ба́пка, кісье́, ру́чка, закы́ў — бльо́шка на кінци́ під обру́чку, закы́ў — зако́ву; па́склин — за́тичка, прут, пру́та на косы́ Л; коса́рь вко́шуйе ру́чку (в один покы́с), або баби́ (два поко́си) За.

Жінка: са́пайе, прьеде́, вари́т йі́сти, жне, віши(е)ва́йе, іде́ в лыс, йі́де по сы́но Л; жінкьи́ по́рают си ко́ло ґоспода́рки і дыте́й Залі С, Си, Кол.

Дівчата роблять те саме: дыу́кье(и́) ро́бйе то саме́, шо жінкье́(и́) Л.

В Чорному Потоці нужда. Тут пусьты́ ґрунта́; ма́йжи всы іду́т до сыйано́к, на зaже́н, на залы́мкьи(е): буракьи́(е) ко-

па́ти, кукуру́дзу жье́(ä)ти Ч-П (тобто на доли); іду́т на жнива́ Лю; польéникьи(е) ка́жут: ма́йу же(ä)ньцы́ Хл.

Жнива: жнец Ч-П, Тов, женьцьé Ч-П; множина: жéньцы, -іў Ч-П; женьцы́ (знахідний) Хл; жéньцье (жаля) Ч-П, женчи́ха Ку, кладу́т, склада́йут у купкьи́(é), ў купкьи́ (é) кладé (в 15 снóпіў). За, ку́пка = вісьімна́цьіть(кь) снóпіў Б; столéц Б, За, шьé(ä)пка За; кла́днье: пйеть і шісьть рьедьі́ў, на пйеть гра́нок, ў кладньéх а́бо в купка́х, а́бо в ўóборіх(г) БіО; кла́днье, кладні́ (множина); Ч-П, рьедка́ми, шти́ри гра́нкьи(е) по вісьім, шьéпка, столéц Ч-П; кладу́т кóпи, в кóпах стойі́т Ти; полукіпкье Ти; сьі́но кладу́т у стіг, конюши́ну в ві́шельницы, остро(у)ви́ Бі-О; остро(у)ва́, остр(у)ви́; суку(о)ва́ты остриви́; сьі́но у копи́цы; колóпны ў полу́кыіпкьи(е) Ч-П; ко(у)пи́цы в острову́, піт(д)кла́денье с корчьé, три пітпóри кругóм; óборіх(г), стьіг, стогá; стéжыр, стéжыры, у стéжы(и)ри піт стодóлоў За; жьи́(é)ти Рос, Ку, Хл, Тов, Дж, на зажéн іду́т с сéрпом Тов; жне(и)мó Дж, жнé(ä)ти(е) Тов, зівйа́жемо Дж, звйеза́ў Тов, звóзьет Л; копи́цы Рос, копи́цу Рос, Хл, дві копи́ци Хл; кла́дньа — шти́ри гра́нки(і) і шьéпка Тов, кла́дньа — піўкóпи на острову́ Тов, піўкла́ны = пйетна́цьіть снóпіў Хл, копи́цу Бук.

Жінки управляють коноплі на цілому Покутті:

Йек си ідé за се(и)лóм, там мóчьимо колóпны; лен закьéнули; більцьá прьи(е)дьіу́ні Іл; гру́бі більцьá на верéны; взóлье міткье(и) і білье; йек вони́ фа́йно вбілены, дайу́т до ткачьé Іл; сьі́йе сьі сьімйе, бе(и)рé сьі колóпні, мачьé(ä)йесьі в воды́; пóтім віть(кь)ега́йут з води́, (с)шу́шат, трут на тéрлици, дéргают на шьчьі́тцы (шьчьі́цьцы), навива́ют на кудéльу, мóтают на мотови́ло За; у нас ткачьі́ў багато За, рóбйет верéти пи́саны с клóчье За; клóчье з колóпньіў Ч-П, по(у)вісмо, зріб Ч-П, прьéдиво Ч-П, вібира́йут колóпні, мóчьет Лю, прьеду́т, дéргайут, чіхра́йут на грéбени, мота́йут в клуб(п)кьи́(é), снуйу́т на снуваўка́х, дайу́т до ткачьé, більет Лю; мочьи́ло Бі-О, колопні́ мочьи́la Дж, мочьи́lo — де коlопні́ мóчье(а)т Дж.

Перерібка збіжжя:

Мéлник ма́йе пусти́ти муку́, на лотóках ма́йе ріхтува́ти; в млині́ йкос не ду́же завізно Іл; мірóшник бе(и)ре міркьи́(é) і грóші Іл, млиньі́ў не(и)ма́ в Молодьéтины, лишé жóрна, цьіли́й ти́ждень жорна́ла, в нидьі́льу голóдна М.

Інші виробництва:

Трач, трачьé; трачьі́ (множина) Л; тра́чка (варста́т) Л, різанье дéрева Л, збуду́йе тра́чку, закóпуйе два слу́пи, на слу́пах вирізóвуйе за́мочок, кладé дві шльа́ґи, качьéйе ботука́, вімірье-

йе васервáгоў, йаки́х потрíбно дошчóк, шчыпáйе кльамбрáми до слимби́ни, обрíзóвуйе або тéше(и) надоли́ны топорóм, сокьéроў перевáжно тéрти(е)цы, дошкьи́ ви́рiзаны, пилоў подóўжноў Л. Ткач, ткачьé; ткачы́ ткáйут з колóпныiў полотнó зрíбне, грýбе; з лéну полотнó лье(i)нне́ Рос.

Вiўчьи́р Ви, вiўчьирьé, гýцул дойíт крузь дьéрку в кошьéрi; стрýнка! шодéнь вíдойiт си, молокó ґльéжiт си, дайé си ґльеґ; же(ä)нти́цье, бýдзiў пiдвíшуйе, вýрда; тотý же(ä)нти́цу пи́ут льуфтьíўнькiкьи́(е); в польáх немáйе йi; с тóго маў кури́ти, вбрáти си; молокó рáньiшне, вечьíрiшне, поlýднiшне; гýсьльенка, сé(ä)-рватка, моlокó, бри́ндзу, дзер; гýсьльенка — зáўдане моlокó, прьéтане Нов; масьльéнка Iл, мáсло Ку; бýдý брáти рьед Л (пайок при видачi молока); два бýдзи Л; пáсти; пасýт, пас-сми, пáсли сми Ви; товáр, худíпка Хр, Бо, Ош, маржи́на на Пiдгiр'ю; дыйни́цье, дыйни́цы Л, кáн(т)ка, бáнька на молоко Б, скльé(и́)нка Б, скльéнка = фльéшка.

Риболовля: йми́ли пáру марисни́ц лакáткоў Ви; вólок, вólоком трéба ть(кь)егнýти Дж; лóўлье ри́бу на локаткьé(и́), пле-(и)тéнi сьíты, ме(и)рéжы, вудкьé(и́) Трi.

Торгiвля: дорогий сырни́к Д; запéртий йáрмарок Рос, Трi, запé(ä)ртий Рос, йéрмарок Ви;, рокови́й йéрмарок Iл, йéрмарок йе шодни́ни; дес рокови́й йéрмарок дýже ве(и)ли́кый, и́ноды на Йýрiйа, и́нода за Йýрiйа, йéрмарок на кóны, на сви́ны окрéмо Iл; золоти́й, зоľоти́й, зоľотóго Л, зlóтий, зlóтих Нов; кьéло(у) дроў Рос, за кьиló, кílо Нов, два кьílо; сьiм льíте(и)р на кьílо Нов; кóре(и)ц Рос; ко(у)штýйе ны Не, купýйе(i) сьí Л; кýпит сьí Л, купувáти Л, купéц, купцьé Нов, шти́ри купцьí Хл, кýпйi (3. ос. множини) Ви, мiньé(ä)ти Нов, мiньáйник М, оплáчуйе(i) сьí, вперéд сьí льíпше оплáчуваў Хл, пľати́т Л, пóзи(i)чку Т, позичьéти Нов, прáвити; не(и) бýди(е)те(и) прáвити, жьедáти Нов, продáти, продáли на рокьи́(é) Ку, рахýнок, ве(и)-líкьи(i)й р. Нов.

3. Х а з я й с т в о:

хáта, пiд хáтоў Нов, коло хáти хóджу Т, хáта, двi хáти За, хáта, двi хáти (двi кiмнати) Бi-О, Ч-П, двi хáты М, двi хáти Ч-П, хаlýпа Нов, хáта, поби́та драницьéми, чьи́(é)репом, бльéхоў Ви; хáта с корýнкоў на дахý Л, на зáмку Л, курнá хáта Ч-П.

Частини хати: ґáнок, схóди, порíг, порóга, слýпи, ри́ґлье, плáтва; платви́, дóшка, з дошчóк, з ґóнтiў, драницьéми поби́та; стрíха, пiд(т)стрíшок, -шка з ґóнтьiў, пiд(т) стрíхоў; пiддáшье, дах ,пiд, пóду, на поды́, стéлье, свóлок, сволокьи́, подóўжны

бру́си, плени́цы, опілкьи(і); сьіни, комо́ра; кут під образа́ми, в ста́ршім кінци́ (на покутті); піч, ку́хнье, ка́гла Л; піч, в печи́ на че́льустьах Бук; піт пе́чеў Бук, Ош, Хр, Бо; на поли́ци Бук; сьіни, ґальє́рійа, під, на поду́, дах Ч-П; сьіни, курна́ ха́та Пе, курньі́ хати́ Пе, хоро́ми, підвалинье́, зруб, слу́пи, пла́тва, кызли́, ба́нти, піў́зинье, подыў́ни́к, глеўкьи́(е́), гру́б(п)ка, припі́чок, при́валок Ви, сьіни, комо́ра, підда́шье, ґа́нок Бі-О, шти́ри покóйі, пйе́тайа світlи́ченька Бук, (пісня), по світlи́ци Бук; пе́ред ха́тоў Бук, кólо твóйі ха́ти Бук; сьіни Ош, Бо, Хр.

Інші будинки і назви хазяйства:

хлыіў, хлыв на сви́ны Ти, підда́шье, стодóла, сте́жі(и)р, де сьіно; оборі́г, оборóги М, ста́йнье М, ста́йны Ти; дахьи́; у даха́х, віўцы, ста́йнье, стайньі́ (множина), дах до сьтыіни́, стодóла, óборіг, шóпа, йа́ма на ріпу Ч-П, примі́сце будоўлья́не Ч-П; обісьцье́, сте́жыр, за́города, стодóла (давно: коле́шнье), ста́йнье, дах, віўцы в даху́, дашóк, підда́шье, возыіўнье́ (мало), кык (тык) Пе; пер(е)тха́та (= тык), подві́рье, господа́рство, стодóла, коле́шнье, ста́йнье, підда́шье, хлыіў, карни́к, обóра Тр, коле́шнье, шыіпка, стодóла, ста́йнье, курни́к Де, к. піт(д) пі́чоў (піт станда́ри) Де, станде́ри, За-П;возыівнье́, дах, хлыіў, в хлыіву́; стодóла, ста́йнье Бі-О, возыіўнье́ Ти, хлыіў на сви́ны Ти, шóпа, стодóла, ста́йны Ти, вóборіг Бі-О; дашкьи́(е) на худóбу або маржи́ну, підда́шье на дрива́, коша́ра, стодóла, ста́(й)нье, во(у)-зыіўнье́, пиўни́цье, йа́ма кóпана, мурóвана, за́города, з. кóло ха́ти на худóбу; за́города на(у)пере́д(т) ха́ти, сте́жір піт стодóлоў За; плыіт з вори́нье, с пру́тьа, с штебльє́ма За; коле́шнье Б, Рос, Б-Хл, Хр, Бо, Ош, Кіц; кошье́ра, ста́йа, ід ста́йі; коли́ба, пе́ред коли́боў; валыіў, із валóва (жолуб) Зе (на переході до гуцульського говору); обістье́(и), до обістьи́ Ісп; кьерниче́нька Бук, кьерни́ца Бук; ворóта Бук; кьерни́цье(і) (загальне).

Худібка, дріб, домашні звірята:

маржи́на Де, Пи, За-П; маржи́на або худóба, худі́б(п)ка Ми, худóбочка Бук, худóба Бук, худóба Ви, М, Гор, Ти; обійти́ худóбу За, худі́пка Ош, Бо, Хр; ма́рфа С. У.; това́р Гр, Ош, Хр, Бо; живина́ Гор, ма́йе па́ру живи́н Гор; бара́н Ви, безрóга За; коха́йут безрóги За; бик Ви, буга́й Ви; бикьи́(е́) і воли́ За; віўцье́ укоти́ла си Ви; віўцы За; віў Ви; воли́ обе(и)р-та́ти Ви, (каструвати); вóґы(е)рь Ви, óґьир, óґьер Л; óґьир заржа́ў Л; кінь, конье́ Ви, Ти; кнóроз Ви, кнур Рос; коби́ла Ви, жере́бна коби́ла Ви; коби́ла, кобильі́в Л, коза́ Ви, корóва Ви; кыіўна к. Ви; пусти́ти телыі́(е́) до корóви Ви, корóўка на цих дньах Хл, короўкьи́ се(и) ўположи́ли Бук,

ко́тье, ко́тьети(е)м Л; лошшы́(е́) Ви, лошье́(и́) Л, Рос, лоше́ Тов, lошьа́тка Бук; льо́ха Ви; овечкьи́ сьа покоти́ли Бук, віу́цы, ове́ц Бук, вівца́ С. У.; пацьу́к Ви, пацьучкьи́(е́) харашы́ти Ви; песье́, с песье́ти(е)м Л; піцвинок Ви, поросье́та Ви, свинька́, свинье́ Ви, с. поро́сна; свинье́ Ош, Бо, Хр; тельа́тка Бук, теlи́цу Бук, цап Ви, йагньа́тка Бук.

Дріб:

гу́ска, г. ли́бе(і)дь Ви, гу́си Ви, гу́сьіти Ви, и́ндик Ви, ги́ндик Рос, каплу́н Ви, ка́чька, качьита Ви, ка́чур Ви, куво́чка Ви, кво́чка Бук; кугу́т Ви, ко(у)гу́т Бук, ку́ри; коха́йут ку́ри За, ку́рьіта Бук, курча́та, аби вели́ сьи(е) курча́та Бук, циплья́та Бук, по́тье, по́тьета Л; ку́рка Ви, панта́рка Ви.

Хазяйське знаряддя та його частини:

віз(с), во́за; вози́ (множ.), коле́са, дві сна́сты, сво́рінь, ди́шель, шти(е)льва́га, пітто́кьи(е), о́рчикьи(е), гакьи́(е́), льо́н(ик) За; кьінцкьій віз; бичье́чий віз(с): вій́і, снасти́, колоткьи́(е́) За; коле́са, снасти́ бу́кові, залы́зны, пітто́кьи(е), сво́рінь, по́душка, розво́ра, сичы́ (де льо́никьи(е) впи(е)ха́йет сы), коло́дка во́за, заколе́сник (льо́ник), лью́шньи, кльупакьи́(е́), заде́нкьи(е), віззаде́нками, ди́ше(и)ль, ште(и)льва́га, двіі́ґо, гоІ'о́блы, ко(у)рчу́ги, ґринджо́ли, віи́е, кіш на са́ньах, би(е)ндьуги́ Бі-О; бу́кшье, бу́кша Рос; голова́ ште(и)льва́ги Тов, насад ште(и)льва́ги Тов, кльупа́к Тов, Рос; ко́ле(и)со, коле́(и)са; к. обо́дисте, гну́те з о́бода Гв.-С; лью́шнье Ку, о́рчьи(е)к Б, помі́сни(е)цы Б, ручье́(ä)цы у́ во́зы Рос; снасть Рос, сни́цы Ку; сани: копи(е)ли́ Рос; йармо́ За; сньі́зґ(к)а, за́ньізґ(к)а, прити́ка в во́зы, віи́е́ (дишель) За; йа́сла Ви; цьіп, би́ле(и)нь Рос; пІу́г, з пІу́гом Бук; плуг, пі́дволока до плу́га Го, и́стик, йе́стик Ч-П, желы́зо пере́нне, за́нне, че(и)р(е-и)ви́к до плу́га, шо руба́йе, поли́цье, гердьі́ль, че(и)пи́ги, бо́рони с цьвье́кьіу́ Ч-П, роска́ль, роскаІе́м віко́пай Бук; Іопа́та, Іопа́тоу́ вікьедай Бук; мітІоу́ Бук, сокьи́ра Бук, ві́ник Бук.

Посуд:

би(е)рби(е)ни́цы Ісп, Л; ґа́рнец Бук, Рос; ґеІе́тка, -коу́ Бук, Рос; коно́вочка, в твоі́і коно́воцьцы Бук.

Збіжжя, ярина, городовина:

збіже, йарина́, йа́ре жи́то Бі-О; пашнье́; п. іде́ під(т) стрі́лку Ч-П; грье(і)до́чник (чі́сник) Бі-О; жи́то, йа́ре ж., ра́не ж. Хл, За, Л, свидове́ ж. Хл, у́тле ж. Тов; коло́пні Ви, колопе́нь Іл, колопны́ За; поско́дны, ма́тьірны, пе́рші в сьі́мйем За; ко́л(о)ватень; ко́ловатны (множина) Бі-О, поско́дна, ма́тьірна Бі-О; коло́пны пе́ршы, лыітны́, дру́гі Ч-П, Лю; кукуру́дзи Л, куру́-

дзи Іл, куру́з Бук; котри́й куру́з не запрьа́ӯ до Ільі́, не бу́де в мі́ньі Бук, куру́дзи Ош, Хр, Бо, Кіц, Ваш, Біль, З, Ду; кокуру́дзіӯ нима́ Хл, кукуру́дза Бук; коньути́на Ку, коньуши́на, кольуши́на Л; лен, лену́ Бі-О, лен, ле́ну Бук, лен, льо́ну Джу; ле́нта Ку, ли́нта, буйни́ста ли́нта Хл, ле́нчьі Ти; льуце́рка Ку, л-у віроблььӓ(е́)йут Ку; мандибу́рка, беру́т мандибу́рку, або бу́льбу Гор; барабо́льі мета́ти (копа́ти) Си, Кол; бураки́ мета́ти Си, Кол; ріпа, -и (= картопля) Л, ріпу дра́ти Л; ове́с За, віӯси́ Бі-О; огіркьи́(е́) Л; про́со, по́льат п. Тов; пшени́цьі сье... Ку, За, пше(и)ни́цьу Л; со(у)ло́ма: с. йа́шна Б, (ячмінна); со́нішник, до с-у Б; фасо́льі чо́рні — бандо́лье Бі-О, фасу́льі Б, Ош, Бо, Хр, Кіц, Ти, Біль.-З, Ду; ци(е)бу́льі За; йачмі́нь За, йачмена́ Бі-О.

4. Весілля, забави:

віно́к Рос, Б, Де, Бі-О, Лю, Тр; про́сьет до вінка́ Рос, віно́к увйу́т Б, з бе(и)рвінку ро́бйе віно́к Де, віт(д) полу́днье ши́йут віно́к молоді́й Де, пішла́ в вінку́ до сьльу́бу Бі-О, на со(у)ломйе́нцьі йему́ віно́к золоти́т і дайе́ йе(і)му́ соро́чку Ч-П; вінкьи́(е́) М, Ч-П, Пе, Бе-Н; ши́йут вінкьи́(е́) Ч-П, М, Пе, два́цьіть льуде́й іде́ до вінкі́ӯ Ч-П, вінкьи́(е́) стойа́т на хльібу́ прошчье́вім, та́то й ма́ма беру́т тьі вінкьи́(е́) М, вінкьи́(е́) ши́ли дьіӯча́та і хло́пцьі М; ве́чером вінкьи́(е́) Бе-Н, віно́к — барві́нок Бук; віно́к вйу́т; вінкье́ ви́ти Ти; плиту́т вінкьи́ і співа́ют свашкьи́; в Залі С, Печарні, Касперівцях, Дзвинячі: „зачина́йницьі".

Вінчатися:

йак сьі звінча́йет, іду́т ра́зом Ч-П, а де сьі росхо́дьет, пйу́т ситу́ і йідье́т колачье́ Ч-П, вінча́йут сье Лю.

Весільні дії:

коровайі́, корова́й Ош, Хр, Бук, корогва́й Л, Лю, Бе-Н, Бі-О, Ч-П, Л; диву́н Іл, ма́ма молодо́го пече́ корогва́й Ч-П, з ко(у)рогвайа́ Лю; коруӯга́й За, короӯга́й — хльіп(б) з де́ревом окра́шеним чим хто хо́че(и) За; ко(у)ла́чи(е)н(и) ро́бйе(и) с то́го ко(у)рогвайа́ Лю, кола́чи(е)ни Л, Бі-О, Пе, Лю; віди́йди(е)н(и), перейі́ди(е)н(и) в Назірньі, сьльуп(б), до сьльу́бу Т, Ти; про́шьчье За, Бі-О, Ч-П, хльіп прошьчьеви́й М, про́шьчье по сьльу́бі М; ввечері йе заво́дини, ла́т(д)кайут хло́пцьі і дьіӯчье́та з да́ӯнихда́вен фа́йньі пі́сньі Лю; поса́г ро́бйет М; пе(и)ре(и)пі́й Л, пе(и)ри(е)п(и)ва́йут Ми, Л, Бе-Н, пе(и)ре(и)п(и)ва́йе Де; пропі́й Бі-О, Пе, Ми, Де, скла́т(д)ка За, Ч-П, (нема звичаю: пропою); гуськье́(и) Тр, про́шча Бук, прошьчьи Бук, про́шча на коверци́, коверцьі Бук, покльі́н, с покло́ном Пе; кві́тка; гус-

кьé(и́); чіпльéйут квітку до де(и)ре(и)ўцьé, від по(у)лу́днье ши́йут віно́к молодый́; забáва то́го днье нази(е)вáйе сьи: гускьé(и́) Де; „коровáй” — хáшча, в ко́го дыі́ўка крáшча” Бо, Ош, Хр, коровáй, колачы́, лáткайут Ти; коси́цы; лáгодьет коси́цы — віно́к с цьві́тыіў дльа молодо́йі з барвінку М; Іубо́к Хр, Бо, Ош; дериўцé Б, Т, Тов, М, Лю, Ти, дер(и)ўцé рье(ä)дьé Т, лáгодьет дереўцé М, дереўцé в хльі́бі заткнéне М, д. вибирáйут М, д. лишьéйут на фі́рі Лю, д. вби(е)рáйут Тов; дереўцé Ош, Хр, Бо; гú(е)льце Л; зави(е)вáйло; зави(е)вáйут у фу́ст(т)ку, з. у плати́ну Б; зави́ванье(і) Бі-О; завивáюут ша(и)льінóвоў хусти́ноў, во(у)лосóвоў Лю, завивáйут Де, зави́вало Тр, завивáло Бук; покри́вало Т, Ош, Бо, Хр, покривáло Бук, турпáн Бук; завóди(е)ни, провóди(е)ни, припі́й Тр, пропі́й Бук, смі́йіни (4. дня) Бук; беру́т сльуп; ксьонц дайу́т йіму́ сльуп Ти; він жéнит сьі, вона віддайé сьі Ти.

Дарунки весільні: поўнéчка Т, с по́ўноў, с поўнéчкойу Бук (келішок горілки), дру́шка дару́йе дру́жбі фусти́ну Лю; до по́че(и)сно(у)го дару́йе тельé, віўцьу́ Бе-Н; дайу́т прьéди(е)во, мо́ток, му́сьет почьестувáти Бі-О; дару́йут пéршим рáзом грішми́, нáчы(и)нье ро(у)змайі́те(и), баньечкьи́(é) М, не(и)су́т куру́дзи, хльіп(б) М, дару́нок дывóчый Пе; перепи(е)вáйе і дайé: куру́дзи 'кіс, плати(е)ни́, по(у)лотно́ Де; ранту́х; він дайé ранту́х Ч-П; перéмітку Ти; сорóчка; во(у)нá дайé йе(і)му́ сорóчку Ч-П; він хо́дит в двох сор(о)чкáх чéрес цылé весільé Ч-П; катáрка, ку́чма сьльу́бна, даўно́ вжи́вана, те(и)пéр капельу́х Пе; дáри Бук: ширинкьи́, платкьи́, рушникьи́ (на го́лову) Бук; кньезь або молодий дару́йе молоду́ Ти.

Весільні символи:

сокьéра Л, За, Бі-О; скáчут чéрез сокьéру (крадки) За, Бі-О, Л; косá; заплé(и)сти косу, запІету́т бли́зькы Б, чéса(о)ло М, Лю; брат чéш(и) чéсалом М, зáўше(и) шчы́ткоў до по(у)-вісма росчы́суйут с шéрсти Лю; пóрційі з горі́ўкоў Бук; че(и)сни́к; шти́ри зуп(б)кьé(и́) че(и)снику́ дрібо́нького завивáйут... Лю, каньчу́к Т, каньчуко́м бйе Т; нагáйка; сьвіти́лка з нагáйкоў Вин; дыжá, ґыжá Л. ситá, пйу́т ситу́ Ч-П, цно́ту доноси́ти Бук.

Весільна гостина: сьідáйут: кньезь, кньеги́ны, ро́дичі (свояки), бойáри, кньéзева свойáчка = сьвіти́лка, почьесту́йут сье, набувáйут сье, поко(ун)нтету́йут сье Лю; витáйут Гр; о(у)ру́дувати д ві(и)сьільу́ Ви, аби́сте(и) бу́ли рихтьі́ўны Ч-П, лáго-(у)дити сьі Ч- П, чьесту́йе Де, Лю, гостьé Ро, гости́ти сьі Б; двáцыт бойáр увéчір прихо́дьет на стыль-гости́ну Ч.-П.

Віно, посаг:

віно Ч-П, посáг М, Бук; скрúны, скрúньа Бук; кýфер Ти.

Весільна забава:

забавйéйут сы Л; на колáчини з. Л, забавйéти сы Рос, бáвйе си Б, набувáти си Б, набувáти сы Рос, вже-м сӹ набýла Рос, набувáтис Т, віт полýдны до вéчыры набувáйут си Б, байувáти си Б. (Він запрошує собі гостей, а вона собі в Ти).

Весільний похід на Буковині:

Напереды ватажélа (старший дружба), бáтько, мáтка (весільні батьки), дрýгий дружба, моlодúй (або моlодá), сьвітúўка (або дрýжка), боя́ри, гóсты, кодáш (візник) на кінці — тропáют ногáми Бук; кодашéви Бук, на посáг сыдáти Бук; візирáла свóго рóду Бук.

Староста: Б, Де, М, Ч-П, За, Пе, Бе-Н; стáрости; пришлé стáрости Де, стáрости с палицьéма Б, підыт у стáрости за мéне(и) Ч-П; ци прийтú в стáрости? Прийдыт на злáг(о)ду; не приходыт, бо не(и) мáйе(і)мо чим весыльé робúти; відослаў (відмовив); ци ти хóче(и)ш ітú за сéго пáрубка; а ти хóчеш по ньý? — йа самúй. Приймáйу сы; дáйте шос більше(и); йа сы ни віддайý Ч-П, стáроста йедéн М; стáроста благ(о)словúт Пе, Бе-Н, стáросьты дадьé слóво, шо не(и) скасýйе ныхтó, йакбú хотыли відобрáти, то сьвіт(д)кьи(е) мýсье присыгáти, ныби си рахýйут сватú по словá Б, однóму сми прицьагáла, прицьáга Бук, стáроста Бук.

Свáха: множина свáхь(и)і; Б, Де, Ми, Ч-П, Бе-Н; свáха — молодого мама Де; свáхь(и)і шúйут вінкьé Ч-П, фіра с свáхами і між нúми дереўцé Ми, свáшечка, свáха Бук.

Сват: (загально) сват Бук, сватóве (пісня) Бук, сватú Ош, Хр, Бо.

Сьвітúлка: Б, Вин, Де, Лю; сьвітúлка — се(и)стрá молодóго Де, пéрва се(и)стрá або фамільыйа Б; сьвітúлка з нагáйкоў Вин; сьвітúўка с сьвічкоў Де, кньéзева свойáчка — світúлка Лю, сьвітúўка Бук, Бо, Хр, Ош, Ваш; сьвітиўка Ти.

Сестра: се(и)стрá моло(у)дóго шúйе вінкьé(ú) з дыўчьéтами і хлóпцьеми Лю.

Гості: гóсьты, фамільыйа, в(и)сыльны, рóдичы; с свойíми(е) гóстыіми Т, кумú — сьвітки при сьльýбі Б, рідна родинка Бук; весыльны Бук, пропíйчикьи Бук, пропíйцы Бук.

Музика: музúка; множина: музúкьи(і) Гор, Ч-П, Ми, Бе-Н, Т, до моло(у)дóйі з музúкоў Ми, музúка сы лишьúйе в хáты Бе-Н, з музúкоў Де; з музúками Т, музúкьи грáли Т.

Батьки: дьéды і мáма Де, ґьéґы і мáма За-П, бáтько і мáтка Бук, тáто і мáма Бі-О, хатнí рóдичі Ч-П, тáто і мáмо Пе, тáто дóма благ(о)сло(у)вит Пе; прóсьет на благ(о)словéнство Бі-О; прóсимо вашéцы на благ(о)словéнье Б; при благ(о)словéньстві кланьéйут сы і цьулýйут в руку та бйут головóў у руку Рос.

Свояки́: рóдичі ідýт на обзóрини Де; рóдичы сыдáйут за стіл Лю, хатнí рóдичі — то батькы́, а свойакы́(é) то рóдичы.

Кухар, -ка: загальне: кýхарови тай кухари́сьі Бук.

Весілля: ве(и)сыльé Б, Ку, Рос; вісыльé Т, Ви, Лю; весыльé Л, За, М, Пе, Бе-Н, Де, Те; касýйут ве(и)сыльé Рос; на ве(и)сыльý набувáйут си Б; кли́чут на ве(и)сыльé Лю; весыльé окрéмо Пе; йе весыльé вкýпі, а йе окрéмо Лю; весыльé на кóньах Те; на весыльé Б; весыльé те(и)пéр тримáйе дóбу, ко(у)ли́с тримáло три дни Де; весыльé два дни, ни́ны хóдет, зáўтра вже сьи кіньчьи́т Бе-Н, дог(о)вори́ти си до вісыльá, говóры о злагоды Ви; вони бýдут жинити си Залі С, Заз, Кол, Си.

Просити на весілля:

Прóсыт по се(и)лý Б; прóсыт до вінкá Рос; кли́чут на вісыльé: „Аби́ сте бýли ласкáві до нас прийти́ ни́ны на завóди(е)-ни, а зáўтра на вісильé" Лю; „Проси́ли дьéдье — нéні тей йа прóшу, аби́-сте ласкáв(і) на ве(и)сыльé" Б, Зби(е)рáйут у се(и)лó; ідýт проси́ти За; збирáйут в се(и)лó; одыгáйут в стрій ве(и)сы́льний Бі-О; віпраýйейут у се(и)лó, аби ішли́ проси́ти гóстей Ч-П; в се(и)лó віпраýйейут, лáт(д)кайут, с поклóном прихóдит М, посилáйут прошакá М; ідýт с поклóном Те; пішли́ з дво(у)мá дружкáми проси́ти Ми; ни́ны хóдьет (по се(и)лý) Бе-Н; віпраýльéти в силó, прóсье: проси́ли вас ґьéґы, нéны і ми вас прóсим, аби́сти прийшли́ до нас на коровáй і вісыльé. Наперéд йе „зачинáйницы", потíм коровáй, вісыльé і гости́на Залі С, Печарна, Дзвиняч, Касперівці: „на зачинáйницу" прóсье окремо.

Молодий, молода, молоді:

кньезь Рос, Б, Т, За-П, Ви, Лю, Де, М, За, Бі-О, Ч-П, Бук, і на схід від Серету; кньезь ідé з дьéдьем Б, до кньéзьа клі́кати на пропíй Т, з кньéзе(и)м Рос; же(и)ни́х Рос, кньéзьови Ч-П; йак кньезь прийде з свойéми гостьéми, дарýйе фусти́ну Лю; кньезь з дрýжбоў на кони́ Ми; кньезь; молоди́й, же(и)ни́х Ч-П, кньезь, молоди́й Лю, Ти; молоди́й купýйе в братьíў Лю; —

кньеги́ны Рос, За-П, Т, Лю, М, Ч-П, Бі-О; дорíська кньеги́ны Тов, кньеги́нье За, Лю, Де, Б, кныгíны Ябл, кньеги́ни (давальний однини) За; молодá Ма, Ти, Залі С; потóму всы до молодóйі, а потóму до кньéзье, потóму йíдут по кныги́ньу

Бе-Н, з кньегинеў Т, кньёзы йідут на коньех, кньегины на фірі Бе-Н, кньезь і кньегинье а б о молодий з молодоў чьестуйе Де; кньезі з дружбами За-П, молодий, молода Бук, паны молода, паны молодойі Бук, рідко: кньагиньа Бук; віданица (на схід від Серету за Дністром).

Дружка, дружба:

друшка Рос, Бе-Н, Хр, Ош, Бо; Залі С, Си, Кол, Заз; дружка За, з двома дружками Ми; дружба Рос, Ч-П, М, Бе-Н, з дружбоў Ми; дружби За, кньезь і дружби Ч-П, кньезь з одним дружбоў на коньех Ми, дружба, бойари Залі С, Си, Кол Заз; ватажела Бук (старший дружба), дружба Бук, дружечки Бук, дружки Бук.

Бояри:

бойари по молоду йідут М; двацьіть бойар увечыр приходьет на стіль (гостину) Ч-П, до сьльубу бойари на переды пішкьи(і) з музикоў Ми, бойари Де, Ти; буйари — молодыш Ма, бойари молодыйі Бук; іду за брата до молодойі (боярин брата йде по молоду) Ти.

Вечерниці:

вечерницы, йак курудзи лупйе Тр, залупини Ти; вечерницы, на вечерницах Бук; ве(и)чырницы (в пилипіўку) Л, вечерницы Бі-О, Ти; віче(и)рницы Ч-П, музикьи(е) Ч-П, Тр, з музикоў Де, толока, на толоку скликаў; господар робит толоку Тр, Гр, Пи. Ходи в танец Л, на музику Гр, на музикье Л.

Забави:

деркан Л, деркана бавйет сы хлопцы Л; деркач Л, забава на привильу Л, (при вмерлій дитині); джурило Л; грайут джурила ґыўкьи(е) Л; дупак Л; забава на привильу Л, верхы кладут мішок Рос; лубок Рос, Б; бавйет сы лубку Рос; лубок при ме(и)рци Ку; муцак Л; муцака ідут Л; млинок Л; забава на привильу Л; тане(и)ц Рос; буде тане(и)ц Рос.

Забави на привильу:

прочухан Бі-О, били сы прочухана Бі-О, „городуйе сы" грали Бі-О; вішуйу сы Бі-О, в Чорнім Потоці нема забав „на привильу".

Гостина:

кунте(и)т Л; квітка — забава Л; празник (в роковини) Л; храм, обіт Ти (храмове свято і гостина); привилье (після похорону) Л; ршчыньe (музика на христинах) Л, рішьчыньe Де, рстини, на рстинах Бе-Н; рішьчыньe робйе на христинах Де; забавйейут сье Де, набувати сьи Де, ршьчыньe За-П, ришьчыньe Тр, свальба Л; су(о)бітка (вечерниці) Рос; обід робйе

Де, голо́сье Де; гру́шка (забави після похорону) Ми, Лю, іду́т на гру́шку пе́рет по́хороном до мерцье́ Лю; заба́ва при мерци́ Бе-Н, па́льет скіпку Бе-Н, та́нцы Ч-П; про́симо на кава́лок хлыíба Те, дайу́т за простíбіг Те.

Роди танків:

коломи́йка Л, За, таньцьу́йе коломи́йкы(и) Л, Ч-П, Тр, гуцу́лка Л, Ч-П, Тр; верхови́на Л; по́лька Л, таньцьу́йут по́льки Л, Тр; гарка́н Л (самí хло́пцы таньцьу́йут) Л, арка́н Тр; цига́нка За, фо́стра таньцьу́йут За; та́нец, на т. За; коза́к Тр; чумака́ таньцьу́йут Тр; схо́дьет сье на кукуру́дзу, за то́локу лу́пйет Ч-П, лупíнникьи(і) Бі-О; зно́сьет міткьи́(е́) і таньцьу́йут Ч-П; гозмíт в да́нец Бук, фа́йно данцу́йе Бук; серби́н, сербина́ танцу́йут Бук.

5. Н о ш а:

Байбара́к Л, Тов, За, М, Ми, Тр, (шитий зі шкіри) Де; ба́сми (чорні хустини) Бук; би́нди Тов, бинди́ За, би́нда Бі-О, Ви, бинди́ Бі-О, Ч-П, би́нди За-П; більызна Т; бльу́ска Л, б. під спідни́цеў; байу́рка (по́йас) Бук, байеро́к Ош, Хр, Бо; вальівец (біла нитка) Рос, Бу, валове́ц Ти; воло́ки, ремíньны, во́ўньены Бі-О, За, во́локи Бук, ву́стаўкьи(і) Рос, в. низыíньны Рос, ву́стаўкы Л; ву́стаўкьи(е) в ру́жы, в о́чка, кри(е)вулькьи́(е́), гафто́ваны Л, ву́стаўкьи(е) вузе́нькы За, ву́стаўкьи(е) Ч-П, в. вуськыí, чо́рны Ми, Те, про нидыíлы вустаўкье Бе-Н, Ти, ву́стаўкьи За-П; вушьчьенкьи́(е́) (шнурочки під шию) Рос, ву́(о́)шьчыінкоў зашчыінка́й ны Рос, ву́шчьенкьи Бо, Хр, Ош; гуцульачкьи́ Бук (кожушки); ґьерда́н Де, Ти, ґырда́н Ви; га́чы Де, За-П, Тр, Хі, га́чы Ви; гарасыíўка с ко́ца (з ниток) Рос; го́рботка, горботчи́на Бук, го́рботка Ви, Хр, Бо, Бíль З., Ду; гарднадлье́ма заклада́йе сы ко́су Л; гре́бінь за ко́сами Л; дрібни́цы; коса́ в дрібни́цы, кыіськьи́(е́) Л; дзьубе́нка в полыíцыійана Те; ду́ди вíшиты Л, д. віши́ваны Ч-П, чо́рны ду́ди М, ду́ди (майньше́ти) Де, Ти; за́паска Рос, М, Бо, Хр, Ош (с полотна́ фартух), з за́паскоў Рос, за́паска Ми, За-П, запаскье́ Тр, Хі, Ісп, в запаска́х Де, за́паска ззаду За-П; запе(и)рíзувати сы спідни́цеў, кра́йкоў Л; замол(о)ди́чуйе сы, зави́езуйе під бо́роду фу́с(т)ку Бі-О; завíй майе Гр, завива́йут, йак умре́ Гр, завива́йут у плати́ну Б, завива́йут у фу́стку Б, старí завива́йут сье Ч-П, по́під бо́роду Ч-П; зашьчыінка́ти Бі-О; зда́рда (коралі з монетами) Бук, зґа́рда Ош, Хр, Бо; зу́пка Бі-О; капу́зи Бук; ка́бат Рос, Ч-П, к. з рукава́ми Рос, ка́бат про бу́де(и)нь М, каба́тка; ка́рби; пере́мітку склада́йут в к. Де; ка́рби, тачье́(ӓ)йут дрібныí к. Де; катра́нье про міньа́йника Лю (ган-

чір'я), Ош, Хр, Бо, Ти; катáрка (шьéпка с косúцеў) М; камізéлька; кáпцы з вóўни Бі-О, к. Лю, Те, Хі; капчурú Л, Ч-П; кáштик Б; кьéби (дві коси дрібно заплетені) Рос, кьéрпи (чуби на голові) Бук; кьептáр За, Ч-П, Ми, Бе-Н, Трі, кьептарыí За, Тр, Хі, кыіптáрь Бі-О, Ви, без кьептарá Ч-П, кьептáр с пóводами М, кьептарыí Де, кыіптáр Хр, Ош, Бо; капе(и)льýх Ми, Бук, в капельýсьі Бук; капýза — старúй кыіпельýх чóрний За-П, Те, Ви; кьи(і)пе(и)льýх Б, в кьи(і)пе(и)льýхах Б, кьепельýх За, Лю, кьи(е)пе(и)льýх Бі-О, кыіпельýх Ч-П, Ви, За-П, кыіпильýх; кьú(é)ти(е)цы (кінець крайки) Іл; кле(и)-пáнье з лúсьіў Ч-П, клапáны Ти; кы́чька, фýстка з зáдноў кы́чькоў Гр; кóди (бинди) Бук; кóўньер; не було коўньéріў ві(и)-шиваних За, кóўныір Ви; коўтькú(é) Ми, За-П, Ти, коўточ-кьú(é) Бук; корáлыі червóны, рьет(д)кьé, тальáри Бі-О, Ч-П, рьедóк, пúсаний, рьедóк корáлыіў Л, корáлы За, сорокыіўцы За, Бі-О, темны ко(у)рáлыі М, Ми, корáлы, корáликьи(і) Бук; корýнка Ти; коўпакьú Бук; косúцы Ми, Л, -цье М; ко(у)-жýх За, Де, кожушúна Бі-О, кожýх Ч-П, к. без рукавіў Бе-Н, у ко(у)жýсьі Ви; косá втьéта Ч-П, дві кыісочкьи(е) М; косá, зáмужны склáдайут в кыіськú(е) За-П, кыіськé Ви; крáйка Рос, Ч-П, зубчье(и)кóва к. Бі-О; кре(и)сáнье(і) (капелюх), крисáк Бі-О, (капелюх з шнурками); кривулькú(é) = від вýставок до óбшиўкьи(і) — вúшиўка Рос; кýчьма Бук; кýртка; ґýр(т)кьé(и) с сукнá За, ґýртка Ч-П; лелыíтка Бук.

личакьú(é) = постолú Гр; лýдина — одéжа Бе-Н, Тр, Лю; лýди(і)нье Лю, в лудíньу Лю, мальóванка, вібила м-у на чóрну Гр; мóршьчыінье (ковнірчик) Ти; óбирка Б; óбшиўка Рос, Тр, óпшиўка біла збúрана, на ґýдзик зашчíпле(и)на, або зашчыінкана полыітúчкоў Л, опшиўкьú(é) Ч-П, одéжа Л, о. до робóти: сорóчка, спіднúцье, фартушóк, фустúна малá, прóста, постолú, онýчы Л; лýдина на жéртцы Бе-Н; окрúйка Ви, óкрійка Ти; óпинка Т, Де, За-П, Іл, опинкьú(é) червоны Де; о. во(у)лычкóва Де, жінкьú(é) в опинкáх За-П; óпуд — старúй кіпельýх на дошч За-П.

пацьóрке(и) Бі-О, Ч-П; пáзуха, на пáзусьі Рос, на пáзусьі ре(и)шыíтка Рос; панчóхьи(і) Л, М, п. пúсаны або білыі М; пасóк За, Ви, паськú Де, Тр, Хі; перéмітка За-П, Ти, Ош, Хр, Бо, переміткьú(é) вúйшли з мóди в Бі-О; перéмітку тримáйут на смерть Де; петáк (куртка) Рос, пе(и)тéк Тов, пете(и)чúна Тов, кýртка с старóйі пете(и)чúни Тов, петéк За, п. с клúньом За, пéтекьи(е) з клúньем нóсьет жінкьú(é) Бі-О, пéте(и)к с сукнá Ч-П, Бе-Н; пéрла Ч-П, білі п. М, Бук; пíттичка Ви, Л; платúна,

завúла си в платúну Хл, платьенкьé(й); пláтье Т, плáтье Тр, (білúзна) Хі; плеть(кь)інка Л, За, ґьердáн Рос, пле(и)тынкьй(é вузенькы бле(и)шьчынкьй(é) За; плéчыка Ви, плéч(и)ка Бук, піéч(и)ка Бук, піéчечка шúйу Бук, піéч(и)ка гаптýйу Бук, піéч(і)кьи Бо, Хр, Ош, Біль. З, Ду; пóбокьи(е) ід вýстаўкам Л, пóбок, -а; пóйас За-П, Тр, пóйес Рос, пóйас, п-ом плете(и)ним допе(и)різуйет сы М, пóйес віпле(и)те(и)ний Де, пойасú Тр, пóйіс Т; покрúвало Т; польітúчка (гарас) Л, Рос, Бі-О, За-П, польітичкьй(е) М; пóплыткьи (червона волічка на косах молодої) Ти; поп(о)йáсни(е)к Хі (кожух з рукавами); поркынúцы Ви, Ти, портынúцы Т, пóверх портынúць Т, порткьй(é) Бі-О, Ч.-П, без поркынúц Ви; постолú Л, За, БІ-О, М, Хі, Хр, Бо, Ош; з ремінцьéма Бі-О, в постолáх Ч-П, в постóлых М, постóлье, постолú Пе, Ми, Те, постоíй Бук; приміткьй(é) Гр, примітóчны запаскьй(é) Гр, прóшиўка (кóвньер вúложе(и)ний, Де, Тр, (стойáчій коўнірец) Ви; прúшви Л; просто(кь)éнка Бі-О; пу(о)зльітка Рос.

рантýх Т, Гр, Бі-О, За-П; ремíнь (пояс із шкіри) Рос, ре(и)-мінь Ч-П, Лю, Те, ре(и)мéны Те, Хі, рéмінь За-П, Тр; рушнúк Бук (платок на голову); рукáў, рукавú Ви; ри(е)шьітка на пáзусьі Рос.

сардáк Ми, Тр, Ти (чорний), в сардацьí Ви, сердáк Де, сирдакьй(é) Ісп, сардáк Бук, в сардачúны Бук; свидрú Ч-П; самодьіршчина (ко(у)рýнка) Де, віпле(и)те с-у Де; со(у)рóчка, сорóчка Л, Бі-О, Бук, короткы сорочкьé(й ; до робóти в сорóцьцы, спіднúци, фартушкý, фустúны Л, зрíбна сорóчка За, сорóчка на-пóверха Ч-П, дóўгі сорочкьй(é) с тонкóго Ч-П, доўга с. М, сорочкьй(é) в спóдны Ше, сорóчка цыíла, не стóче(и)на Де, сорóчка чысáлка, сьвітóшна, зрíбна, хлопйéнка, мóршынка Тр, сорóчка Ви; сúльанка (до капелюха з пацьорок) Рос; сырáк За-П; соломйéнка Бі-О, Ч-П, с. с плéтынкьи(і) або рижыíўкьи(і) Ч-П, сол(о)мйеникьй(é) Те; спіднúцы Гр, За, Ч-П, Іл, всьéкы спідни(е)цыí Б, Хі, — спіднúць Б, Те, спіднúцье Л, спіднúцы майе здолúни фальбанкьй(е), підбíй шчыíточкоў Л, збúрана спіднúцье Л, в спідницьéх зе(и)лéних Ч-П, спіднúцы шальонóва — хмарúнка М, рісóвана спіднúцы М, в спідницьéх Де, в спіднúцьых Тр; спóдні Ч-П, в с.-ных М; стан Ви, стебныíўка Де, Тр; стóншка Ро, стоншкьй(é), стоньчкьй(é) двоме(и)трóві Л, М, стончкьй(é) Ош, Бо, Хр, Ти; сýкнье дзелéна М.

турпáн (турбáн) Бук; тканкьй(é) Ч-П, (пле(и)тынкьй(é); тáшка (побережнúк мáйе т-ку) Де, табíўка, -кье(й) (множ.) Хі, тáйстра Б, Кіц, Ти (торба).

ўну́чы, уну́чы, ўнучкьи́(е́) до чобі́т Гр, уну́чы Л, За, у. завива́йе в воло́кьи(е), воло́ками За, ону́чы Бі-О, ў́плытка в жіно́к Бі-О.

череви́кы(и) Л, За, Лю, Хі, Бук, череви́чкьи Бук; чо́боти, чобі́т Ше, Ми, су́ваны чо́боти Гр, покьи́(е́)нули чо́боти За, жо́ўты чо́боти За-П; че́рес Пе, Те, чье́рес Ви.

фартухьи́(е́), запаскьи́(е́) Гр, фарту́х Ми, За-П, Ош, Бо, Хр; фартушо́к Гр, Л, М, фартушкье́ За, ф. темний, синий, чорний, дзеле́ний М; фе(и)з Кіц; фо́та, -и Бук, Ош, Хр, Бо, Ти; фо́ти і запаскьи́ (ззаду), фо́та і за́паска або фарту́х (спереду); у запаска́х Ти; фу́стка Те, фу́з(с)ка Гр, фусткьи́(е́): шальоно́ві, просьты, пйетьчве(и)рто́ві, під бор(о)доў завйезаны Л; фу́стка по молодицкий, тепер замо́тана За, фус(т)кьи́(е́) ружны, всье́кы Ч-П, в фустка́х Те, фу́стку Тр, фусти́на Ми.

холо́шны За, х. во́ўньены За, Пе, Ше, ЗаП.

цип(б) — кыне́ц пере́міткы Де; цыткье́ Ви.

шабе́та (дзьобе́нка) Ісп, шкали́та За-П, шаба́та Т, римі́нна Т; шпа́нка; під(д) кыскьи́(е́) кладут шпа́нку Л; шье́пка Ч-П, М, Ми, Пи, Хі і ша́пка, шьи́пка Ви; штани́ Пе; ши(е)ри́нка Бук; шма́тье Хі, Т; цурканки́ Бук (по коліна кептарі).

6. Ї ж а:

барабу́лі Б, Дж, Ку; барабу́льу Но; бу́льба Гр, барабу́льа Іл, манда́бурка Ку, мандибу́рку де́рти Тов, Бі-О, мандибу́ркьи вібрати Л, по́рпати картофльу Гв.-С; мандибу́рка М, За-П, мандибурка Ве-Н, Б, Ош, Хр, Бо; ріпа, ріпу де́рти, дра́ти, драў ріпу Л, За; ріпу шчу́пати Л, За, ріпа Бі-О, Ч-П, бу́рка Лю, дра́ти бу́рку Лю, барабо́лье і мандабу́рка Зам, барабу́рка Тр, барабу́льа цыла́, о́бе(и)рком, в лупи́ны, коло́чына з огырко́м Ви, пома́шьшына олыйем Ви, шква́рьками, смита́ноў, з ма́слом і цибу́леў Ви; біп М; боршьчь Нов, борщ Б, М, боршь барабу́лыний, заква́сне(и)ний дзе́ром (сирватка), кваснúми зеле́ними слиўками, чысо́м с кыстко́ў свинье́чого мнье́са, або кусако́м солони́ни Ви, боршь фасу́лыний без або з бурака́ми, без або с кыстко́ў Ви, боршь Бук; бри́ньдзі Нов, бри́ндзу Нов, бри́ндзу Тов, будженйцы Бі-О; буц, будз Л, підві́шуйе бу́дзіў Нов, буз Бук.

варьани́цы Бук; вече́ры (називний однини) Рос, вече́ра: куле́ша, молоко́, ка́шы Б; вече́рьу Бук; вече́рьа Бук; на вече́ри Бук; ве(и)чье́(а́)рьу Рос, пе́ред вече́роў Л; вино́ М, в. с све(и)рбйгузу М (дайе сы цына́мон, цуко́рійу, цитри́ну); ву́рґа, ву́рда Нов; смашна́ в. Нов; гаlушкьи́, гаlушо́к Бук; го́лупцы М, Ти, г. с капу́стьеного ли́стье Б, го́лупцы Ви, горыўка Прі, М, го-

рыі́ўкы Нов, М, з горыі́ўкоў М, горыі́лкьи Іл, горыі́ўка, горыі́ўчишче Бук, льітру горыі́ўкьи Бук; грибй Б; до́ра (паска) Бук; гру́тка ма́сла Гр, дзье́ма М, молоко́ з дзье́моў М; дзер, си́рватка Нов, Рос; йе́шницьа на смита́ны або на шква́рьках с куру́дзыіноў муко́ў Ви; йейе́шницы Ти; йе́йцы, йейе́ц Бук; же(ä)нти́цьа Л; же(ä)нти́цу Нов; за́тирка до молока́ Ч-П.

капу́ста Ч-П, Б, квасна́ к. Б; к. соло́тка зі смита́ноў, пома́шьшыіна ольі́йем Ви; ка́шы Б, ка́шы гото́вйет Л, ка́шу М, моlошна́ ка́ша Бук; киселйцьа (джур) Ви, кисиlйцеў Бук; кысльe̍к, кыслыіку́ Ви; кльу́цкы Ку; книш Ви, Бук (весільний колач); когу́т; молодйй к. в смита́ны с куру́дзыіноў муко́ў Ви; кола́чь Л, кола́ч Т; колачыі́ Гр, кола́чь Ви, каlа́ч Бук, коlа́ч (весільний) Бук; коўбаса́ Ви; козье́ча сме(и)та́на Нов, с козье́чоў сме(и)та́ноў Нов; коржыі́ пе(и)клй Ку; кру́пи ячмі́ньны або кукуру́дзьены Б; кра́пликы Ви, кре́пликьи с цибу́льоў, с повйдлами Б; куlе́шы, куле́ша Б, Ч-П, куlе́шу Нов, куле́шы на студе́ный воды́ Б, не хо́че(и) си копа́ти лйжкоў Б, куле́шы М, Б, куле́ша з молоко́м Б, всьо с куле́шеў, куле́шьа Ви, з куле́шоў Ч-О; ку́рка с куле́шоў Б, ку́рочка на таре́лец Бук; куру́дзьені кру́пи з молоко́м М; ку́тьу до сте́лы, пше(и)нйцьу Л.

лога́за Ти; мандибурйник Ти; ма́ндрики (пироги з сира і кукурудзяної муки) Бук; мамаlйґа Бук; маlа́й Бук; Ку, Ти, мела́йна мука́ Ч-П; матйна (зьі́лье) Ви; ма́чьенка (сир з молоком) М; ме(и)дыіу́нйк, з ме(и)дыіу́ника́ми Рос; мнье́со Л, Рос, Ку, Ви, присма́же(и)не мнье́со М, свинье́чье мнье́со Ви; варе́не до на́чыінкы Ви; молоко́ Б, М, моlоко́ Нов, куле́ша з молоко́м Б, молоко́ с крупа́ми куру́дзыіними або рйжом Ви.

обі́д ро́бйе Де, обі́д: ка́ша, молоко́, боршьч Б, обі́т (гостина) Ти; огиркьй кваше́ны Б.

пампу́шкьи(і) з о(у)льі́йем Рос; па́ска, -и Бук, Ви, Хл, Т, Трі; пече́ны, хло́пска пече́ньа з мйа́са на пі́тпалцы Тов; пече́ньа (весільна) Бук; пере́пічка Б, Ви, Бук; пи(е)рогй Л, М, Б, пирогй с капу́сти Б, пи(е)рогй тілько зі сйром або брйндзеў Ви, пирогй Бук, гре́чаньны пирогй, пирогй Ти; пе́(й)во Л, пльа́цкьи(і) Тов; по́клаткы Ку, по́клаткыіў Пі, по́клад(т)ки (засмерджені яйці) Ти; прире(и)хтува́ти о(у)біт Ку, пририхтува́ти Рос; прйе́(й)тане моlоко́ Нов; рйба сира́ або пічье́на з ольі́йем, цибу́леў Ви; пу́пеза Б (кола́чикьи йак стру́цлы); пшенйцы (кутя) Б, пшинйцьа Ви, пшенйцу Бук (кутю), пшенйца Бук.

риж Б, росі́ў капу́стьений намість боршчу́ Б, росьі́льницьа — капусьньа́к с фасу́льами Ви, росі́л зі старо́го кугута́ або ку́ркы Ви.

слиўкьи́(é) Б, сма́жьанка = шква́рене мньéсо Ви; сир нéсли Гр, сир зі смита́ноў і кулéшоў Ви; стру́цны Ми, стру́цльі Гр, Бі-О, стру́це(и)нь, стру́цнье Бі-О; соло́ткье молоко́ Ви; студинéц Бук; (весільний), студинéц, студенéц Ти; сорви́цье (сіль) Л; спо́минка з мньéсом М, с. с си́ром М; сьньіда́нье = кулéша, мандибу́рка Б, шьньіда́нье Ви; фасо́льі Бі-О, М, фасу́льі, Б, Ви, Ти, Більче З, Ду; ф. цьільí, коло́чьіньі с салама́хоў і ольі́йем, або в кава́лком мньéса, або зі шква́рками Ви; хльіб на різдвьéньі сьвéта Ч-П, хльіб Б; чьир жи́тний = за́тирка М, чир Ти; чьісни́к Пе, зупкьé че(и)снику́ Лю, чисно́к, чьісни́к За-П, че(и)сно́к Б; шква́рькьи(і) Ви; шопéньі (фасоля з крупами) М, Б; шуше(и)ни́цьі Б.

Овочі:

йа́блика, слиўкьé(и́), дрисли́ўцьі, грушкьи́(é), ду́льі, гнил(и)чкьи́, вепри́ни, пожи́чкьи(е), черéшньі, ви́шньі, морéльі За, йа́блука Де, Ти.

7. П о р и   р о к у,   м і с я ц і,   д н і:

восени́ Ч-П, йе такьí, шо піт(д)кьеда́йут в.; восени́ беру́т с по́лье Ч-П, йа́рмарок о пізньі о́сени, во́се(и)ни (зогнойі́ли) Л; зимо́ў Ч-П, гньий во́зьет зимо́ў саньми́ Ч-П; сего́дньі, сего́дне, сно́чи, вчьара Бук, сього́дньі; на вéсньі Ч-П; на вéсньі зачина́йут ора́ти Ч-П; стрі́тила си(е) зима́ з лі́том Бук; не(и)дьі́льа Бук, сьата́ н. Бук; поне(и)дьі́лнок Л, понедьі́ўнок Бук; пйа́тница Бук, в пйа́тницу Бук; четвéр, жи́ўний четвéр Бук; льу́тий = козибрі́д Бук; ма́рот Бук; бéрезень Бук; май, тра́вень Бук; шти́р(и) нидьі́льі, ти́ж(д)ньі Бук; сьім день Бук; доба́ Бук; обі́д Бук; вéчьір, завльа́ги Бук; опіўньічь Бук; до́світа, назо́ріх Бук; до схід со́ньца Бук; мі́сьіць нови́й Бук; стари́й мі́сьіць Бук; квати́рьа мину́ла Бук; підпо́ўньі Бук; до на́рьік дочьіка́ти Бук.

З а к і н ч е н н я

Цей діялектологічний опис оснований на праці в терені між 1919 та 1940 рр. Понад сто осель було предметом дослідження. Влаштовано теж кілька більших мандрівок для уточнення меж, починаючи ще з 1919 р. з бази Кам'янець Подільський і Могилів над Дністром в північному напрямі, а потім з бази Луг коло Делятина в 1930-1934 рр. в різних напрямах. Врешті в 1940 р. ведено дослідження з бази Росохач коло Гвіздця, Коломия,

Заболотів, Княже, Кути Старі, Кіцмань. В збірній ескпедиції брав участь студ. Мирослав Кисілевський як записувач. В часі еміґрації автор використав знайомство з різними буковинськими та басарабськими мовлянами, що служили йому за об'єкти.

Дослід відбувався різними засобами. Із багатьох сотень об'єктів, що несвідомо та свідомо причинились до обсервації явищ, найбільше прислужились цьому ділу: ПП. Юрко Савчук з Лугу, бл. п. Корнило Сербинський з Джурова, бл. п. Андрій Попенюк з Видинова, сім'я Кисілевських з Лугу, Княжа, Товмачика, Хлібичина Пільного, сім'я Величковських з Росохача, сім'я Крушельницьких з Назірної, Ананій і о. Михайло Тарнавецькі з Буковини, Наталія Петруняк з Тишковець, Богдан Ухач з Іваня Пустого, Евзевій Липецький з Буковини та інші.

Всім співробітникам та об'єктам щира подяка! Особлива подяка друкарні „Свобода" в Джерзі Ситі, Н. Дж. та її тех. керівникові Софронові Федеву за докладне виконання тяжкого складу.

В праці використано теж небагату літературу, а саме:

1. Г. Купчанко: Пѣсни буковинскаго народа, — Кіевъ 1875.

2. O. Kolberg: Pokucie. Kraków 1882-1889.

3. Етнографічні Збірники НТШ, особливо тт. 37-38.

4. В. Шухевич: Гуцульщина (в польському перекладі). Львів 1902.

5. І. Верхратський: Дещо до говору буковиньско-руского, Berlin 1908, Jagić Festschrift.

6. А. Яцимирскій: Описание говора г. Старой Ушицы Подольской губерніи. Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности, т. 94. 1916.

7. Б. Кобилянський: Гуцульський говір і його відношення до говору Покуття. Діял. Збірник. К. 1928.

8. Jan Janów. Z fonetyki gwar huculskich. Lwów 1927.

9. Г. Голоскевичъ. Говоръ Бодачевкы. Извѣстія Отд. Рус. Яз. XIV, 4, 1909.

10. Д-р І. Панькевич. Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей. Прага 1938.

Частину цієї праці автор читав в Києві на з'їзді діялектологів у 1941 р. Про „Лексикальне багатство надпрутського говору" читано доповідь в Торонті (Канада) на науковій конференції НТШ та опісля видруковано її в „Гомоні України" з 1951 р., а в „Бюлетені К. В. НТШ" з 1952 р. подано з неї резюме. Про „Надпрутські ізоглоси" читано доповідь на засіданні Філологічної Секції НТШ в Нью Йорку 1951 р.

РЕЗЮМЕ

У праці подано діялектологічний опис одного із старих говорів української мови, що зосереджений в басейні середнього Прута між Делятином та околицею Могилева над Дністром. Він становить перехід між гуцульським та наддністрянським говорами і має два гнізда: в околиці Делятина та Снятина, що в дечому різняться між собою. Східнє гніздо виявляє багато гуцульських ізоглос. Автор обговорює особливості цього говору, зібравши багатий матеріял із 100 осель та визначує його межі на основі двократних збірних експедицій з 1934. з бази Росохач коло Гвіздця та Луг коло Делятина в 1940. Особливо ізолекси упорядковані тут за ситематикою: родина, виробництво, торгівля, хазяйські будинки й наряди, посуд, збіжжя, обряди, забави, гостина, ноша, їжа, пори року і т. д. Між ізофонами найважніші: підвищення а>е, і; йа>йе в назвуці; диспаляталізація с; ц, дз; паляталізація шиплячих; рь; середнє l; змішання ть—кь; дь—ґь; шьшь замість шч; си, сье; бірше... Між ізоморфемами: префікс: ві-; суфікс: -ье, -йе; -ішч-; розрізнювання твердих і м'яких іменникових основ; слівце: май; дієслівні закінчення, що походять з давніх часів; бих, сми, цес, тот, ид, зза, ади, шо, паратакса... Темпо говору енергійне, чим різниться замітно від гуцульської повільної вимови.

RESUMÉ

This article gives a scientific description of one of the old Ukrainian dialects, which is used in the basin of the middle Prut between Del'atyn and the neighborhood of Mohyliw on the Dnister. It forms a transition between the Hutsulian and Dnister dialects and has two foci, in the neighborhood of Del'atyn and Sn'atyn which differ in some points. The eastern focus shows many Hutsulian isoglosses. The author considers the peculiarities of this dialect on the basis of rich material from 100 settlements and shows its boundaries. The isolexes are specially arranged systematically; the family, production, trade, farm buildings and tools, pottery, grain, rites, amusements, hospitality, clothing, food, the seasons etc. Among the isophones the most important are: the development of -'a>-'e>-'i, ya>ye, the depalatalization of s, c, dz; the palatalization of sibilants; r', middle l; the confusion t'—k', d'—g'; sy, s'e, s'i for s'a, sh'sh' for schch; birshe for bil'she...

Among the isomorphemes the prefix vi; the suffix -'e, -ye; -ischch; the differenciation of hard and soft noun bases; verbal endings derived from past tenses; bykh, smy, may, ces, tot, yd, z-za, ady, sho; parataxis; the tempo of the dialect is more energetic as the tempo of the Hutsulian speech.

RESUMÉ

In der bevorstehenden Abhandlung wurde die dialektologische Beschreibung einer der alten ukrainischen Mundarten angegeben, welche im Bassin des mittleren Prut zwischen Deljatyn und der Umgegend von Mohyliv am Dnister gesprochen wird. Sie bildet einen Uebergang zwischen der Huzulischen und der Dnister- (Naddnistrjanskyj) Mundart und besteht aus zwei Gruppen: in der Gegend von Deljatyn und in der Gegend von Snjatyn, welche sich teilweise untereinander unterscheiden.

Der Verfasser bespricht die Merkwuerdigkeit dieser Mundart, auf Grund des reich gesammelten Materials aus 100 Ortschaften und bestimmt ihre Grenzen auf Grund der zweimaligen Forschungreisen und im 1934 aus Rosochacz bei Hwozdecj und Luh bei Deljatyn im 1940. Besonders die Isolexen sind hier systematisch geordnet, und zwar nach den folgenden Themen: — Familie, Erzeugung, Handel, Wirtschaftgebaeuden und Instrumente, Gefaesse, Getreide, Sitten, Spiele, Bewirtung, Trachten, Speisen, Jahreszeiten etc. Die wichtigsten Isophonen: Erhebung des a zu e, i; ja zu je am Anfang, Dispalatalisierung der s, c, dz; Palatalisierung der Zischlaute; r' (weiches), l (mittleres); Lautverschiebung der t'—k', d'—g'; schsch fuer schtsch; sy, s'e; birsche; die wichtigsten Isomorphen: Preafix wi-, Suffix -'d, -je; -ischtsch-; die Unterscheidung der harten und weichen Substantivstaemme; das Wort: maj; die Verbalendungen, welche aus den alten Zeiten stammen; bych, smy, ces, tot, yd, zza, scho, Parataxis. Das Tempo der Ausuprache ist energievoll, wodurch sich diese Mundart von der langsamen huzulischen Aussprache besonders unterscheidet.

Д-р Марія Пшеп'юрська-Овчаренко

НА ПОГРАНИЧЧЯХ НАДСЯНСЬКОГО ГОВОРУ [1]

Вихідною точкою цієї праці є надсянський говір, якого опис оголошено друком.[2]

У згаданій монографії я не зовсім докладно вирішила деякі питання, головно ті, що в'яжуться з означенням приблизної південно-західньої границі [3] надсянського говору. З огляду на брак відповідного матеріялу я обмежилась тільки до загального окреслення, що „між надсянським, лемківським і бойківським говорами простягається смуга змішаних і перехідних говірок, на яких території стрічаються елементи цих сусідніх говорів".[4]

Докладніших даних про це нема теж у дотеперішній мовознавчій літературі, бо дослідники лемківського і бойківського говорів більше уваги присвячують означенню лемківсько-бойківської границі, а при обговорюванні північних меж цих говорів обмежуються тільки до загальників та схематичних ліній. Так напр. А. Княжинський, означуючи межі Бойківщини, сам підкреслює їх неточність і недокладність;[5] при тому найбільшою недокладністю Княжинського треба вважати те, що він при порівнюванні бойківського говору із сусідніми говорами на півночі бере до уваги тільки наддністрянські говори, та ані словом не згадує про існування надсянського говору.[6]

Подібно надто загально окреслює північну межу Бойківщини С. Рабіївна, означивши її приблизно ріками Стривігором і Дністром,[7] що теж має зв'язок власне з наддністрянським, а не надсянським говором.

Також ніхто з дослідників Лемківщини не присвятив спеціяльної уваги питанню лемківсько-надсянської мовної межі, хоч до висвітлення цього може причинитись подекуди спроба визначення східньої границі лемківського говору при допомозі декількох ізофон у праці польського лінґвіста З. Штібера, який стверджує, що на схід від цієї границі є вже перехідні говірки.[8] (Для надсянського говору мають значення південна й східня границя ствердіння —н' —т', — с' і північна границя вимови

кы, гы, хы). Загалом усі матеріяли дослідників Бойківщини й Лемківщини в північному напрямі відносяться найдальше до північної частини Сяніцького і Ліського повітів та до південної Самбірщини.[9]

У згаданій монографії про надсянський говір не дослідила я теж докладніше експансії „надсянських" мовних прикмет в південному і східньому напрямі і схрещення їх з прикметами інших говорів. Я взяла до уваги передусім його центральну частину, в якій з повною силою виступають усі його сутні прикмети. Вправді в різних місцях дослідила я також деякі пограничні говірки, але цей матеріял не давав ще докладного уявлення про характер найближчого оточення надсянського говору.

Беручи до уваги недотягнення щодо цього в моїй і інших працях, я присвятила свої діялектологічні студії в 1937-38-40 рр. дослідженню географічного поширення в південному й західньому напрямі деяких фонетичних, морфологічних і лексичних явищ, що їх уважала я сутніми для надсянського говору. При тій нагоді пощастило мені записати цілий ряд інших прикмет, що їх описую нижче. Деякі з них записала є зовсім випадково, не передбачаючи їх появи в різних говірках, тому й визначення їх географічного поширення не зовсім докладне.

Не вичерпую теж усіх фонетичних і морфологічних явищ пізнаних говірок, бо це не було метою моїх теренових дослідів.

Спис досліджених місцевостей в географічному порядку.

В Перемиському повіті: 1) Хирина, 2) Березка, 3) Бахів, 4) Іскaня, 5) Руське Село (Рус′ко Село, рускус′ан′ці,[10] 6) Павлокома (Пулукома, пулук′|імц′і), 7) Лубна, 8) Глідно, 9) Селиська, 10) Поруби, 11) Кінське, 12) Согорів Долішній,[11] 13) Добра Шляхетська; в Добромильському повіті: 14) Явірник Руський, 15) Липа, 16) Брижава, 17) Креців, 18 Ліщава Горішня, 19) Ліщавка, 20) Лімна, 21) Тростянець (Тріс′т′|аниц), 22) Грозева (Гр|оз′іва), 23) Войткова (В|от′кува), 24) Юркова, 25) Лісковатий, 26) Лопушниця, 27) Квасинина, 28) Мігова, 29) Княжипіль (Книж|ипіл′), 30) Ляцька (Л′|ец′ка), 31) Грабівниця, 32) Губичі, 33) Кропивник, 34) Папортно, 35) Ліщина, 36) Угники,[12] 37) Берендьовичи, 38) Риботичі, 39) Посада Риботицька, 40) Трійця, 41) Болозов Горішня; в Мостиському повіті: 42) Грушатичі, 43) Чішки, 44) Цвіржа, 45) Пакість, 46) Хлиплі, 47) Райтеревичі, 48) Макінів, 49) Волчищовичі, 50) Дмитровичі, 51) Долгомостиська, 52) Бортятин, 53) Хоросниця; в Самбірсь-

кому повіті: 54) Биличі, 55) Ляшки Муровані, 56) Городовичі, 57) Воютичі; в Рудецькому повіті: 58) Пиняни, 59) Купновичі; в Яворівському повіті: 60) Моранці, 61) Бунів, 62) Селиська; в Городецькому повіті: 63) Галичанів, 64) Добростани, 65) Страдч, 66) Мшана.

Крім цього деякі дані по окремих питаннях маю з місцевостей, в яких особисто не була. Від покійного проф. І. Зілинського маю декілька інформацій із сіл Березівського повіту: Вара, Володж, Яблониця, Руська, а від о. І. Чолача із села Ямна Долішня Добромильського повіту.

Відстань поміж дослідженими місцевостями не всюди однакова: від 4-ох до 20 клм., бо моєю метою не було докладно дослідити всі говірки тієї смуги, тільки виловити географічне поширення мовних явищ, які вважала я типовими для надсянського говору. Терен, на якому схрещуються риси сусідніх говорів, вимагав дослідження навіть безпосередньо сусідніх із собою говірок, і навпаки: там, де однородні явища повторювались більш-менш консеквентно, можна було допустити меншу докладність.

Кожну з говірок старалась я, по змозі, пізнати всебічно дорогою розмов, записування текстів і питальника, а при несприятливих умовинах намагалась принайменше сконстатувати існування поодиноких явищ, що послужили мені до клясифікації цих говірок.

Умови праці не були всюди однакові, тому й кількість об'єктів, яких мову досліджувала я, різна: від 1-7, через що й зібраний матеріял різнородний кількісно й якісно.

Пояснення скорочень.

Б. — Бахів, Берн. — Берендьовичі, Берз. — Березка, Бил. Биличі, Бол. Г. — Болозов Горішня, Борт. — Бортятин, Бриж. — Брижава, Бун. — Бунів, В. — Вара, Вол. — Володж, Войтк. — Войткова, Волч. — Волчищовичі, В. К. — Воля Крецівська, Воют. — Воютичі, Гал. — Галичанів, Гл. — Глідно, Гор. — Городовичі, Граб. — Грабівниця, Гроз. — Грозева, Груш. — Грушатичі, Губ. — Губичі, Дм. — Дмитровичі, Добр. Ш. — Добра Шляхетська, Добр. — Добростани, Длгм. — Долгомостиська, Іск. — Іскаця, Кв. — Квасинина, Кінс. — Кіньке, Княж. — Княжипіль, Крец. — Крецiв, Кроп. — Кропивник, Купн. — Купновичі, Лип. — Липа, Лім. — Лімна, Ліск. — Лісковатий, Л. Г. — Ліщава Горішня, Ліщк. — Ліщавка, Ліщ. — Ліщини, Лоп. —

Лопушниця, Луб. — Лубна, Ляц. — Ляцька, Л. М. — Ляшки Муровані, Мак. — Макінів, Мор. — Моранці, Мш. — Мшана, Міг. — Мігова, Павл. — Павлокома, Пак. — Пакість, Пап. — Папортно, Пин. — Пиняни, Пор. — Поруби, П. Р. — Посада Риботицька, Райт. — Райтаревичі, Риб. — Риботичі, Р. С. — Руське Село, Сел. — Селиська (в Перем. повіті), Сел. яв. — Селиська) в Яворівському повіті), Сог. — Согорів Долішній, Тр. — Трійця, Трост. — Тростянець, Угн. — Угники, Хир. — Хирина, Хл. — Хлиплі, Хор. — Хоросниця, Цв. — Цвіржа, Ч. — Чішки, Юрк. — Юркова, Я. Р. — Яблониця Руська, Яв. — Явірник Руський, Ямн. — Ямна Долішня.

Пояснення фонетичних знаків.

З уваги на технічні трудноіці запроваджую тут доволі спрощену фонетичну азбуку, яка не віддає аж надто докладно всіх звуків описуваних говірок.

Знак ê віддає незвичайно характеристичний звук надсянського говору і означає звужене е; знак ы означає категорію заднього и, знак ә редукований-голосний е, рідше и.

Риска над голосними позначає подовження, а знак õ, ã їх носовість: кãфіна. Короткий нескладовий „у" позначаю дужкою над буквою, — нескладове і та й — буквою й. Палялізацію приголосних позначаю знаком ′ поруч приголосних. Крапка під приголосними означає несамостійні альвеолярні звуки і т. д. Знак ŋ означає загальноязикове н. Керуючись аргументами практичного характеру для означування наголосу вживаю вертикальну риску перед голосними: х|ата, р|иба. Знаком || позначаю чергування звуків або паралелізм форм, знаком > перехід звука в інший звук; < походження звука від іншого, старшого.

Фонетична азбука.

А, ã, б, в, г, ґ, д, дж, дз, е, ê, ә, ж, з, и, ы, і, й, к, л, м, н, ŋ, о, õ, п, р, с, т, у, ỹ, ў, ф, х, ц, ч, ш.

Скорочені граматичні терміни.

Дав. в. — давальний відмінок, жін. р. — жіночий рід, займ. звор. — займенник зворотний, знах. в. — знахідний відмінок,

кличн. в. — кличний відмінок, майб. ч. — майбунтій час, мин. ч. — минулий час, місц. в. — місцевий відмінок, множ. — множина, наз. в. — називний відмінок, наказ. сп. — наказовий спосіб, одн. — однина, орудн. в. — орудний відмінок, 1. ос. одн., 2. ос. одн. 3. ос. одн. — 1. особа однини, 2. особа однини, і т. д., 1. ос. мн., 2. ос. мн., 3. ос. мн. — 1. особа множини, 2. особа множини і т. д.; сер. р. — середній рід, тепер. ч. — теперішній час, умовн. сп. — умовний спосіб, чолов. р. — чоловічий рід.

ФОНЕТИКА

Вокалізм

З цілої низки мовних явищ, що виступають у цих сильно зрізничкованих говірках, я взяла до уваги головно ті, які, повторюючись у більшій кількості сусідніх із собою говірок, займають суцільний простір і через те до деякої міри можуть бути виразниками впливів даного говору.

У своїх дослідах я виходила із становища надсянського говору, тому передусім розглядала ті прикмети, які, на мою думку, є найсутніші для нього. Отже:

1) Рефлекс *і>і та *е>*ь>ê(і): руб|іті, піс|аті, с|івый, м|ілый, гуд|іна, діт|іна, вуз|іті, т|êплый, вêрб|а, д|êрәву, сêрп, ніс|и, зімл′|ê і т. д.

Щоб не повторюватися, обговорюючи вдруге ту саму річ, зазначу тут тільки, що опис цього явища і його звукову аналізу переведено в згадуваній вже праці про надсянський говір.[13] Там допроваджено ізофону повищого якища в південно-західньому напрямі найдальше до с. с. Брилинці й Тисова. Від цих двох місцевостей ізофона типу діт|іна, т|êплу (літерат.: дитина, тепло) звертається в північному напрямі й іде на північ від Хирини через половину Бахова (де являється вона тільки в одній, т. зв. „долішній" частині села), через половину Іскані (тут уже хитання: î||и, ê||е, але і<*і та ê<*е, *ь виступають щораз то рідше), на північ від Руського Села, через половину Павлокоми (і<*і та е<*ь, *е тут, подібно як в Іскані є вже щораз рідшою появою), на захід від Явірника, на захід від Кінського і на схід від Согорова.

Здавалося б, що ця прикмета, маючи опертя в близькому сусідстві польських говорів, повинна зрости тут на силі й засягнути більше простору в південно-західньому напрямі в порівнянні з центральною частиною надсяннького говору. Тим часом, як видно з опису, територія її поширення зменшується тут

до вузької смуги здовж річища Сяну, а її ширина не переходить тут простору двох-трьох сіл. Що більше, в тих селах, в яких воно являється, з повною силою виступає вона здебільшого тільки в рефлексах *і, бо рефлексом *е, *ь тут може бути ê||е, зате в ненаголошеній позиції на місці *е, *ь — тільки і.[14]

Приклади: й|істі, гул'|алі, танц'ув|алі, кус|іті, задус|іў, замкн|уті, сан|іц'а, жм|êн'а, в|êприк, з|êрку, || вин|ец, пуст|ел'а і т. д.; в ненаголошеній позиції: ні ніс|у, к|опіц, м|ісці, н|авіршник, сліз|а, сіб|ê (Луб.); р|усіни, ні зн|алі, ні худ|ілі, ні моы в|ыт'ігнуті, б|ылі, вун|і; дêн', нêс', цнê мі с'а, бул|êсніц'а (Гл.); худ|ілі ми, фсê мі то йест на м|ислі, з л'юдьм|і б|ылі, дêн', склêп || г в|ечир, ц|еркуў (Сог.), был'і, худ|іл'і, дзв|інік, м|усітс'а прац'ув|аті, м|усіті п|іті (мусите піти), вис'а нах|одіті, з ніх, чер|евікі, сан|іц'а, сêрп, з|êрку || зіл|êный, геў (Сел.), густ|інцім, спыт|атіса, віл|ік'ій, с'пів|алі, худ|іў, кіл'ум|êтры, ўув|êс, ф сіл|у, б|уді, пр|ыйді, ўут|êц, смêрт', пуст|êл'а (Хир.), што руб|іті, гл'|адаті, з|ачаліс'а будув|аті, зб|іжа, пухув|алі, він руб|іў, йід|ê, дê, ду с|êбі (Р. С.). В Іскані, що лежить безпосередньо над р. Сяном, як сказано вище, в більшості випадків и (<*і) та е (<*е, *ь): гуд|іна, пув|ид'іли, г|одитса, свар|или л'уди, зач|али, пузір|али, вз'алу, с'пів|али, н|едали; п|ерша, гм|ерла, прин|есла см|ерти || м|алі, б|ылі, м|ыслілі, трим|аті, пухув|аті; ê належить тут до спорадичних випадків: дêрəву.

В Павлокомі подібний розвиток описуваного явища: худ|ил, руб|ил, сл|иску, гад|али, ўуруб|ел', бер! (бери!), с|ынови, ў ўугн|и || м|аті з н|імі, дав|аті, ду н|êгу двад|êсца, л|азілі, л'|уді. Кінське, яке лежить на захід від Сяну, тільки в спорадичних випадках знає і<*і та ê(і)<*е, *ь, бо всюди вже и та е: ўупув|ід|али, х|одит, л'|уди, руд|ина, д'|іти, вун|и, нам|овила; зм|ерзни, пл|ечи, дес', ду н|егу || куп|ілам, дêс'.

В говірках на південь і захід від визначеної ізофони буває ще в деяких селах, що близько сусідують із вищезгаданими, спорадично і<*і та ê(і)<*е, *ь, зрештою всюди вже и та е (пор. долучену карту).

2) З інших фонетичних рис „надсянською" прикметою можна уважати ще явище: к'і, г'і, х'і (д'іўк'|і, с'н'іг'|і, гріх'|і),[15] що виступає у значній кількості описуваних говірок, замість літературного: ки, ги, хи, в різних граматичних категоріях, не зважаючи на місце наголосу.

Напр.: байк'|і, стр|іх'і, к'ін'с'кій, р|ітк'ій (Хир.), хлупак'|і, ў|огірк'і, к'|êпск'ій, шпіл'к'|і, пац'|орк'і, бугіŋк'|і, к'|інути, так'|ій.

Протилежним бігуном цього явища є групи кы, гы, хы, (д′івк|ы, с′ніг|ы, гріх|ы), що виступають у лемківському й бойківському говорах.

Як удалось мені ствердити, нема наглого скоку від к′і, г′і, х′і до кы, гы, хы, і саме на цій смузі є переходова стадія між одним і другим явищем у виді к′ê, х′ê, гê. Вищецитовані групи к′і, г′і, х′і, маючи опертя в близькому сусідстві польської мови, виступають у всіх говірках з рефлексом і<*і, е<*е, *ь, а крім цього посуваються ще значно дальше на південь. Про незвичайну експансивність цього явища свідчить те, що воно виступає у всіх місцевостях, де є групи к′ê, х′ê, гê (ніде не стрічала я говірки з виключно панівними групами к′ê, х′ê, гê), та появляється в місцевостях безпосередньо за ізофоною кы, гы, хы.[16]

Таке мішання двох типів утруднює повести виразну ізофону одного з них, тому на карті зазначую лінію, що відмежовує простір, на якому виступають тільки форми к′і, г′і, х′і. У всіх позиціях і всіх граматичних категоріях вона біжить на північ від Доброї Шляхетської, Ліщавки, Ліщави Горішньої, попри Трійцю, на північ від Ліщин, Губич до Грабівниці, на північ від Грушатич, на північ від Боленович, Хлипель, на захід від Волчищович, Хоросниці і Селиськ.

На південь і захід від тієї лінії є сполучення к′е, г′е, х′е, яких поява залежить від наголосу і граматичної форми.

Як сконстатувала я, групи к′ê, г′ê, х′ê виступають головно під наголосом і то здебільшого в іменниках: хробак′|ê, лышк′|ê, качк′|ê, шчидрачк′|ê (Добр. Ш.), байк′|ê, ск′|êба, сок′|êра (Крец.), книшк′|ê, паріпк′|ê, сок′|êра, грітк′|ê, хустк′ê, шіпк′|ê (Трост.), д′іўк|ê, шапк′|ê, в кêмс′ (Юрк.) і т. д.

В тих самих місцевостях в ненаголошеній позиції є сполучення к′і: гірн′|акі, к|аскі, кухар|ойн′к′і (Добр.), р|укі, муз|икі, картофл′|аникі (Лім.), чер|евикі, х|усткі, граб|ал′никі, кісил|иц′а, р|окі (Войт.), вн|укі, м|укі (Юрк.), і т. д.

В прикметниках і займенниках є також сполучення к′і: — вел|ик′ій, добрй|ан′с′к′ій, п|ан′с′кій (Добр.), так|ій, вел|икій (Крец. Л. Г.), т′ашк′|ій, лихк′|ій (Лім.), гром|ац′кій.

Тільки в деяких говірках найдальше висунених в південносхідньому напрямі є в цих позиціях голосний и: р|ус′к′ий, п|ол′с′кий, книжип|іл′с′кий, картофл′|аники (Юрк.), гром|ац′кий (Юрк., Міг., Ліск.).

Артикуляційне місце голосного „и" після задньоязикового приголосного не всюди однакове. Не раз акустично пригадує

воно категорію звука и, інколи категорію звука е, але через технічні труднощі передаю його тільки одним знаком ê. В обох випадках під впливом передньої артикуляції цих голосівок приголосний „к" пом'якшується.

Те саме, що про сполучення к'ê, можна сказати й про групу х'ê. Вона виступає в тих самих місцевостях і в тих самих граматичних категоріях, що і група к'ê.

Приклади: пастух'|ê, гріх'|ê, блох'|ê, || д|ух'і, т|ихій, роп|ухі.

Окремо треба поставити групу ги, в якій приголосний *Г* не є паляталізований, а в артикуляції голосного нема такого різничкування, як по К і Х. Крім цього сполучення ги вживається більш консеквентно, не зважаючи на місце наголосу: мог|ила, г|ину, пирог|и, н|оги, р|оги, дорог|ий, д|оўгий.

Групи кы, гы, хы із заднім ы зустрічала я тільки в селі Лісковатий, що є вже виразною бойківською прикметою. Це явище виступає тут консеквентно в усіх позиціях: бьк|ы, шістк|ы, чир|евикы, вил|икый, л'ісков|ац'кый, гамир|иц'кый, тр|охы, х|ыбло, м|ухы, гріх|ы, г|ыну.

3) З попередніми прикметами в'яжеться явище розрізнювання *і та *ы. На місці *і тут майже в усіх говірках звичайно И переднього ряду середньо-високого піднесення, інколи з відтінком голосного е, головно під наголосом: ход|ити, нос|ити, ж|ити, род|ина, б|ити, кос|ити.

Рефлексом *ы у великій кількості говірок є звук заднього ряду високосереднього піднесення, який зовсім пригадує паралельний звук у надсянському говорі[17] і появляється в тих самих фонетичних умовах, значить передусім по губних, сонорних та в прикметникових закінченнях: быў (=був), мыў, в|ыпиў, м|ыслити, сын, дым, кур|ыту, коб|ыла, мал|ый, л|ышка (ложка), м|ытый, косм|атый.

Артикуляційне місце цього звука не всюди однакове: в деяких говірках воно пересувається більш до заду, приймаючи подекуди й лябіяльне забарвлення. Щоб не входити в надто великі детайлі, я не буду зупинюватись на подрібному описі різних відтінків цього ы в поодиноких селах. Згадаю тільки, що більш задня вимова ы панує головно в селах, що безпосередньо сусідують з польською мовою, або виказують споріднення з лемківським, чи бойківським говорами. Така вимова особливо замітна в селах Павлокома, Лубна, Добра Шляхетська, Кінське, Воля Крецівська, Квасинина, Мігова.

Приклади: сыр, мыш, в|ыдала, в|ытагніш, заб|ыла, в|ыдусит, Пиримм|ышл'а (Добр.), в|ышла, ґазд|ын'а, в|ыт'ала, шт|ыри,

(Міг.), син|и, в|ибрали, в|истарчит (Квас.), в|ирятуваў, в|имн'а, л|иствы (Луб.). Тільки говірки на південному сході від ізоглос к'і, г'і, х'і та в||г, ф||х не розрізнюють *і та *ы. пор. карту).

4). Майже в усіх цих говірках послідовною і живою прикметою є т. зв. укання. Це явище переходу ненаголошеного о>у, знане в надсянському говорі, де є одною з основних прикмет,[18] тут найбільш консеквентне в говірках, близьких до надсянського говору, менш виразне в говірках з бойківськими впливами.

Приклади: дужджу|у, ни б|илу, пувід|али, пулув|иŋка, здур|овйа, вун|о ни й|ілу, к|авалук гур|оду, ўуд'ін'|а, пум|алу, ни б|илуса, в|идну, худ|или (Берз.), на гур|і, на руг|у, ж|олуп, кур|иту, пупір|ек (=поперек), с|ірута (Хир.) і т. д.

В переважаючій кількості говірок виступає тут також лябіялізована вимова *а* в дифтонгу — -аў, що можна завважити головно в часто вживаних формах минулого часу. Участь губ при артикуляції цього *а* є тут така виразна, що часто воно не тільки пригадує, а то і зливається зовсім з голосним о: мåў, дåў, брåў, вз'åў, вт'åў, фкрåў, діст|аў, стуй|аў, чит|аў, || моў, доў, броў, вз'оў, фт'оў, трим|оў.

Така вимова особливо виразна в говірках сіл: Липа, Крецiв.

6) Цікаві висновки своїм географічним поширенням й способом вживання насуває явище зберігання *'а* з попереднім м'яким і шиплячим приголосним, а власне явище переходу 'а>'е. Щодо цього можна тут відрізнити 3 типи:

а) 'а д'ак, з'ать, пйат', з'|іл'а, ш|апка, час.

б) 'а||'е: з'ат'||з'ет', пйат'||пйет', час||ч'ês.

в) 'а>'е: з'ет', пйет', з'|іл'і, ш'êпка, ч'ес.

а) Значна частина прослідженних мною говірок зберігає *'а* і то в усіх позиціях, не зважаючи на місце наголосу, походження цього 'а і якість попереднього приголосного. Це передусім говірки, що сусідують з польською мовою і з лемківським та бойківським говорами.

Приклади: С'ан, б|анц'а, вйаз|ати, п|амйатам, віс'іл'|а, зб|іжа, т'|ашко, м|іс'ац, ж|ати, ўуд'ін'|а, пйат', йімн'|а, ст|айн'а (Хир); при чому спорадично являється займенник зворотний с'і || с'а, Берз.: зган'|ала, тот с'а нагл'|адаў, спрйа|чтис'а, вйаз|ати, ж|ати, п|амйатат, ч|асом, д'як|ова Мар|ис'а, здур|овйа, р|обйат, м|іс'ац, т'|ажко, с п|ол'а || спорадичного: ниш|ч|ас'ц'е, дивітн|айц'і, д|ês'іт', штирд|ес'ц'і. Бах.: згадж|айіс'а, то с'а наз|иват ступн|иц'а. Іск.: земл'|а, міс'ц'|ами, ст|авйат, б|удуса буй|ала, х|од'ат, з|ачали, пйадис'|ат, к|он'ам (винятки: —

пйет′, нишч|ес′ц′а, б|ид′л′іта), Р. С.: рускус′|ан′ц′і, віс′іл′|а, зб|іжа, м|ыс′а с′мій|алі, піл д′н′а, з|акс′а пусправй|айі; Павл.: пйат′, С′ан, поган′|ал, с′імдис′|ат, сп|ыдниц′а, сулумн′|аный, ўуд′|ін′а, (винятки: д|êвіт′, д|êс′іт′, йідина|с′ц′і, двад|ес′ц′і, с′а||с′і), Луб.: зап|аласа, пйат′, бр|ат′а, зб|ыжа...

Майже в кожній місцевості, де зберігається *′а*, трапляються ще винятки з: ′а>′е, переважно в тих самих словах, в яких появу ′е можна пояснювати обопільним сусідством м'якого приголосного і браком наголосу.

б) Між явищем зберігання ′а та явищем ′а>′е є перехідна смуга, що охоплює невелику кількість говірок, де ′а||′е: з′ат′, лімн′|ани, тил′|ата, шм|ат′а, вз′аў, привит|аўс′а, вз′али, т′|ашко, шіздіс′ат, зб|іжа, коман|иц′а, р|обл′ат, під′н′|аў, г|од′атс′а, кв|іт′а, гост|илис′а, д′|акуваў, д′іўч|ата, справл′|али || зач'|êла, спуд|обатс′і, він с′і п|итат, пй|ет′, д|êвіт′, д|êс′іт′, шч|ес′ц′а[19], — ш′|êпка, ж'|êба || жаба, пур'|едук, грітк′|ê, зач'|êлус′і, гус′ц′|етс′і ||гус′ц′|атс′і; пйат′, д|ес′ат′, підіс′ат, пул′|ован′а, л′|ач′и (лягти), вз′аў, вйаз|ати || ж'|еби, мач'|êти, пучіт|ок, с′і (Тр), з′ат′, тил′|а, с п|ол′а, глин|иц′а, звй|аска || пйет′, шч|ес′т′е, ліш-ч′|еўц′і, ж'|еба, пурй|едук, ч'ес, ч'|естка, кусарй|е, пучістув|аў, мідж|ê (межа), зб|іжі, дирж'|ек, прй|êжі, гр|уші і т. д.

Стріча двох мовних явищ на терені однієї говірки представляється доволі хаотично, бо часто одні й ті самі слова творяться раз з ′а, другий раз з ′е, як напр. у Лімній. Деінде знов можна завважити деяку правильність в тому, що одні слова творяться з ′а, другі з ′е. Так напр. у Тростянці ′е виступає по шиплячих та р, по інших м'яких ′а.

в) Чим далі на схід, тим більша кількість слів з ′е; аж вкінці це явище добуває собі повну перевагу над ′а. Консеквентний перехід ′а>′е занотувала я в говірках з впливами наддністрянського говору та, очевидно, в чисто наддністрянських говірках (порівняй карту!).

Тут ′е являється по м'яких і по шиплячих у всіх позиціях: л′|ец′ка, д′êкували, й|ейц′і, с′вй|ета, т′|емл′у, ч'ес, ш′|епка, ж'|еба, тил′|е, ўубіс′ц′|е, з′|іл′і, здур|овйі, віс′іл′|е с′і зач'|елу, молод′|ета, ўуган′|ела, пам|йетам, поч|іпчин′е, ўубаўл′|еў і т. д.

7) У деякій частині описуваних говірок *е>′у: — н′ус, привй|ус, фт′ук, л′ух (ліг), пл′уў (плів), пйук, привйуў, вйурх (<верг, кинув), с′ул, (від село), мн′ут, л′ут (мед, лід), т′утка (тітка).

Це явище переходової стадії в незавершеному ще процесі ікавізму, знане в деяких архаїчних говорах західньоукраїнсь-

кого діялекту, зокрема в західній частині Надсяння[20] і на цілій Лемківщині[21] за вийнятком найдальше висунених на захід сіл, де *е>и[22]. Маючи опертя в найближчому оточенні, виступає воно послідовно в частині описуваних говірок і являється навіть у місцевостях з деякими бойківськими впливами. Східня межа його поширення біжить більш-менш на схід від Тростянця, Трійці та Риботич. На захід від цієї лінії побіч форм типу -фт′ук — трапляються інколи форми типу -фт′ік, напр. прин′|ус, л′уг, мн′ут || фт′ік (Тр.), прин′|ус || прин′|іс (Трост.), л′ут, мн′ут, спйук, н′ус || фт′ік (Ямн.). На схід від визначеної лінії є тільки форми типу -фт′ік і тільки спорадично це явище виступає в деяких місцевостях у відокремленому слові т′утка, т′|уччині д′|іти (тетині діти).

8) *О>Ы.

В усіх описуваних говірках рефлекс *о>і: ніч, стіл, кін′, сіл′. Тільки в декількох місцевостях березівського повіту еволюція *о не дійшла до і, замість чого являється тут задній звук з лябіяльним забарвленням, який передаю наком ы. З цим явищем зустрілась я в селах: Павлокома (стыл, ныс, к′ыс′ц′, сыл′, кыт, выс′ім), Лубна і Глідно (Гл′ыдно, стыл, кын′, выр (=міх), ныш, жынка, снып, сп|ыдниц′а, п|ыду.

Подібно в деяких говірках надсянського (головно в с. Тернавка, де виступає зовсім ідентичний з вищеописаним звук[23]) і лемківського говору[24] *о не дійшло ще до і та є переходовою стадією в формі звуків ы або и.

8) У вокалізмі описуваних говірок на окрему увагу заслуговує явище секундарного повноголосу, яке я спостерегла в цілому ряді місцевостей у різних дієслівних формах: в інфінітиві, в тепер. і мин. часі, в дієпр. мин. часу. Напр. дер|ети, звир|ечи (=скинути, Угн..) вер|ечи, звер|ечи (Берн. Тр.), мер|ети, (Ліщ.), гвер|ечи (Іск.), завир|ечи (Лоп.), натир|ети (Л. Т.), дир|ети п|ірйа (Лип.), вер|ечи (Луб.), паравер|ечи; роздер|ели (Добр. Ш.), ўубдер|етый; „ж|омн′ір биў так′|ій ўубдир|етый", ўупир|ета (=оперта, Лім.); дир|е, гмир|е (3 ос. одн., Угн.), йа гмир|у (умру), „мама гмир|ут" (Лип.), йак ви ни натер|ете, ту най вун|и натир|ут (Л. Г.); навіть у іменнику: віт смер|ети м|ами (Добр. Ш.).

Як видно з цитованих форм, на виникнення цього явица склалися не тільки фонетичні, але й морфологічні чинники, головно в формах теперішнього часу.

Не передбачуючи появи тієї дуже цікавої мовної риси, в деяких місцевостях я записала її зовсім принагідно, а доклад-

ніше прослідила я її аж на наддністрянському пограниччі (порівняй карту).

9) У декількох місцевостях у південно-західній частині нашої смуги, в яких схрещуються надсянсько-лемківсько-бойківські мовні прикмети, завважила я підвищену, звужену вимову голосних О, Е, інколи й голосного А в наголошеній позиції. Липа: к|ун′і, на к|ун′ах, с|унци, ўубул|уна, г д|ума, чирв|уни, т|уму, заг|уна, під|уме (=підійме), на цм|унтари, пу ну (по неї), г|унит, мітл|ум, двум, ўуг|ін′, сук|інча, з г′|імби (обличчя); м|åма, захм|åрилосі; Добра Шлях.: к|уні, м|увйат, сул|умоў, д|умі (додому), мулук|ум, навіть у запозичених словах: кс′унц (кс′ўшка).

Із зіставлення прикладів можна зробити висновок, що на таку підвищену „напружену" вимову голосних під наголосом може мати вплив сусідство носових звуків, або голосних високого ряду (у, і). Одначе в цих самих говірках я нотувала випадки, в яких згадані підвищені голосні виступають також в оточенні інших приголосних: х|оуду, л|оускіт, хл|оупці (Добр.), п|оутім, г|оулуўа, р|оугіў, ф п|оуруху, м|оуго (Сог.).

Ці звуки характеристичні не тільки підвищеною „напруженою" артикуляцією, але в порівнянні з іншими голосними вони виказують помітне здовження так, що часом викликають навіть враження дифтонгу. Тут, можливо, деяку ролю в появі описаних звуків міг відограти також акцентуаційний чинник.

Звужене ê в словах, знаних у значній кількості наших говірок: д|êвіт′, д|êс′іт′, нêс′ (сьогодні), н|êс′ка, є вислідом сусідства наступних м'яких звуків.[25]

10) Затрата інтервокального й в теперішньому часі дієслів мати, дати: йа маў, йа знаў.[26]

Ці замітні форми завважила я в сс. Павлокома („йа дз′іс′ маў ўуг|ен′"), Лубна („йа маў д′|іті"), Глідно („йа маў дун′к′|і"). Акустично ці форми роблять враження форм минулого часу, але різниця між одним і другим часом в тому, що в минулому часі є для кожного з родів окрема форма, в тепер. часі для всіх трьох родів тільки одна: м|аў йім, м|алам, але йа маў (=маю).

Цікаво, що розвиток цього явища обмежується цими двома дієсловами, в інших звичайні на цьому терені форми тепер. часу: г|адам, п|амйатам, але старше покоління вживає частіше форми знам, а не знаў.

Консонантизм

11) В консонантизмі на спеціяльну увагу заслуговує явище в||г, ф||х: в л′іс′і||г л′|іс′і, фпаў||хпаў.

Ця прикмета, що виступає в цілому Надсянні[27] (в надсянському говорі тільки місцями трапляються малі острівці, де нема цього явища) і Лемківщині,[28] тут, на терені описуваних говірок, займає значну частину простору, експандуючи далеко на південь і схід. Лінія її географічного поширення біжить на схід від Юркової, на північ від Ліщин, Грабівниці, Грушатич, на південь від Боленович, Волчищович, Дмитрович, на схід від Долгомостиськ і Бортятина.

Мішання в||г, ф||х виступає в назвуці в прийменниках і префіксах, не зважаючи на якість наступного приголосного та визначається великою силою і послідовністю в уживанні. Приклади: гд|ома, хпй|атниц′у, ф сіл|у, гмер (Хир.), гбр|ала, гвер (= кинув), г м|ени, гв|ечір, г нас, г л′|іс′і, фкраў, хпаў, х пот|ік (Лип.), х п|ойас, фч|ера, гв|ечир, хп|еріт і. т. д.

У деяких випадках можна говорити не тільки про в||г, ф>х, а радше про в>г, ф>х, що траляється найчастіше перед губними, як вислід дисимілятивного процесу: гмер, гм|ийу, гм|ійу, хпаў, хп|иўс′і, гв|ажаш (=уважаєш), гв|ашім л′|іс′і, г б|уд′і, хпй|ецу, хп|еріт, х п|оли, г б|оц′ц′і, х п|ысук, г в|ечир і т. п. Перед пливкими р, л, і носовими м, н також часто з'являються г і х на місці в, ф: г нас, г л′|ісі,, глап|иў; перед сичним с, з, натомість, уже частіше в, ф: ф сил′|і, ф сад|у, в зимл|и; перед задньоязиковими х на місці ф належить до рідших появ: хкр|аў, хкрйак (=в корч), а перед г, х є можливе тільки в і ф. Чим далі на південь і схід, тим більше тратить на силі описуване явище, аж вкінці заникає зовсім. В говірках на південний схід від визначеної лінії (ізоглоси) вимова **в** у прийменниках і префіксах відзначається менш енергійною артикуляцією так, що губо-зубне **в** переходить у губо-губне в, а власне в нескладотворне ў і то навіть у позиції перед глухими приголосними, що є зовсім незнане фонетичній системі надсянського говору (поза деякими спорадичними випадками). В наслідок слабої артикуляції нерідко можна завважити заник цього нескладотворного ў. Приклади: ў п|оли, ў л′|іс′і, ўкраў, ўт′|ік, ў сад′і (Лоп.), ў Книжип|оли, (ў)[29] Вил|икім (назва села), (ў) н|ашій чк|ол′і, (ў) л′|іс′і, (ў)мир|ати, (ў)м|ерла, (ў)н′ід′|іл′у (Лім.), ў йидн|ім сил|у так, а (ў) др|угім так, пан (ў)мер, він ўс′о забире, (ў)зим|і, (ў)л′|іт′і, йа ни м|ійу т|ого, він мер м|іс′ц′і, бул|ис′мо Самбур|і, (Райтар), б|ивим Пир|емишли (Груш.), бул|итми гр|уд′ух, чора з′|ілисмо с′ей (=весь) гур|ох і т. д.; залежні відмінки від займ. вес: с′|огу, с′ім|а.

Це явище лучиться з характером кожного білябіяльного в, головно при кінці складів, де часто заникає, напр. в прикметниках, утворених від назв місцевостей: булуз|іс′к′ій, вушчич|іс′кій, купн|іс′кій (= болозівський, волчищівський, купнівський).

12) У великій кількості описуваних говірок загальнопоширеною прикметою є диспаляталізація с, ц у прикметникових суфіксах — -ск-, -цк-,: п|ан′скій, л′|уцкій, що має своє опертя в надсянському і лемківському говорах.

Лінія поширення цього явища в порівнянні з ізголосою к′і, г′і, х′і, посувається дальше на південь і біжить на північ від Тростянця, Войткови, Квасинини, Кропивника, на північ від Губич, Грабівниці, Грушатич, Райтаревич, Хлипель, Макінева і на південь від Городка Ягайлонського. На північ від тієї лінії панують виключно форми з твердими с, ц: к′|епскій, р|усќій, зас′|ан′ск′ій, к|ін′скій, йавірн|ицкій, пирэм|иск′ій, добрійан′скій і т. д.

На південь від визначеної лінії є м'які с′, ц′ у групах -с′к-, -ц′к-. Спосіб уживання і географічне поширення цього явища є також одним з доказів, що тут маємо до діла з перехідними говірками. Отже подібно, як ки, ги, хи, групи -с′к-, -ц′к- — не охоплюють усіх граматичних категорій, тільки обмежуються деякими з них. Вони виступають головно в прикметникових суфіксах (п|ан′с′к′ій, хл|опс′к′ій), натомість в іменникових суфіксах приголосні с, ц є тільки тверді (п|асвиско, б|ул′биско).

Приклади: на К′|ін′с′кім, х побл|ис′к′ім сил′|і двірс′к|ой п|оли, п|ан′с′кой, хл|опс′кой п|оли (Добр), бір|ец′кій, с′іл′с′к|ій, л′|уц′ка н|апас′ц′ || па|йнск′і п|оли, лум|ен′скій л′|іс, край|ên′ска дор|ога (прикметник від назви Крайна), хл|опск′ій, л′|уцкій л′іс (Лім.), п|анц′кій л′іс, двірск′|ê п|оли, гром|ац′кій л′іс (Трост.), тріс′ц′ан|ец′кий, к′êпс′кій, п|ол′с′кий, двірс′к|ê, хл|опс′к′е п|оли || п|асвиско (Юрк.), квасын|ын′с′кійі пол′|а, п|ан′ц′койе п|оли (Квас.), л′ісков|ац′кый, гамир|ыц′кий, грум|ац′кый, сл|ис′ко (Ліск.), н′ім|ец′ка, бл|ис′ко, п|асвиско, хлопч|иско (Лоп.), квасин|ин′с′кого, два р|ин′с′ких (австрійський гріш), книжип|іл′с′кий (прикметник від назви „Книжипіль" || в|ойско (Міг.), Л′|ец′ка, л′іч|ин′с′кійі л′|уди, кроп|иўниц′кійі л′|уди (Ляц.), на віц′|іўс′к′ім ґр|ун′т′і, кроп|иўниц′койе п|оли, п|ан′с′кій л′іс || п|асвиска, двор|иска (Кроп.), г|убиц′койе, п|ол′с′койе п|оли, ц′іс|арс′к′ій ліс (Губ).

На північ від проведеної лінії поширення трапляються тільки спорадичні форми з м'якими -с′к-, -ц′к-, але вони обме-

жуються тільки появою у відокремлених словах: — бл|ис'ко, сл|ис'ко.

13). З повищою прикметою в'яжеться явище диспаляталізації визвучного -ц в словах: хл|опиц, п|алиц, горн|ец, що є панівним майже в усіх говірках нашої смуги. Тільки в двох найдальше висунених на південь говірках, в Лопушниці і Лісковатім, визвучні -ц є м'які: хл|опиц', горн|ец', п|алиц'.

14). Спорідненим з двома останніми прикметами є диспаляталізація визвучного -т в дієслівних формах 3 ос. одн. і мн.: х|одит, р|обит, пр|осит, в|озит, в|идит, х|од'ат (х|од'іт)[30], р|обйат (р|обйіт), н|ос'ат (н|ос'іт), в|оз'ат (в|оз'іт), в|ид'ат (в|ид'іт). Це явище є загальнопоширене не тільки тут, але в більшості говорів західньо-українського діялекту і нерідко дістається до мови пересічного галицького інтелігента.

15). Групи ч'а, ж'а, ш'а: ч'ас, ж'|аба, ш'|апка. М'якість ч', ж', ш' виступає тут перед а (у всіх інших позиціях ці приголосні вже ствердли) і являється на теренах, на яких зберігається 'а з попереднім м'яким. Одначе не в усіх місцевостях, де 'а, є групи ч'а, ж'а, ш'а з м'якими ч', ж' ш'. В говірках, що близькі до надсянського говору, є тільки ча, жа, ша з твердими шиплячими, а м'які приголосні в цих групах на півдні нашої смуги більш-менш рівнобіжно з групами к'ê, г'ê, х'ê та -с'к-, -ц'к-.

Цю прикмету занотувала я в селах: Добра Шлях., Ліщавка, Ліщава Горішня, Войткова, Юркова, Квасинина, Лісковатий, Лопушниця, Мігова (пор. карту).

Приклади: ч'ас, ч'|асто, звич'|ай, д'іуч'|ата, на поч'атк|у, ч'|аш'а, скінч'|ат, ж'|ати, ж'|аби, ш'|апка, ш'|абл'а, п|ерш'а, н|аш'а, д'іуч'|ат, кач'|а (=ткача), ж'|аба, зб|іж'а, ш'|апка (Крец.), кл|оч'а, т|отч'ас (=тоді) і т. д.

Звичайно всюди, де 'а>'е шиплячі в групах ч'е, ж'е, ш'е є також м'які, що є зовсім природне в говорах з 'а>'е, одначе тут на цьому терені ступінь м'якости шиплячих є сильніший, як напр. у центральній частині надсянського говору.

16). Годиться згадати ще про такі фонетичні явища, які вправді не дадуть охопитись виразними ізофонами, але в сусідніх говорах належать до важливих мовних рис, та про ті, що хоч являються відокремлено на малих острівцях, проте вони консеквентні в уживанні і ярко відмежовуються від цілого оточення.

До перших належить: брак т. зв. епентетичного л після губних: р|обйу, л'|убйу, д|ивйус'і. Це явище виступає в більшій частині наших говірок, подібно як і в надсянському, лемківсь-

кому та бойківському говорах. Тільки в кількох місцевостях на південному сході нашої смуги можна подибати форми: зр|обл′у, м|овл′у || зр|обйу, м|овйу (Трост.), т′|амл′у (Гроз.), б|авл′атс′і, вітпр|авл′ат, справл′|айут (Лім.), зр|обл′у, м|овл′у (Юрк.), м|овл′у, л′|убл′у, ст|авл′у (Ліск., Кроп.), б|авл′іт (Пап.), м|овл′у, л′|убл′у, потр|афл′у, ўуставл′|ели (Ліщ.), ўурубл′|ейі (Губ.).

Труднощі у визначенні ізофони описуваного явища лежать у тому, що в різних місцях на просторі з панівними формами р|обйу, л′|убйу трапляються говірки, в яких можна зустріти форми: р|обл′у, л′|бл′у (Сог.). І навпаки — у говірках, в яких виступає епент. л, інколи трапляються форми з браком цього л, що особливо послідовне в словах дирив|йаний, здор|овйа.

17). Подібно не можна докладно означити географічного поширення групи -с′ц′- (с′ц′ін|а, п|ос′ц′іл′, в м|іс′ц′і).

У більшій частині говірок панує тип с′ц′ін|а.

Явище типу с′т′ін|а із групою -с′т′- занотувала я в Добрій Шляхетській (л|ис′т′а, с′т′ін|а), в Ліщаві Гор. (Тріс′т′ан|ец), в Тростянці (г|ос′т′і, тис′т′|ове, с′т′ін|а, Тріс′т′|аниц), у Войтковій (г|ос′т′і), в Берендьовичах (с′т′ін|а, к′іс′т′, гіс′т′) та Посаді Риботицькій (с′т′ін|а).

18). В різних місцях тієї смуги виступає група -чк-<-шк- (чк|ола, чк|ода), як вислід асимілятивного процесу. Оце явище занотувала я в місцевостях: Лубна, Поруби, Кінське, Согорів, Добра Шлях., Креців, Воля Крецівська, Липа, Ліщава Горішня, Лімна, Тростянець, Грозена, Юркова, Квасинина, Лісковатий, Лопушниця, Мігова, Папортно.

Виходило б, що група -чк- виступає в говірках, близьких до лемківського і бойківського говору, не можу, на жаль, ствердити нічого певного про географічне поширення цього явища, не розпоряджаючи відповідним матеріялом до цього питання.[31]

19). Мовні явища, обмежені малими островами сіл, виступають головно на українсько-польському мовному пограниччі. Це між іншим: займ. пит. што (що дорогою асиміляції постав з *чьто) замість літературного -що-. Це явище виступає в селах: Ісканя (што ви гад|ате?, дешто), Руське Село (што руб|ілі), Лубна, Глідно (ні зн|алі мы, што руб|іті), Іздебки, Вара, Володж, Яблониця, Поруби (што гад|ате?), Кінське, Согорів (шт|ос′а з н′|огу ст|алу).[32]

20).В малій кількості говірок на українсько-польському пограниччі виступає визвучне -л замість літературного -ў у формах мин. часу: хпал, брал, гадал, поган′|ал, в|ид′іл, бил, роб|ил, ход|ил, пыш|ол, ш|олим (= я йшов); також у середині слова

перед твердим приголосним замість -ў- є -л-: ж|олтый, але: воўк[33], (усі приклади з Павл.); (хпал, был, ўужин|илс'а, вз'ал, прув|адил, вінс'а затурбув|ал, лиш|ил (Кінс.).

21). У говірках, в яких виступає звужена вимова голосних перед носовим (пор. Вокалізм, 9), виступає неменш цікаве явище розщіплення м'якого н перед деякими приголосними. В позиції перед щілинним приголосний н, затрачуючи елемент зімкнення, виділює м'якість в окремий звук, при якому або залишається носове забарвлення, або зникає зовсім. Приклади: м|ейншый, т|ыйшый (тонший) (Павл.), м|ейший, т|ойший (Добр. Ш., Луб.), ўуб|ойнску (Крец.), б|ойнску (Луб).

Перед африкатами і проривними приголосними виділюється також окремо елемент м'якости, але зімкнення не все заникає.

Напр.: с|ойнци, ф скрийн'ц'і, пшипйур|ойнка (перепілка), йур|ейнка, йайнко (Янько), Г|айнка (Ганька, Добр.), жинчаройн'кі, гулув|ойн'ка, гурів|ойн'ка.

Останні приклади можуть представляти перехідну стадію розвитку групи -н'к->-йк-.[34]

22). На окрему увагу заслуговує місце наголосу, яке в цілому ряді слів в говірках, що близько сусідують з польською мовою, перекидається на другий від кінця склад: в|ода (Хир., Берз., Лип.), г|ора (Сог., Павл.), ст|ара (Кінс., Добр. Ш.), прин|есі (Кінс.), сп|ечи, круч|ений (Добр. Ш.), п|іті (пити) (Сог., Сел., Іск.), ск|ура, с'а н|атри (Лип.), жн|іва, в|еду (Луб.). Інколи місце наголосу на третьому або четвертому від кінця складі всупереч літературному наголосові: з|ачаліс'а (Р. С.), в|елік'ій (Луб., Павл.), н|екшчена, н|е далі (Іск), п|амйатати (Іск). Рідше наголос перекидується на кінцевий склад: дуруг|ом, сухут|і (Луб.).

МОРФОЛОГІЯ

Подібно, як у фонетиці, так і в ділянці морфологічних явищ виступає цілий ряд форм, незнаних морфології літературної мови, з яких одні є архаїчними залишками з давніших станів розвитку мови, другі вислідом схрещення і взаємного впливу однієї відміни на другу.

Не буду по черзі докладно переходити цілої відміни поодиноких частин мови за загально прийнятим порядком систематики граматичних категорій і на перше місце вилучу передусім ті форми, що є типові для наших говірок, обіймають суцільний простір і через те дають відмежуватись окремими ізогло-

сами. Про деякі з них була вже мова у згадуваній монографії надсянського говору, інші — в порівнянні з надсянським говором є новою появою.

1. В значній кількості говірок виступають і визначаються великою живучістю форми орудн. в жін. р. одн. типу — том руком. Ізоморфема цього явища, подібно як і ціла низка вищеописаних ізофон, ділить смугу наших говірок на дві частини: північно-західню і південно-східню. Вона біжить на схід від Кінського, на північ від Доброї Шлях., Ліщавки, Ліщави Горішньої, Лімни, Ямни Долішньої, відки спрямовує в північному напрямі, лишаючи на сході Угники й Берендьовичі. На північний захід від тієї лінії загальновживаним у всіх говірках є закінчення орудн. в. жін. р. одн. — ом. Напр.: с так|ом б|абом, піт с′ц′ін|ом, з н′ом (Берз.) укр|аїн′ском м|овом, за ст|айн′ом (Хир.), ў|ос′ін′ом, х|устком (Р. С.), за хал|упом, за дур|огом, с|ол′ум (= сіллю, Павл.), к|ос′ц′ум, над млуц|арн′ум і т. д. Поширення цих форм і їх послідовне вживання в говірках нашої смуги має своє опертя в ідентичних формах частини надсянського[35] і лемківського.[36] Зрештою це явище появляється також поза межами Надсяння й Лемківщини у різних місцях західньо-українського діялекту і знане навіть подекуди на Поділлі. На південний схід від визначеної ізоглоси панують форми типу тоў рук|оў, зимл|еў, яких генеза в противенстві до попередніх форм, криється не в морфологічних, а в фонетичних чинниках.

Приклади: д′|іўкоў, систр|оў, м|атиреў, к|остеў, коман|ицеў, нид′і|леў, рук|оў, (Лоб.), м|амоў, хал|упоў, н|ашоў ґазд|инеў, стод|олоў, с|ілеў (сіллю), с′ц′ін|оў і т. д.

Цитовані форми знані також не тільки в південно-східній частині надсянського говору і в східній Лемківщині, але й у значній кількості західньо-українських говорів так, що інколи вкрадаються навіть до мови пересічних інтелігентів. Одначе вищенаведена лінія не розмежовує абсолютно докладно географічного поширення форм обох типів. Експансивними є форми типу том рук|ом, які в деяких говірках виступають рівнобіжно побіч тоў рук|оў (Крец. В. К.), в інших знову входять в ужиття серед молодого покоління. (Угн.).

Що більше, закінчення -ом в орудн. відм. одн. ж. р. має бути також на північ від містечка Лісько (сс. Гузелі та Янківці.[37]

2. У відміні іменника поминаю інші нелітературні форми, що знані не тільки в Надсянні, але й в інших західньо-українських говорах, як напр. закінч. орудн. в. одн. м'якої відміни імен-

ників чол., жін. і сер. р. -и: на кон|и, на зимл|и, в п|оли і ін.), а беру до уваги головно ті, яких географічне поширення можна чітко визначити.

Такою формою є закінчення давального й орудного відмінка в іменниках чол. роду -еви, -ем, після м'яких і шиплячих приголосних, кон|еви, кон|ем, ковал|еви, ковал|ем, гост|инцеви, гост|инцем, шеўц|еви, шеўвц|ем і т. п.

Приблизна схематична межа цього явища іде на схід від Тростянця, Ліщави Горішньої, на захід від Трійці, Посади Риботицької, Тисової на північ від Дроздович, на захід від Новосілок, Балич, на схід від Година, Соколі і Бунева.

Приклади: (Бах.). Васіл|еви, кун|еви, Васил|ем, ковал|ем, градл|ем. (Іск.) хлопциви, хл|опцим, гост|инцим, кусар|еві, кусар|ем, кун|еві, кун|ем, але стр|ужові[38] (Луб., Добр. Ш., Крец.) і т. д.

На південний схід від визначеної межі в тих самих відмінках за аналогією до твердої відміни панують уже в більшості форми: кон′|ови, кон′|ом, ковал′|ови, ковал′|ом.

Приклади: з дуждж|ом, тов|аришови, п|исарйови, кон′|ом, тов|аришом, п|исарйом (Лоб.), гост|ин′ц′ом, кон′|ови, с кон′|ом (Ліск.), з′|ат′уви, з′з′|ат′ум (Міг.), віц′|ови, віц′|ом, кун′|ови, кун′|ом (Угн.), густ|ин′ц′ом, хл|опц′уви, с хл|опц′ум (Кроп.), ўугн′|ови, ўугн′|ом (Ліщ.).

З повищими формами не йдуть рівнорядно іменники жін. і сер. роду з м'якими пнями. На просторі із формами типу ковал|еви, ковал|ем в орудн. відм. ж. р. виступає закінчення -ом як після твердих, так і після м'яких приголосних: з л′|ушн′ум, з млуц|арн′ум, к|ос′ц′ум, с|ол′ум, з н′ом, з б|апц′ом, с пшен|иц′ом (Луб., Кінс., Явір).

В говірках з формами типу тоў рук|оў після м'яких приголосних зберігається голосний е в закінченні орудн. в. одн.: з неў, к|остеў, с|ілеў, ґазд|инеў (Лоп. Ліск.), значить незгідно з іменниками чоловічого роду, в яких в ідентичних формах після м'яких в закінченні є голосний о, але в деяких говірках (Цв., Груш.) -о- із закінчення -ом експандує також на іменники жін. р.: зимл′|оў, сп|ідниц′оў. В інших знову (Хор., Добр. Ш., Стр.) вплив закінчення твердої відміни на м'яку зазначується тільки в орудн. в.: шиўц′|ом, ковал′|ом, під час коли в дав. в. зберігається закінчення м'яких пнів: ковал|еві, шиўц|еви. Консеквентне вживання останніх форм виступає в центральній і північній частині надсянського говору та на його південно-західньому погра-

киччі, де знаходить опертя в ідентичних формах лемківського говору.

В іменниках сер. р. типу жит′|а, кам|ін′а в орудн. в. одн. закінчення -ом всупереч формам імеників чол. р., в яких на тому просторі є закінчення -ем, напр. кам|ін′ум (Лип.), ж|ерд′ум, нас′|ін′ум (Павл.), т′|імн′ум, в|ымн′ум (Добр.), жит′|ом, ў|угл′|ум (Луб.).

3. В наз. в. множини в деяких говірках збереглися архаїчні закінчення -ове: ґазд|ове, старост|ове, дружб|ове (Іск.), дружб|ове (Берн.), д′ід|ове (П. Р.), с′вітк|ове (Ліщ.), брат|ове (Крец.), брат|ове, ґазд|ове, син|ове, кум|ове (Павл.). Одначе ці форми не є поширені, ані загально вживані. В деяких говірках вони виступають у щоденній мові (напр. в Павлокомі), в інших держаться тільки у весільних або інших обрядах, чи загалом в якихнебудь урочистих зворотах.

Навпаки на Лемківщині й Бойківщині, де зберігається більша кількість архаїзмів, повищі форми живі й послідовні. [39,40]

У всіх записаних говірках дуже послідовно зберігається архаїчний знах. в. множ. не тільки в іменниках, що означають живі предмети, але також в імениках, що означають особи чол. роду. Отже не тільки: пас|у кор|ови, в|иджу к|он′і, пил′н|уйу тил′|ата, але й: ж|ен′ц′і запрус|ила, ж|ен′ц′і напуй|іла, пуб|иў фс′і зл|од′ійі (Добр.). Мулуд|а ц′улув|ала буй|ари (Губ.), йа маў сын|ы (Гл.), запх|аў фс′і д′іт′кі (чорти) ду мішк|а (П. Р.), хл|опц′і вбир|айутс′і за циг|ани (Войтк.).

На окрему увагу заслуговують форми род. в. множ. усіх іменників, бо саме в цьому відмінку чітко відзначається взаємний вплив поодиноких відмін. Найбільш експансивним є закінчення імеників чол. р., що заторкнуло своїм впливом інші відміни, отже: баб|іў, с|естріў, сл|езіў, нив|істіў, б|ул′біў, к|озіў, кур|овіў капуст|іў, м|овіў, с|еліў, п|ол′іў, в|едріў; а також: г|остіў, к|остіў, н|очіў.

Ці форми поширені на південно-східньому пограниччі надсянського говору. Поруч цього в деяких говірках можна завважити відворотний процес: зуб|ей, п|ал′ций, кор|алий (Пак.), ж|енций (Груш.), що є більше відокремленим явищем, бо назагал усюди виступають загальноукраїнські форми: п|ал′ц′іў, ж|ен′ц′іў, а в іменниках -і- відміни галицькі форми: л′уд|ий, к|оний, гус|ий, миш|ий, гр|оший.

4. Орудн. в. множ. в переважаючій більшості має закінчення, як у літературній мові: -ами, -ми: син|ами, хат|ами, с|естрами,

слиз|ами, брат|ами || брат′м|и, гр|ішми, д′іт′м|и, двирм|и, чубіт′м|и, гус′м|и.

У великій кількості іменників з палятальними основами виступає закінчення -има (-іма): пал′ц|има || пал′ц′|êма (Купн., Мш.), г|орц′іма, н|ожиц′іма, г|ос′ц′іма || гіс′ц′м|и[41], д′н′|ема, косар′|êма, н|очіма, грабл′ема (Купн.), м|ишіма (Райт.), жин′ц′|ема, муж|ема (Дм.), м|іс′ц′іма (Долг.). В цілому ряді географічних назв з м'якими основами те саме закінчення: Л′ітар|евичима (<Райтаревичі), Хл|ипл′іма, К|упнувичіма, Ґм|итрувичіма, Вушч|ичувичіма (<Волчищовичі). З формального боку ці закінчення — це давні дуальні форми дав. і орудн. вв. жін. р. (бо ′а>′е>і з фукнціонального і семантичного — це вже звичайні форми множини.

5. Від форм літературної мови відбігають закінчення місц. в. множ. іменників з м'якими пнями -′ох по пол′|ох, на к|он′ух, в гр|уд′ух, л′|уд′ух(Лоп.), ф пшиниц′|ох, ф спідниц′|ох, по д′|іт′ох ў ўуч|ох, в г|ос′ц′ух, ж|ен′ц′ух, в н′|імц′ух, ф кунупл′|ох, на м|ежух; так само в геогр. назвах, закінчених на -ичі: в Гуродув|ичух, Вуйут|ичух, в М|істкувичух, Вушч|ен′ц′ух.[42] Поруч цього зберігаються ще закінчення -ех: ф к|онех, л′|удех, гр|удех (Берз.), ф с′|іних, гр|удих, л′|удих, гр|оших, к|оних (Добр. Ш., Павл., Лип.).

6. Майже в усіх говірках тієї смуги зберігається ще форма двоїни в наз. і знах. в. в сполученні з числівником 2-4, передовсім в іменниках жін. р., рідше в іменниках сер. р., в чол. р. цих форм зовсім немає. Приклади: дві руц′|і, три б|оц′ц′і, шт|ири кап|ус′ц′і, дві молод|ици(Цв., Хл., Райт., Бил., Воют., Волч., Дм., Долгм., Борт., Гал., Добр.,). В деяких говірках брак дуальних форм по задньоязикових: дві р|укі, н|оги, три дун′к|і || дві кап|ус′ц′і, три б|абі, кур|ові, м|или; сер. р. нема дуальних форм: дв|ойе й|аблук, тр|ойе вік′|ен, тр|ойе с|еліў (Пин., Купн., Мак., Пак., Груш., Бол. Г., Добр.). Консеквентні двоїнні форми в жін. і сер. р. тільки в говірках найближчих до надсянського говору.

7. У відміні прикметника звертає увагу архаїчна форма нестягненої прикметникової відміни в наз. і знах. в. одн. сер. р.: мал|ойе тил′|е, й|аройе ж|ито, н|ашойе сил|о.

Ці форми, подібно як і в надсянському говорі, знані тільки деякій частині говірок тієї смуги (Павл., Луб., Сог., Кінс., Риб., Пап., Кроп., Угн., Квас., Міг., Берн., Добр. Ш., Хир., Ліщ., Губ., Ляц., Граб., Груш.).

В решті говірок є уже стягнені форми: мал|е тил′|е, вил|ик′е п|оле і т. д.

З повищим явищем в'яжеться наз. в. множ., що має тут форми: так|ийі і мал|ыйі || мал|ы || мал|і, а навіть мал'|і.

В найбільшій кількості говірок панують архаїчні нестягнені форми напр.: б|іднийі л'|уди, вил|икійі сноп|и, д|обрийі д'|іти і т. д.

В малій кількості місцевостей виступають форми: дурн|ы л'|уди, б|ілы кун|опл'і, зім|овы, мал|ы д'|іти (Р. С., Бил., Ч.). Відокремлено виступають форми з пом'якшенням приголосного перед закінченням: так'|і мал'|і д'іти (Ліск.), б|іл'і г|уси, ч|ис'ц'і стол|и, тверд'|і стол|и, ч|ис'ц'і р|ук'і, тверд'|і, з'л'і л'|уди (Лоп.), або без пом'якшення приголосного: б|ідні, б|ілі, ч|исті (Гал., Добр., Мш., Стр.).

8. У відміні займенника в поодиноких його групах, подібно як і в більшості галицьких говорів, зберігається ще чимало архаїзмів, як енклітичні форми дав. і знах. (род.) в. жін. одн. особ. і звор. займ.: ми (мі), ти (ті), си (сі), му, (м)н'а, т'а, го: дай ми хл'|іба, йа ти дам, воз' н'а на пл|ечі, йа си закур|иў, дай му, ни бий го.

В орудн. в. цих займенників згідно з відміною іменника закінчення -ом або -оў, залежно від говіркового типу: мном, туб|ом, суб|ом, мноў, туб|оў, суб|оў, неў.

В займ. **він, вуна, вуно,** більшість відмінків відбігає від форм літературної мови. В род. і знах. зберігаються архаїчні форми в чол. р.: йіг|о, (де ненагол. е>і) н|егу, інколи н'|огу; в жін. р. спрощена форма йі, нейі, рідше н'|ойі, спорадично йій|о, в знах. в. теж спрощена форма йу, після прийм. н'у.

Вказівний займенник **той, та, то,** в говірках на південно-західньому пограниччі має редупліковані форми: тот, тут|а (але тільки в наз. в., в залежних відмінках редуплікація зникає), на південно-східньому пограниччі вже звичайні форми: той, та, то.

У деяких говірках, що сусідують з Бойківщиною і Лемківщиною виступає займенник: нон, нун|о, множ. нун|ы для вказування дальших предметів. Займенник означальний фс'ой, фс'а, фс'о в відмінюванні йде за аналогією до твердих основ не тільки в чол. р., але й в жін. р.: фс'|огу, фс'|ому, фс'|ойі і т. д. Крім нього в різних говірках запозичено з польської мови: — фш|иток (Добр. Ш., Кроп.), фш|иткі (П. Р.).

В заперечних займенниках частка заперечна з твердим н: ник (ніхто, Іск.), нихт|о (Л. Г.), фтім ник ни х|одит (Ліщ.), нихт|о са ду н'|ойі ни призн|оў (Лім.), нік мі ні пум|ых кус|іті (Луб.), нік ні й|іхаў (Явір), нич н'|іма (Іск.), нич ни х|очу (П. В.); никутр|ый (П. Р.).

9. Числівники в говірках, що не сусідують безпосередньо з польською мовою, в основному виглядають більш-менш так само, як у більшості галицьких говорів, замітні тільки різними фонетичними модифікаціями в обсягу голосних і приголосних звуків залежно від даного говіркового типу, в якому являється відповідний числівник.

Приклади: й|един, інколи ўуд|ен (Лоп.), два, дві, тры, шт|ыры, пйат′ || пйєт, шіс′ц′ || шыс′ц′[43], с′ім || с′ым, в|іс′ім || в|ыс′ым, д|êвіт′, д|êс′іт′ || д|евіт′, д|ес′іт′.

Від десяти вгору починається вже більша різноманітність. В говірках, де зберігаються українські назви для всіх числівників, є різниці в закінченні поодиноких числівників. Так напр. від 10-30 в частині говірок є затрата визвучного -т′, інколи зберігається цей приголосний: йідин|айц′і, дван|айц′і, трин|айц′і, дв|айц′і, тр|ийц′і || йідн|айц′іт′, дван|айц′іт′, дв|айц′іт′, тр|ийц′іт′. Від 50 вгору звичайні галицькі форми: підіс′|ат||підіс′ет, шізді-с′|ет, дивідіс′|ат || дивідіс′|ет; сто, дв|іста, тр|ыста, шт|ырыста, пйат′с|от (з м'яким т′ в числівнику пйат′), ш|іст′сот, т|ис′ач; тільки в с. Лопушниця — тисяча жін. р.: т|ис′ача, дві т|ис′ачі.

В говірках, що безпосередньо сусідують з польською мовою, в назвах числівників подібний розвиток явищ, як в говірках сіл Тарнавка і Полнятичі, описаних уже в монографії надсянського говору.[44] І тут також від 10 вгору або дослівно запозичені польські назви, або перероблено їх на український лад, напр.: йідин|ас′ц′а, дван|ас′ц′а, двад|ес′ц′а, трыд|ес′ц′а (Луб.), йідин|ас′ц′і, дван|ас′ц′і, ўус′імн|ас′ц′і, двад|ес′ц′і, трыд|ес′ц′і, штырд|ес′ц′і (Павл.). Почавши від 50 уже знов українські назви: пйадис′|ат, шийдіс′ат, с′імдис′ат, выс′імдис′ат, д|ивідис′ат (Луб.), пйадис′|ат, с′имдыс′ат, выс′імдис′ат, дивідис′ат (Павл.).

Порядкові числівники восновному творяться так само, як у літературній мові. Числ. тр|ет′ій місцями з м'якою основою (Ліщ.), інколи з твердою: тр|етий (Угн.). Порядкові числівники від шість і сім у частині говірок, — за західньоукраїнським діялектом, — мають форми ш|естий, с|емий, а в говірках на південно-східньому пограниччі знані здебільша форми ш|остий, с′|омий (пор. карту).

10. В категорії дієслівних явищ звертають на себе увагу передусім форми бути||бити (=ESSE) і залежні від них форми — буў, б|ула, б|уло, б|ули || бив, б|ила, б|или.

В надсянському говорі і на його пограниччях панують форми б|ити, биў, б|ила, б|или (згл. б|ыти, быў, б|ыла, б|ыло, залежно від фонетичних систем даних говірок.

Південно-східня межа поширення цього явища біжить на схід від Ляшок М., Гордович, Болозви Гор., на північ від Райтаревич, Хлипель, Макінева, на схід від Городка Ягайлонського і Галичанова. На південному сході від визначеної лінії вживаються вже форми бути, буў, була, було, були.

11. У дієвідміні в окрему групу входять дієслова з суфіксом -а- в дієйменнику, яких особові закінчення відбігають від форм літературної мови: г|адам,[45] г|адаш, г|адат, п|іткам,[46] п|іткаш, п|іткат, пузырам,[47] пуз|ыраш, пуз|ырат, п|амйатам, п|амйаташ, п|амйатат, сх|овам, сх|оваш, сх|оват, пузб|ирам, пузб|ираш, пузб|ират, пув|ідам, пув|ідаш, пув|ідат, п|адам, п|адаш, п|адат, л′|ігам, л′|ігаш, л′|ігат, с′п|івам, с′п|іваш, с′п|іват, наз|ивам, наз|иваш, наз|иват, ўуб|ертам, ўуб|ерташ, ўуб|ертат.

Такі самі форми панують у частині надсянського говору (головно в 3-ій ос. одн.), в лемківському та бойківському говорах, одначе тільки в обсягу однини всі ці говори згідні з нашими говірками. В множині наступає вже зрізничкування: надсянський говір має тут в першій і другій особі множини нестягнені форми: гад|айіму, гад|айіті, в бойківському стягнені: г|адаме, г|адате.

У говірках нашої смуги в першій особі множини існує контамінація обох форм, а саме основа зі стягненою формою, а закінчення таке, як у надсянському говорі: г|адамô, тр|имамô, гл′|адамô, сл|ухамô, с′п|івамô, ч|итамô, ш|укамô, розм|авйамô і т. д. В другій особі множини форми такі, як у бойківському: г|адате, тр|имате, гл′|адате, сл|ухате, с′пі|вате, ч|итате, ш|укате, розм|авйате і т. д. В третій ос. множ. у всіх трьох сусідніх говорах і в наших говірках нема контракції: гад|айут, трим|айут, гл|′адайут, с′пів|айут, чит|айут, шук|айут, рузмав|йайут.

В наслідок стягнення змінюються не тільки форми, але й місце наголосу в повищих дієсловах, що з суфікса переносяться на голосний кореня і залишається на ньому в усіх особах, за винятком третьої ос. множ.: ш|укам, п|итам, п|амйатам, сх|овам, зб|ирам, м|отам, але шук|айут, пит|айут, памйат|айут, схов|айут, с′пів|айут.

Усі вищенаведені форми знані передусім у західній частині описуваної смуги. На сході, де діють уже впливи наддністрянського говору, поширені звичайні загальноукраїнські форми: с′пів|айу, с′пів|айеш, с′пів|айе і т. д.

12. Дієслова не тільки зберігають деякі архаїчні явища, але й виявляють схрещення і взаємне впливання форм і фонетичні еволюції, дальше посунені, як у літературній мові. Так

напр. перехід ненаголошеного е>и^{е} спричинив змішання I. і II. коньюґації, що особливо виразно виступає в 3. ос. множ. Форми х|од′іт, н|ос′іт, зрозумілі із фонетичного становища (тут ′а>′е (і), вплинули на третю особу множини дієслів першої коньюґації, головно тих, яких основа кінчається шиплячим приголосним: х|очіт, п|ишіт, кл|ичіт. Цей процес аналогії ще сильніше діє в зворотному напрямі: дієслова II. коньюґації в 3. ос. множ. приймають закінчення дієслів I. коньюґації: спйут, б|авйутс′і, м|овйут, ж|урутс′і, к|урут, креч|ут. Проте ні перші, ні другі форми не є послідовно переведені та інколи навіть в межах тієї самої говірки виступають дублети: ж|урутс′і || ж|урітс′і, к|урут || к|уріт, ў|орут || ў|оріт.

13. Новиною із становища надсянського говору є поява в південносхідній частині описуваної смуги форм 1. ос. множ.: р|обим, ід|ем, б|удем, нес|ем, що переважають над формами із визвучним -о-.

14. Доволі різноманітний своїми формами є наказовий спосіб головно в тих говірках, що ближче сусідують з лемківським говором і польською мовою.

Найчастіше є тут форми з затратою закінчення типу бер!, нес′! Напр.: хот′ си геў с′|істи (Іск.), пр|ынис′! вос′! бер! хот′! х|од′мо! (Павл.), бйей,[48] прин|êс′, дрыв|а! Под′[49] ду м|êні (Луб.), нê руж мі (Гл.), в|ыкуп си! воз′ н′а на пл|ечі! В|ыниз′мі на тут|у йал|ицу і там н′а привй|аш! П|от′ті геў! (Кінс.).

Інколи в деяких дієсловах замість літературного закінчення -и є закінчення -ий: бйей, пусмутр|ий (Іск.), пулуж|ый го на бік! йід|ий ду віц′|а[50] (Лип), худ|ий ду м|ени в|ывідый нас (Добр. Ш.), прийд|ій ду м|êні! Ід|ий ду м|іста (Сог.), ўубурун|ий нас! роб|ий (Л. Г.).

Визвучне -й у цих формах могло дістатись шляхом запозичення наказового способу типу дай! знай! кидай!

При тому є також закінчення з літературної мови: запит|ай! принис|и! Ход|и! (Риб.), дупумуж|и! сид|и (Ліщ. Угн., Риб., Губ., Трост.).

15. Минулий час у більшості випадків має архаїчні складні форми, так як назагал у всіх галицьких говорах: куп|ивім, (-лам), куп|ивіс (-лас), куп|илисмо, куп|илисте. Особові закінчення цих форм є рухомі і можуть сполучуватися з різними членами речення. Приклади: пус′|ійалам, пришл|ам (Берз.), д′іт|ий-ім так′|іх ні м|ала, на віс′іл′|умсі ні хп|ила, йа н′і зн|ала ім с′а див|ила, р|азим шла з Дуб|ецка (Іск.), пукуп|ілам хустк′|і зім|овы (Р. С.), вз′алам си хл′|іба, с′|ілам си трохи (Лип.), ку-

п|іламси хал|упу (Кінс.), т|аґім сл|ухаў, ни розум|івим, хт′|ілизмо, гад|ализмô (Лип.), ход|илизмô,[51] былисте, ци б|ылас, мі|с′ц′і? (Ліск.), гад|ализмô, прин|езлисмô (Трост.), йаґим мулуд|а б|ыла, худ|илизмо, худ|илисте, т|узмо б|ыли.

В деяких говірках є форми рівнорядні з повищими, в яких через затрату особових закінчень уживається відповідний займенник: йа пришл|а раз ду ц|игаŋкі, йу ми збир|али, ми сирп|ами ж|али (Берз.), ми пішл|и і ми там начув|али, ми с′а буй|али. В говірках в південно-східній частині нашої смуги подибуються форми: б|ууйам, й|іхаўйам, м|аўйам — для чол. р., а для жіночого роду — м|алайам, б|улайам. В інших особах вже звичайні для всіх цих говірок форми: м|авіс, м|алас, м|ализмо, м|алисте.

16. Так само, минулий час, умовний спосіб, має особові закінчення: хт′|іўбым, хт′|іўбыс, хт′|ілабым, хт′|лабыс, хт′|ілибысмо, хт′|ілибысте.

Частка би враз із закіченням може стояти перед або після дієслова: ўужин|иўбымс′і з неў, або: йа бымс′і з неў ўужин|иў.

17. Майбутній час твориться з допоміжного дієслова і дієприкметника мин. часу: б|удус′а буй|ала, ни б|удус′а смутр|ила (Іск.), б|уду с′п|івал, б|удиш поган′|ал (Павл.), б|удимо в|или він|ец, шо б|удиш рôб|иў (Лип.), б|удус′а плигл|а[52] (Добр. Ш.), йа с′а б|уду м|одлила, т|ераз б|удут кунич|і[53] кус|ілі, він с′а ни б|уди ўугл′ад|ал (Кінс.), хто б|уді мулут|іў? йа ни б|уду сп|ала (Сог.), ни б|удимо гад|ати (Угн.).

18. Менше уваги присвятила я дослідженню незмінних частин мови, бо в цій ділянці описувані говірки виказують багато схожого з надсянським говором.

Одним із найбільш улюблених прислівникових суфіксів є, подібно як у великій кількості галицьких говорів, суфікс -ка, к′і, рідше -ака: тип|ерка || тип|ерк′і, т|ерака, т|амака, не|с′ка (П. Р., Ямн.), н|ес′к′і (Угн. Ліск.), || нêс′ка (Добр. Ш., Явір., Лоп., Ліщк., Лип., Гроз., Сог.) || н|êс′к′і (Крец. Ліщ., Губ.,), дн|ес′ка (Л. Г.). Цей часовий прислівник має тут ще форми: днêс′ (Берн), нêс′ (Міг., Губ.), нес′ (Іск., Бриж.).

Поширений є також суфікс -ай || -ий в місцевих прислівниках: куд|ай, куд|ий, фс′ад|ивай, туд|ивай (Берз.), нун|ий („Під|ети нун|ий") (Лоп.), в|іттий (П. Р.). Останній прислівник місцями може мати також літературну форму: віт′т′|іл′ (Бриж.). Із таким самим суфіксом виступає в деяких говірках прислівник в|ітк′іл′ (Бриж.). Заперечні прислівники мають тверде **н** в частці заперечній[54]: ниди (= ніде, Павл., Лип.), н|иґди (Губ., Міг. і ін).

В говірках, що виказують деякі лемківські риси і близько сусідують з польською мовою, виступає прислівник геў (= тут, сюди): геў ним|а т|огу (Берз.), хот′ геў! (Іск.).

В тих говірках є теж велика кількість прислівників, дослівно запозичених з польської мови або перероблених на український лад. Приклади: т|ерас (Гл., Берз., Хир.), н′|іма (Іск., Явір.), тыш (= також) (Іск.), при|нтко (=скоро) (Павл.), пй|екні (Берез. та ін.), барц (= дуже) Іск. Берз., Лім., Лип., Кінс.). Деякі польонізми поширені загально: йуш, вй|енци, ду|жу, д|ужи.

Подібно як у надсянському говорі, велика кількість прислівників кінчається на -і: кр|ас′н′і, л|ад′н′і, д|ивн′і, а навіть д|обрі. В прислівнику д|омі („прий|іхали д|омі″ — Сог., Крец.) закінчення -і відмінкового походження.

Прислівник торік має тут форми таґрік (Іск., Гл.) || тиґрік (Лип.).

Загальновживаний прислівник зноўс′ замітний часткою -с′.

Прислівник — треба — має тут загальновживану форму — тра.

Як у надсянському говорі, нема тут прийменника „через", якого функцію виконує прийменник „без", що виступає в значенні „без" і „через": під|еж биз м|ени, під|ети биз дур|огу (біз дур|огу || піз дур|огу || бриз дур|огу) (Берез.) || приз дур|огу (Бриж.).

Прийменник к зустріла я тільки в одному селі: іди ґ д′|ідуви (Ліск).

Про інші незмінні частини мови (сполучник, вигук, частку) не доводиться багато говорити тому, що вони такі самі, як у надсянському говорі.

Як це часто буває в українських говорах, дуже улюбленим сполучником є сполучник і: „І так хлоп забр|аўс′і і піш|оў д|алі і заш|оў він ду йедн|угу сил|а і пр|осит він с′і на н′іч" (П. Р.), „він ш|абл′у маў при с|обі і зач′|аў б|итис′а з н|ими і поб|иў фс′і йидин|айц′і і найст|аршый зіст|аўс′а с кл′уч′|ами і той с′а в|ыпросиў віт см|ерти в н|егу і р|азум б|ыли д|оўший час (Добр. Ш.).

Як у надсянському говорі, сполучником висказовим замість літературного що, є сполучник жи, який виступає також у функції відносного займенника: „Д|іти вітпувід|айут, жи йі-д|ут суб|і дез′ жит′|а гл′|адати″ (Кінс.). „Тут|а хал|упа, жи при дур|озі". Цей сполучник може також бути сполучником наслідковим: „Він с′і зажур|иў, жи ни хт′іў й|істи".

Сполучник жиби виступає у функції сполучника бажального, висказового і намірового: „Ж|ибис ни дучик|аў ду р|ана",

„б|ідний пр|осит, ж|иби му буг|ач даў вод|и п|ити", „п|іду ду сус'|ітк'і, жиби ми д|ала серп." Причиновий сполучник б|есту або бристут|о (Берез.): „Він б|есту пуй|іхаў ду міста", „бристут|о хл'іб быў ф|айний".

ЛЕКСИКА

Лексичний матеріял, зібраний у цих говірках, якісно доволі нерівномірний. У групі сіл (числом 40), досліджуваних в рр. 1937-1938, я звертала увагу передусім на фонетичні та морфологічні прикмети, а лексичні явища виловлювала більш принагідно. Тут серед цих говірок докладніше, з допомогою окремого запитальника дослідила я лексику сс. Лімна і Лопушниця. Натомість у говірках на південно-східньому пограниччі (усіх 26), досліджених у 1940 р., лексиці присвятила я неменше уваги, як фонетиці та морфології. Тут словесний матеріял збирала я з допомогою запитальника, що обіймав поверх 500 питань, яких метою було дослідити поширення слів з господарської культури, як назви зв'язані з управою поля, назви господарського знаряддя, назви явищ природи, назви частин людського організму, слова з обсягу родинного життя, сільського побуту тощо. Не можу ширше розводитись над порівнянням придбаного тією дорогою лексичного багатства з лексикою літературної мови, бо це вимагало б окремої праці. Розгляну тільки словництво, якого диференціяція в'яжеться з територіяльним чинником і те словництво, яке дісталось тут дорогою запозичень з інших мов — (передусім з польської).

В загальному в усіх говірках з огляду на такий сам усюди хліборобський побут, зв'язане з ним словництво, мало диференційоване, назви основного, найважливішого господарського приладдя й чинностей, виконуваних ними, майже всюди ті самі. Щойно назви складових частин поодиноких приладів уже більше різноманітні. Так напр. частина ціпа, якою б'ється — це „бій|ак", інколи „б|илин'"; частина, яку держиться в руках — в більшості говірок „дирж'|ек", і тільки в кількох, найдальше висунених на схід місцевостях — ц'іп|иўну; в говірках, найближчих до надсянського говору дерев'яна частина мотики і рискаля — це „штил'" (Пак.) або „шт|илиско" (Цв.), врешті місцевостей, ближчих до наддністрянського говору — д|ержилу.[55]

Також восновному назви складових частин воза майже всюди ідентичні; диференціюється тільки назва передньої час-

тини воза, яка місцями звучить, як „пир|една піт|ока”, місцями як „пир|една тил′|іга”; частина колеса, в яку входять сприхи — це „зв|оно”, „дзвін”, або „б|агра”; залізо при кінці дишля, залежно від місцевости, має назву „п|есик”, „к′інь”, або „ф|орнал”.

Назви місць, вз'язаних з господарською працею: місце в стодолі, на якому молотиться збіжжя, має всюди назву „б|ойско”, рідше „б|ойішче” (Лоп.), за вийнятком найдальше висунених на схід місцевостей, де є „тік” (Мшана, Добрст., Стр.);[56] місце між господарськими будинками — це „пудв|ірі”. (Пак., Хл., Чіш., Мш., Стр., Добр., Л. М.) або „ўубіс′ц′|е” (Пин., Мак., Волч. і Дм.), а „гумн|о” це місце перед стодолою (Добр.).[57]

Назви поля за мірою: „ст|айа”, „ст|айка” (Райт.), „в|ертан′і (стільки поля, скільки потрібно на одне вертання коней при оранні); назва поперечного загона „піўпер|ечка” (Волч.), „с|уўулук”, „пр|игулуўук” (Хл., Райт.), або „пул|уйка”, при чому остання назва може ще означати „тр|ойі в|ертан′і (Хл.).

Назви робітників за виконуваною роботою: „плуг|атор” (Пак., Хл., Л. М., Воют., Купн., Мак., Волч., Дм.) або ўур|ач (Райт., Бил., Груш., Долгм., Борт.); той, що молотить — тут усюди „змул|оц′ук”; той, що сіє — „с′|івач || с′ій|ач, с′ій|ар, с′ів|ар”; робітник, що грабає сіно — то: „громад′іл′ник” || граб|ач || граб|ал′ник”; робітник, що поле — то: „полов|іл′ник” (Мак., Дм.) || пулув|ец” (Райт., Воют.); робітниця, що поле — „пулув|іл′ниці” (Долгм.) || „пулув|ерка” (Цв.).

Серед назв господарських рослин диференційована назва картоплі: карт|офлі (Іск.)||б|ул′і (Лоп.)||б|ул′вы (Лип.); конюшини: „к|оніч” (Луб.), „коман|ичина” (Пак.), „коман|иц′і (Райт.,Хл.), „кун′уш|ина” (Мш.,Пак.), „ўур|ішина” (Добр.,Стр.). Збіжжя на полі складають в „манд|елі” (м|андил′, одн.), це найбільш поширена назва; в „пол|ук′іпк′і” чи „кол|упітк′і” (Мш.), або „пул|упітк′і” (Райт., Л. М.).

Ще більш різноманітними є назви страв та складових частин ноші, але це питання вимагало б окремого ширшого обговорення.

Із запозичень з інших мов найважніші польські, якої впливи тут найсильніші. Візьму до уваги передусім польонізми: 1. яких географічне поширення можна докладно визначити й через те на їх основі можна будувати деякі висновки, 2. які загально поширені.

1. Дорогою запозичення з польської мови ввійшло до лексики більшої частини говірок нашої смуги слово „гад|ати”[58]

(= говорити), яке виступає в місцевостях більш-менш рівнобіжно із словом „бити" (ESSE) значить у північно-західній частині наших говірок. В південно-східній частині, тобто в наддністрянських говірках, вживається вже загально українське „гувурити" (Купн., Мак.), „б|ес′ідувати" (Город., Воют.), „каз|ати", „м|овити" або „ўугур|ити" з метатезою (Добр., Мш., Стр., Хл.,).

В порівнянні з поширенням слова „гадати" всього на кілька місцевостей, менше простору займає польське слово „дз′іс′" (сьогодні), яке заходить доволі далеко на схід, а його ізолекса біжить також більш-менш рівнобіжно з ізолексою попередніх явищ. (Пор. карту).

В південно-східніх говірках уживається слово „н|ин′і", „н|ин′кай" (Хл., Пин., Купн., Добр., Галич.) або „н|ес′ка || нêс′ (Л., М., Бол., Вол.).

У північно-західній групі говірок з надсянсько-лемківськими впливами виступає польське слово „ў|уґір" (обліг), що доходить аж до сіл: Пак., Райт., Бил., Город., Воют., Длгм., Борт. Говірки з виразними прикметами наддністрянського говору мають уже слово „перел′|іх" (Хл.), „ўубл′|іх′)Купн., Мш., Добр.), або „тул|ока" (Мак., Волчищ.).

Також у тій самій групі є поширений такий наглядний польонізм, як слово „ў|оґін" (хвіст), що доходить до сіл: Хлипл., Пак., Райт., в південно-східній групі „фіст" (Груш., Купн., Волчищ., Борт., Пин.; дальше польонізм „д|ужи" (багато), в протиставленні до наддністрянських говірок, де замість цього слова є „цим|алу" (Хл., Мак., Волч., Дм.,) або „купа" (Мш., Стр., Галич., Добр.). Загально поширеними польонізмами є слова: „йуш" (вже), „вй|енци(й)" (більше), „вй|еŋкший" (більший), кст|ити (христити), п|ац′ір (молитва), кс′онц (священик (к′ір|унок (напрям), куб|іта (жінка), кул′іж|аŋка (подруга), куш|ул′а (сорочка), кав|алук (кусок).

У деяких місцевостях, що близько сусідують з поляками, існують польські назви числівників, як про те була вже мова, та польські назви місяців.

ВИСНОВКИ

Опис поодиноких мовних явищ у говірках тієї смуги дає змогу дійти до заключення про впливи, які діють у цих говірках, а далі про загальний характер цих говірок та про окремі говорові групи серед них.

1. Нелегко дати задовільну відповідь, котрі з описаних мовних явищ треба вважати за безсумнівні прикмети даного говору, бо в багатьох випадках різні мовні явища є спільні двом або й більше говорам і важко ствердити, під чиїм саме впливом вони появляються. Називаючи деякі мовні риси „надсянськими", „лемківськими", „бойківськими" чи „наддністрянськими" я маю на увазі напрям їх географічного поширення, що вказує на їх органічний зв'язок з даним говором. Взагальному можна ствердити в різних групах наших говірок ці впливи:

а) Надсянські, б) лемківські, в) спільні надсянсько-лемківські, г) спільні лемківсько-бойківські, ґ) бойківські, д) наддністрянські, е) спільні надсянсько-наддністрянські, ж) польські.

а) Надсянські мовні риси. — При описі поодиноких явищ стверджено, що надсянською прикметою є:

1. рефлекс *i>і та *е, *ь>ê(і), якого існування в центральній частині надсянського говору і на його пограниччях знаходить опертя в сусідстві польської мови, значить тут радше треба говорити про діяння таких самих чинників у появі цього явища, як про експансію надсянського говору, тим більше, що воно виступає саме в говірках, які безпосередньо сусідують з польською мовою.

2. В подібний спосіб можна пояснити існування груп к'і, г'і, х'і, хоч діяння надсянського говору у цьому випадку вже більше можливе тому, що ця прикмета виступає в одноцілій групі говірок, які зливаються з простором надсянського говору. Очевидно, співдіяли тут і польські говори від півночі і заходу.

3. Зате під впливом надсянського говору могло витворитися т. зв. **укання та протетичні приголосні,** що посунулись в напрямі на південь, на що зверув увагу ще І. Верхратський,[59] який ствердив їх існування навіть у ліському повіті. Поширенню другої прикмети (протет. приголосн. сприяє ще опертя в бойківському говорі, де вона також знана).

4. Надсянською прикметою треба вважати закінчення 1. ос. мн. — -мо, про що була мова вище. Її появу також ствердив Верхратський у говірці с. Угерців.

б) Лемківські мовні риси. В описуваних говірках нема цих найбільше типових лемківських прикмет, що становлять основу лемківського говору (сталий наголос, **о** без протези, диспалятализація -н', -т', -с'). Хіба тільки форму займ. пит. **што,** що появляється в кільканадцяти селах здовж Сяну, можна вважати лемківською прикметою, бо нема її ні в надсянському, ні в бойківському говорі.

в) Надсянсько-лемківські мовні риси: — 1. Форми типу н'ус, фт'ук, 2. мішання в—г, ф—х, 3. диспаляталізація визвучних -т' -с' та диспаляталізація приголосних с, ц, в групах -ск-, -цк-, 4. форми том рук|ом, 5. дієслово быти || бити (бути).

З говором т зв. замішанців, що є підговором лемків, мають наші говірки, головно ці на захід від Сяну, теж деякі спільні прикмети.

Крім вищезгаданих можуть тут ще входити в гру форми тепер. часу: 1) йа маў, даў, що виступають також у замішанців,[60] лябіялізоване å в формах мин. часу: måў, брåў, дåў, *ō>ы.

г) Лемко-бойківські мовні риси: 1. зберігання 'а, 2. групи чк (чкола, чкода), 3. контраговані форми г|адамо, г|адати.

ґ) Бойківські мовні риси: 1. м'які с', ц' в групах -ск-, -цк-; 2. групи ч'а, ж'а, ш'а; 3. брак мішання в—г, ф—х; 4. м'яке -ц'; 5. групи кы, гы, хы; 6) кличні форми в іменах власних: К|ас'ко! Пар|ан'ко! П|етре! 7. слова: т|ис'ача[61], б|ойшч (=тік), ск'іпшчина (= данина), банув|ати (=тужити), частка „пак" (тільки в Лісковатім), 8. синтаксичний зворот: ходи ґ дідови.

(Усі ці явища тільки в кількох говірках на бойківському пограниччі, як Лоп., Ліск. і інші; пор. карту!).

д) Наддністрянські мовні риси[62]: 1. брак розрізнювання *і та *ы; ці оба звуки перейшли тут у загально-українське и; 2. групи к'ê, гê, х'ê під наголосом; 3. форми вй|ера, мй|ера, що появляються в деяких говірках (Купн., Мак., Волч.,); 4. дієслово „бути" (замість надсянсько-лемківсько-бойківського „бити"); 5. форми ковал'|ови, ковал'|ом, за п|ол'ум, з нас'ін'ум; 6. сильніший, як у надсянському говорі вплив чоловічої відміни на жіночу й середню в род. в. множ. (баб|іў, к|остіў, с|еліў); 7. форми 1. ос. множ.: х|одим, жнем, м|усим.

е) Надсянсько-наддністрянські мовні риси: 1. 'а>'е: пйет', д'|екуйу; 2. протетичні приголосні: ў|око, йімн'|е; 3. диспаляталізаціях визвучних -ц, -т: хл|опиц, р|обит, х|од'іт; 4. форми орудн. в. одн. жін. р.: тоў, рук|оў, стар|оў б|абоў; 5. форми місц. в. одн.: на кун|и, на зимл|и, ф п|оли; 6. форми місц. в. множ. в л'уд'ух, ф пшиниц'|ох, к|он'ух, косар'|ох; 7. зберігання двоїни в наз. в. мн.: дві руц'|і, нуз'|і; 8. мин. час: ход|ивім, ход|ивіс, ход|илам, (-ас), ход|илисмо, ход|илисте.

є) Польські впливи тут доволі великі, головно в говірках, що безпосередньо сусідують з польською мовою. Не буду всебічно обговорювати проблеми польських впливів у пограничних го-

вірках, бо це вимагало б окремої праці, але обмежусь тільки найважнішим. Сюди треба зачислити: 1. форми типу мал, дал, брал, що появляються в декількох говірках, про що мова була вище; 2. пересунення місця наголосу; 3. лексичні запозичення, яких є тут дві категорії: 1. дослівні, як дз′ецко, струш, кс′оншка, вй|енкший, кук|улка, кул|ечко, назви місяців і інші та 2. пероблені на український лад, як: ст|ушка, букарт, крйак, брых, ст|амтут, пув|идіти, некшч|ена і ін. Про польські запозичення в обсягу числівника була вже мова вище.

II. Зіставлення прикмет поодиноких говірок, які тут зустрічаються й схрещуються взаємно у різних місцевостях, — кидає світло на характер цих говірок.

Вже по дослідженні кількох говірок легко прийти до висновку, що нема тут звичайної одностайности, як це буває в центральній частині якогось говору. Кожна говірка вносить щось нового і під цим оглядом до деякої міри представляє для себе окрему цілість, так, що рідко буває, щоб навіть три сусідні села були зовсім ідентичні щодо мови. Це наглядне передусім в північно-західній частині нашої смуги, в надсянсько-лемківсько-бойківській групі, де в різних говірках стикаються з собою мовні риси двох або й більше говорів, а їх розвій представляється доволі різноманітно. На терені якоїсь місцевости нерідко одні явища розвиваються за тенденціями говору **а,** інші за тенденціями говору **б,** напр. н′ус || хл|опс′к′ій (Добр. Ш., Трост.), п|ан′с′к′ій || пйет′ (Ляц., Кроп., Губ.) хл|опиц′ || сніп (а не сн′іп, Лоп., Ліск.).

Одночасно в тих самих місцевостях дане явище в одних словах розвивається згідно з говором **а,** в других згідно з говором **б,** напр.: з′ат′, тил′|а || ч′ес, ж'|еба (Трост.), хл|ôпці, к|ôні (бойк.) || на дур|оз′і, в в|оц′і, надсянське укання і протет. приголосні ((Добр. Ш.).

В інших говірках дана мовна риса не зв'язана ні з вибраною групою слів, ні з якоюсь граматичною категорією, бо в тих самих словах раз іде за говором **а,** другий раз за говором **б:** ж|аба || ж'|еба, гус′ц′|атс′і || гус′ц′|етс′і (Лім.).

Перехідний характер говіркам у північно-західній частині нашої смуги надає також вживання вищеописаних форм 1. ос. мн.: зб|ирамо, г|адамо, що є вислідом схрещення прикмет поодиноких говорів.

Подібно тереном зустрічі різних говорових явищ є говірки в південно-східній частині (надсянсько-наддністрянській) описуваної смуги, а проте тут нема такої мозаїкової різноманітности

і різкого розходження поміж поодинокими говірками, як це було в вищезгаданій надсянсько-лемківсько-бойківській групі говорів. Тут побіч різновидности поодиноких явищ є багато спільного, що об'єднує поодинокі групи говірок в одну цілість.

III. При всьому зрізничкуванні говірок описуваної смуги можна відмітити кілька окремих груп, про що загально згадано саме в попередньому параграфі.

Схематичними лініями поділу можуть послужити ізофони, ізоморфеми та ізолекси, що біжать більш-менш через середину нашої смуги і протиставляють північно-західню групу говірок південно-східній. Такими ізоглосами є: мішання в—г, ф—х і групи -ск, -цк, (пор. на карті).

Обидва ці явища відмежовують на північному заході говірки з перевагою надсянсько-лемківських прикмет і протиставляють їх південно-східній бойківсько-наддністрянській групі говірок. Крім цього цю групу (надсянсько-лемківську) характеризує ще значна кількість польонізмів, передусім у говірках, що безпосередньо сусідують з польською мовою, чого не знає ні наддністрянська, ні бойківська група із виразними тенденціями загальноукраїнської мови.

Інший знову поділ можна зробити ідучи за напрямом лінії вживання дієслова б|ыти (=бути), яка відділює надсянську, лемківську і бойківську групу, протиставляючи її наддністрянській (пор. карту). Характеризує цю групу розрізнювання *і та *ы, чого не знають наддністрянські говірки, бо саме наддністрянськими є вже, без сумніву, говірки на південний схід від згаданої лінії. Вони представляють собою вже суцільний діялектний тип, об'єднаний тими самими рисами.

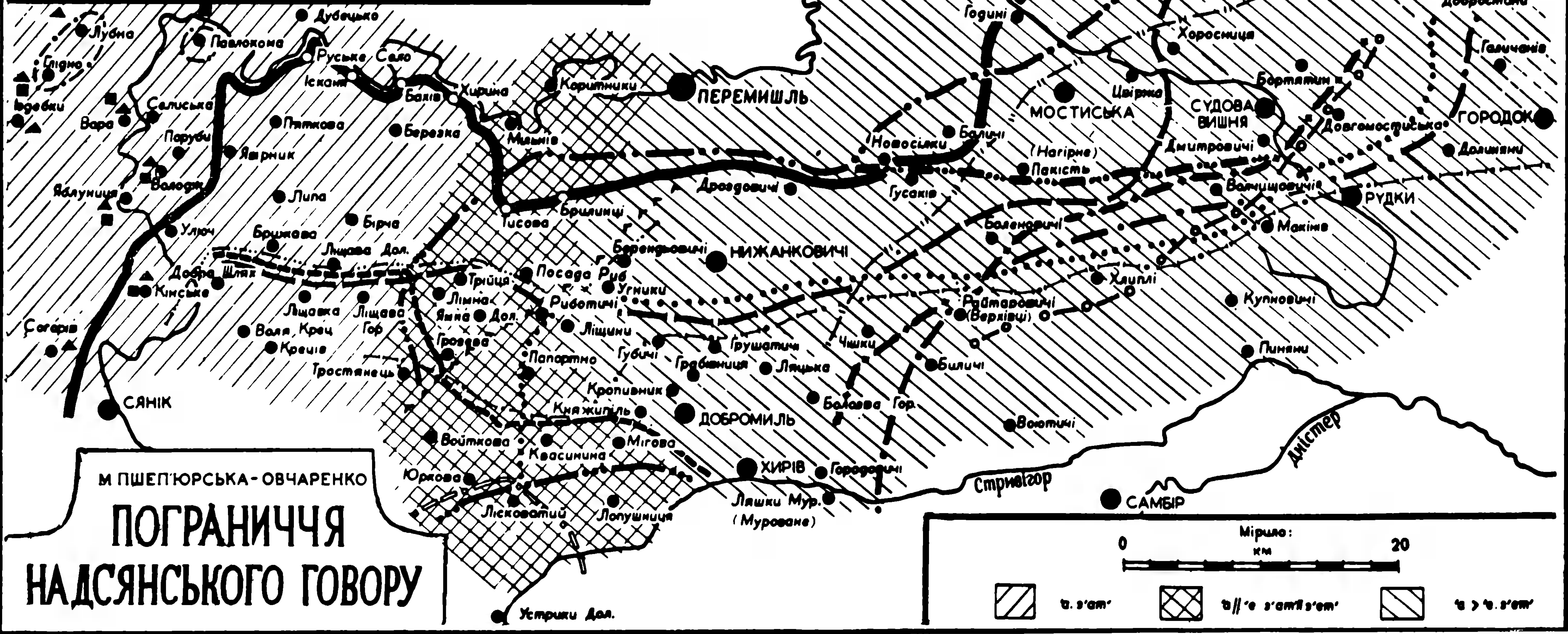
Ще в інший спосіб перетинає нашу смугу ізофона к'і, г'і, х'і (та інші, рівнобіжні з нею), ділячи її на північну й південну частину.

Говірки на північ від цеї ізофони є в більшості з підкладом надсянського говору, на якому наверствовані лемківсько-бойківські, а також наддністрянські прикмети, і навпаки: говірки на південь від згаданої ізоглоси переважно з лемківсько-бийківською або наддністрянською основою, на яку експандують надсянські впливи.

Окремо треба поставити групу сіл в околиці Городка Ягайлонського, яких говірки я дослідила, щоб визначити географічне поширеня деяких явищ у східньому напрямі. Вони не тільки виявляють брак великої кількости описуваних явищ, але крім

того відзначаються ще появою нових рис, як цікавими метатезами: ўугур|ити (говорити), кул|упіток (полукіпок), формами пув|іс′ (повіс|и: кажеш), дас′ (даси), а головно лексичними відмінностями (тік, парин|ати), що вказують на інші впливи, які йдуть тут від півночі та сходу.

М ПШЕП'ЮРСЬКА-ОВЧАРЕНКО
ПОГРАНИЧЧЯ НАДСЯНСЬКОГО ГОВОРУ
°і > ї: dітіна
кі, гі, хі
кы, гы, хы
°е > 'у: н'ус
°о > ы . стыл
дерети, мерети
такойе, малойе
форма: што
форма: хпал, орал
групи -ск-, -цк-
-ец
ч'ас, ж'аба, ш'апка
том руком
коневи, конем
быти (бути)
гадати (говорити)
форма
Радимно
Вишня
Сян
ЯВОРІВ
Малнів
Стібно
Накло
Буньо
Сокаля
Чернева
Прилбичі
Салиська
Добростани
Годині
Хоросниця
Галичани
Бортятин
Цвіржа
МОСТИСЬКА
СУДОВА ВИШНЯ
ГОРОДОК
Довгомостиська
Балични
Новосілки
(Нагірне)
Дмитровичі
Долиняни
Пакість
Гусаків
Волчищовичі
РУДКИ
Дроздовичі
Боленовичі
Макінів
Хлипплі
Райтаровичі
(Вербівці)
Купновичі
Пиняни
Чишки
Биличі
Болозва Гор.
Воютичі
Дністер
Стривігор
САМБІР
Лубна
Павлокома
Дубецько
Гдядно
Русько Село
Іскань
Бахів
Хирина
Коритники
ПЕРЕМИШЛЬ
Ізбебки
Селиська
Вара
Паруби
Пятково
Березка
Мельнів
Ятрник
Володж
Ялуниця
Липа
Улюч
Бірча
Брижава
Лщава Дол.
Тисова
Бриличі
Нижанкович
НИЖАНКОВИЧІ
Бенедиковичі
Добра Шлях
Посада Рив.
Кінське
Трійця
Угники
Рибетичі
Лщава Гор.
Лщавка
Ямна Дол.
Ліщини
Сопрів
Воля Крец
Кречів
Губичі
Грушатичі
Грабівниця
Лацька
Папортно
Тростянець
Кропивник
СЯНІК
Княжипіль
ДОБРОМИЛЬ
Войткова
Квасинина
Мігова
ХИРІВ
Городовичі
Юркова
Ляшки Мур.
(Муроване)
Лісковатий
Лопушниця
Устрики Дол.
Мірило:
0
20
км

РЕЗЮМЕ

Предметом цієї праці є опис мовних явищ і визначення їх географічного поширення в говірках 65 сіл, досліджуваних у рр. 1937-1940 в різних місцевинах повітів: Перемишль, Добромиль, Самбір, Мостиська, Яворів, Рудки, Городок Ягайлонський. Вихідною точкою праці був т. зв. надсянський говір, якого опис оголошено друком.[63]

У згаданій монографії не визначено докладно південно-західньої та південно-східньої межі надсянського говору, що могло бути вирішене тільки після зібрання відповідного матеріялу про географічне поширення різних явищ надсянського говору і про їх зустріч з явищами інших говорів. Під час діялектологічних дослідів у 65 місцевинах вищезгаданих повітів сконстатовано експансію надсянських мовних рис у південному та південно-східньому напрямах і їх схрещення з явищами говорів лемківського на південному заході, бойківського на півдні і наддністрянського на південному сході. І так досліджено географічне поширення сутніх надсянських рис, (а також деяких лемківських, бойківських і наддністрянських), з обсягу фонетики, морфології та лексики, що зазначено на долученій карті; надсянські ізофони: і, ê, у (діт|іна, т|êплу); к′і, г′і, х′і; лемківські: мішання в та г, ф та х; тверді -ск, -цк (рускій, л′уцкій), форми: фт′ук, н′ус; том руком; польонізми в лексиці: г|адати (говорити), дз′іс′; лемківсько-бойківські: ′а (жит′а); кы, гы, хы; форми: быти та розрізнювання *і—*ы; бойківські на найдальшому півдні Надсяння: ч’а, ж’а, ш’а; бойшчи, ск′іпшчина (данина); наддністрянські: ′е, (з: ’а), тоў рукоў..., схрещення різних впливів: г|адамо, сп|івамо, як також контамінації: д′ітм|има, л′юдм|има.

RESUMÉ

This article describes the linguistic phenomena and the significance of their geographical range through the speech patterns of 65 villages studied in the years 1937-40 in various districts: Peremyschl', Dobromyl′, Sambir, Mostys′ka, Yavoriv, Rudky, Horodok. The basis for the work was the already published description of the S′an Dialect. (M. Pshepyurska. *The S′an Dialect,* Warsaw, 1938).

In that monograph there was no accurate boundary of this dialect given on the southwest or southeast. These could be determined only by the collection of appropriate material on the geographical range of the various phenomena of this dialect and their contact with the phenomena of other dialects. During dialectological studies in these 65 areas it has been possible to trace the expansion of the S′an linguistic features and their mixture with the phenomena of the dialects of the Lemky in the southwest, of the Boyky in the south, and of the Dnister dialect in the southeast. This gives the geographical range of the essential S′an features (and also of some of the Lemky, Boyky and Dnister) in phonetics, morphology, and vocabulary. On the attached map there are shown the isophones: i, ê, u (ditina, têplu); k′i, h′i, kh′i, which are taken from S′an dialect; the confusion of v-h, f-k; the hard forms in -sk, -ck; ft′uk, n′us, tom rukom of the Lemky; -′a suffix (zhyt′a), kъı, hъı, khъı, bъıti and the differentiation of *i and *ъı of the Lemky and Boyky; -′a>-′e, tou rukou... of the Dnister dialect; the confusion of various influences: hadamo, spivamo, and also contamination d'itmyma, l'udmyma...

ПРИМІТКИ

[1] Ця праця в первісному своєму вигляді становила дві окремі частини, що були готові до друку незабаром після проведення теренових дослідів. Двократний вибух війни неґативно вирішив долю рукописів, відісланих уже до друку. Тут в сконденсованій формі передаю в скороченні зібраний матеріял, залишаючи ще дальше в рукописах низку прикладів, окремих текстів і словник.

Перед 10-ма роками під час дослідів над говірками на надсянсько-лемківському пограниччі важко було передбачити недалеку трагічну долю тієї закутини нашої батьківщини: усі ті села опинилися на захід від т. зв. лінії Керзона; багато з них зникло зовсім з лиця землі, а їх населення розійшлося по всім світі. Факт неможливости будь-яких дослідів у згаданих околицях скріплює вагу зібраного матеріялу.

[2] Марія Пшепюрська, Надсянський говір, Праці Українського Наукового Інституту, т. XLIX, Варшава, 1938 р.

[3] Вживаю тут вислову „приблизна границя" тому, що уважаю неможливим означити докладні межі якомусь говорові.

[4] Ibid. ст. 2.

[5] Пор. А. Княжинський. Межі Бойківщини. Літопис Бойківщини І. (1931) ст. 36.

[6] Ibid. ст. 25.

[7] S. Rabiej, Dialekt Bojków. Sprawozdanie Polskiej Akademji Umiejętności, nr. 6.

[8] L. Stieber. Wschodnia granica Łemków. Sprawozdania PAU XL (1935), nr. 8.

[9] Крім згадуваних авторів можна тут ще навести праці: І. Верхратський, Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko, Archiv f. Sl. Phil. XXVI, XXVIII. Я. Рудницький. До бойківсько-наддністрянської мовної межі, Літопис Бойківщини, том. IV, Самбір (1935).

[10] В дужках подаю в фонетичній транскрипції цікавіші народні назви поодиноких місцевостей і мешканців.

[11] Польська назва Srogów.

[12] Польська назва Huwniki.

[13] Op. cit. стор. 15.

[14] В центральній частині надсянського говору консеквентно тільки: ê<*е, *ь.

[15] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір, стор. 15.

[16] Порівняй інформації Ж. Штібера в праці І. Зілинського: Питання про лемківсько-бойківську мовну границю, стор. 96.

[17] М. Пшепюрська, Надсянський говір, ст. 18.

[18] Op. cit. ст. 22.

В цьому слові ′а || ′е.

[20] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір стор. 16. І. Верхратський, Про говор долівський, ЗНТШ XXXV, стор. 16.

[21] І. Верхратьский, Про говор галицьких Лемків, стор. 25.

[22] Z. Stieber. Wschodnia granica Łemków, st. 248.

[23] Op. cit. ст. 16.

[24] Op. cit. ст. 24.

[25] Бойківське отêц′, гôрнêц′, дêн′ (S. Rabiej. Dialekt Bojków, 20, 21).

[26] Подібно в бойківському говорі (Пор. І. Зілинський, карта українських говорів, ст. 8) і лемківському говорі (Пор. І. Верхратський, Про говор галицьких Лемків, ст. 132.

[27] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір, ст. 25, 26.

[28] І. Верхратський. Про говор галицьких Лемків, ст. 75, 76.

[29] У дужки беру ў слабої артикуляції, або в випадках повної його затрати.

[30] Такі форми виступають у говірках, в яких á=é (і в ненаголошеній позиції).

[31] В часі діялектологічних дослідів буває так часто, що якусь прикмету завважується принагідно, не передбачуючи можливости її появи на даному терені і щойно тоді досліджується її планово.

[32] При цій нагоді можна згадати, що в більшій кількості наших говірок виступає загальногалицький займ. шо, дуже рідко шчо (Добр. Ш., Лип.), спорадично появляється польське цо.

[33] Така форма тут можлива всупереч попереднім через брак опертя в рівнорядній формі польської мови (wilk).

[34] Групи — йк — в здрібнілих і пестливих прикметникових суфіксах знані в надсянському і бойківському говорі.

[35] Пор. М. Пшепюрська, Надсянський говір, ст. 38. (Тут міститься пояснення повищих форм.).

[36] Пор. І. Верхратський. Про говор галицьких Лемків, ст. 120, та І. Зілинський, Питання про лемківсько-бойківську мовну границю, ст. 89-90.

[37] Z. Stieber. Wschodnia granica Łemków. Sprawozdania PAU XL (1935), nr. 8.

[38] Це польське слово і зберігає польське закінчення.

[39] І. Верхратський. Говір галицьких Лемків, ст. 118.

[40] S. Rabiej, Dialekt Bojków, ст. 26.

[41] Паралельність цих форм навіть в обсягу тієї самої говірки.

[42] Подібне явище знане наддністрянським говорам (Пор. J. Janów, Gwara małoruska Moszkowiec l Siwki naddniestrzańskiej, 1926, 66. В карпатських говорах це явище виступає із ще більшою силою, бо охоплює іменники з твердими пнями: лісох, ґаздох, столох, мухох (пор. І. Панькевич, Українські говори Підкарпатської Руси і сумежних областей 1938, 195, 226, 232, 238, 242, 244, 248 та І. Верхратський: Про говор галицьких Лемків, ст. 119).

[43] Звук в говорах, в яких *е, *о не дійшли ще до і.

[44] М. Пшепюрська, Надсянський говір., ст. 42.

[45] = говорю.

[46] = зустріну.

[47] = дивлюсь.

[48] = біжи!

[49] = ходи!

[50] = батька.

[51] В більшій кількості говірок в закінченні 2. ос. одн., 1-ої і 2-ої ос. множ. приголосний з твердий, інколи м'який, як напр. у Лісковатім.

[52] = плести.

[53] = конюшина.

[54] Пор. заперечні займенники.

[55] Цікаво при тому відмітити, що в говірках зі словами дирже̂к, де̂ржілу, нема зовсім дієслова „держати", є тільки „тримати".

[56] Це вже говірки зовсім іншого типу, далекі від якихнебудь впливів надсянського говору.

[57] В надсянському говорі також ў̑убо́ра.

[58] Пор. польське "gadać".

[59] Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko (Arch. f. sl. Phil. XXV, 407 — 24, XXVIII, 513 — 26.

[60] І. Верхратський. Говор Замішанців, стор. 154.

[61] В Надсянщині і Лемківщині цей числівник чол. р.: ти́с'ач.

[62] В дотеперішній мовознавчій літературі нема окремої праці, яка б у повноті визначила суть і територіяльний засяг наддністрянського говору, тому важко з цілою певністю ствердити, котрі саме прикмети є типово наддністрянськими. Крім назви „наддністрянський" вживаною теж є назва опільський, або центрально-галицький говір.

[63] Марія Пшепюрська. Надсянський говір. Праці Українського Наукового Інституту т. 49, Варшава 1938.

ЛІТЕРАТУРА ПРЕДМЕТУ

І. Верхратський. Говор Замішанців. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, т. 3, 1894, ст. 153-210.

І. Верхратський. Про говор долівский. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, Т. XXXV, ст. 1-128.

І. Верхратський. Про говор галицких Лемків. Збірник Фільольоґічної Секції НТШ, Т. 5., Львів, 1902.

І. Верхратський. Die Mundart der Gegend von Uherci bei Lisko. Archiv fuer slavische Philologie, XXV, XXVIII.

І. Верхратський. Говір Батюків. Збірник Фільольоґічної Секції Наукового Товариства ім. Шевченка, т. XV.

I. Ziłyński. Opis fonetyczny języka ukraińskiego. Prace Komisji Polskiej Akademji Umiejętności, nr. 19. Kraków, 1938.

І. Зілинський. Карта українських говорів. Праці Українського Наукового Інституту, т. XIV, Варшава 1938.

І. Зілинський. Питання про лемківсько-бойківську мовну границю.— Lud Słowiański, t. IX, z. 1. Kraków 1937.

І. Зілинський. Границі бойківського говору. Літопис Бойківщини, ч. 10. Самбір.

А. Княжинський. Межі Бойківщини. Літопис Бойківщини І., Самбір 1931.

М. Пшепюрська. Надсянський говір. Праці Українського Наукового Інституту, т. LXIX, Варшава 1938.

S. Rabiej. Dialekt Bojków. Sprawozdanie Polskiej Akademji Umiejętności, XL, nr. 8., Kraków (1935).

Я. Рудницький. До бойківсько-наддністрянської мовної межі. Літопис Бойківщини, т. IV, Самбір, 1935.

J. Szemłej. Z badań nad gwarą łemkowską. Lud Słowiański, t. III, nr. 2.

Z. Stieber. Pierwotne osadnictwo Łemkowszczyzny w świetle nazw miejscowych. Biuletyń Polskiego Towarzystwa Językowego, z. V., (1935).

ЗМІСТ

CONTENTS

INHALT